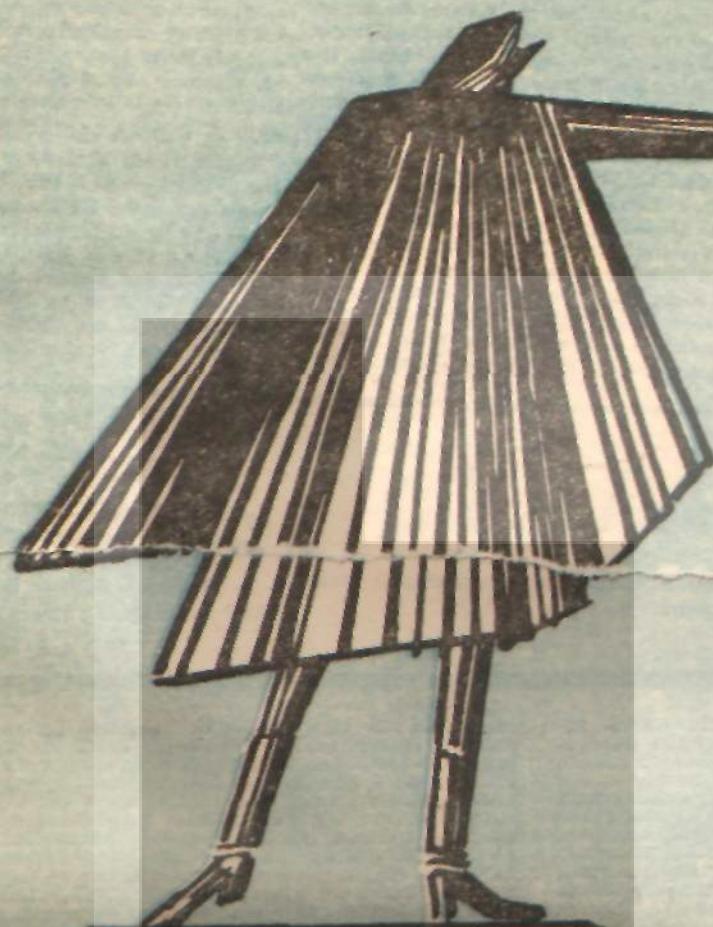

TİVİPHAN

YÖN

DEVLETÇİYİZ
ATATÜRK

TÜSTAV

Cetin ALTAN
Sadur REN
Nimet ARAK
Doğan AVCIOĞLU
Keman BULUTOĞLU
Ali GEVGİLİLİ
Turan GÜNEŞ
Aziz NESİN
Örsan ÖYMEN
Nijat ÖZÖN
İlhan SELÇUK
Turhan SELÇUK
Mümtaz SOYSAL
Tonguç YAŞAR

Milleti istismar edenler, gericiler, kuyrukluar

BİLDİRİ

ilk sayısı çıktıktan günden itibaren YÖN okuyucuları, telgraf ve mektuplarla mürazaat ederek imzalarının bildiriye konmasını istemektedir. Gelen imzaları, sırasıyla yayınlamaya bu sayımızda da devam ediyoruz. Yer darlığı dolayısıyla bu sayımıza koyamadığımız ve daha sonra gelen imzaları da önlümüzdeki sayılarında yayınlayacağız.

Diger taraftan, Bildirili'ye imza koyan okuyucularımızdan bazıları, şu veya bu noktadan daha fazla açıklanmasını istemekle, sorular sormaktadır. Çok az sayıda olmakla beraber, Bildirili'ye katılmadıklarını yazarlar, heri sürülen fikirlere karşı cephe almakta da vardır. YÖN önlümüzdeki sayılarından birinde bu noktaları tartışıma konusunu yapacak ve çeşitli görüşlerin daha iyi belirtilemesine çalışacaktır.

Basından

Akhaka Bildiri

Haftalık YÖN gazetesinde, toy ve tecrübeli yüzelli genç Türklerin kalkındırmak için negatiğin 'bildiri'yi kahkahalarla okuduk.

Biz, aşağıda imzaları bulunan ne eski yüzelliğimiz, ne de bu yeni yüzelliğimizde hiçbir alakası bulunmayan yüzelli partisi, politikacı, avukat, yiyici, içici, aracılık, bulucu, garip, garip ve kurucusu, vatandaşımızın, milletimizin kalkınması için müşterek bildirimi, yanı bayannameımızı sayın ekibimize sunmamıştır.

1 — Kalkınma, aşağıdan yukarı değil, yukarıdan aşağı olsun ve şehirlerden kasabalar, kasabaların köylere doğru yüklüyor.

2 — Vatandaşları kalkıtmamaya, son on yıl içinde biber gibi kalkınmaya alışmış, kalkınmaya ehliliyeti insanları bir kat daha kalkındırmakla başlamalıdır.

3 — Devlet yardım, banka kredisi, döviz ve her türlü ödenek emirlerimizne tahsis edilenlerin sonra kuracağımız yeni fabrikalar, işe alıtreceğimiz hanlar, hanımlar, apartmanlarla memleketi iş hizmetini sırasına genileteceğimiz ve köylere şehirlere göç eden vatandaşlara resmiyetlik, ırgatlık gibi işler hizmetlilerin onları da kuru ekmeğini kazanacak ve yeni yeni gecekondu kuraç kalar kalkınmalarını temin edeceğimiz muhakkaktır.

4 — Vatandaşta satım alma gülencini pojgalmasından, milletvekilinin öndeğiğinin hiç olmaması beş bin liraya çıkarılmasına ve ayrıca münasip bankalar, şirketler ve devlet teşkilatlarında kendilerine idare meclisi Azákları verilmesine taraftarız.

5 — Memleketin asıl müstehlik sınıfının Kayseri Cezaevindeki aziz büyüklerimiz tekil ettiğinden, piyasada fershlik ve canlılık yaratılmışlığını bitir zevalat bir an evvel taliyeli alınamak ilk tedbirlerden olmalıdır.

6 — Bizler bir kere görülmüş kalkınma ya başladık mı, ancak sığdı gidiyor ve Tomson zoruya oturduğumuzdan, bu kalkınmayı, yeni bir 27 Mayıs'tan başka önyebolecek hiçbir kuvvet yoktur.

İKA AJANSI

İKA (İktisat — Ticaret Haberler Ajansı), "Üyklara Vedâ" adlı, YÖN'in bildirisiyle ilgili bir bülten yayınladı. Bültenin bir parçası:

Türklerimizde, su günlerde başlayan ve bir takım idealistlerin sanrımyet ve cesaretle yarattıkları cereyan böyle bir zemin üzerinde meydana gelmiş bulunmaktadır.

Yeni sosyalist cereyanın mahiyeti:

İçeride profesör, doçent, öğretmen, memur, mühendis, mütehasus, gazeteci ve eski

Karşı bildirilerin ilki

İktisatçı Ahmet Hamdi Başar, YÖN'ün Bildirisi üzerine, bir karşı bildiri yürüttü. Karşı Bildiri, YÖN'ün ak dedigine kara demekten öteye gitmiyor. Yeni bildiri hakkında bir fikir verebilmek için her ikisinden de birer parça aktarıyoruz:

BAŞAR'IN BİLDİRİSİ

Aşırık merkezi özel tegebillsi olmayan bir iktisadi sistemin bugünkü yapısında Türkiye'yi hızla ve sosyal adalet içinde çağdaş uygarlık seviyesine erişirebileceğine inanıyoruz. İktisat ilminin ve tarihin içinde inanıyoruz ki, özel tegebillsi dayanmayan kalkınma hatalıdır, masraflıdır ve sosyal adaletle bağdaşmasız az gelişmiş memlekette hükümetin başında olanların devletin muazzam iktisadi kudretini paylaşıma ve muhaliflerini ezmeye için kullanımları önlenmemeyeceğinden, inkânsızdır. Böyle bir kalkınma siyasi güçlerin geniş ölçüde iktisadi güçe tabi kılmasa yüzünden demokratik de değildir.

Özel tegebillsi kâra dayanır. İktisadi sistemde siyasi kuvveti kârdan ibaret olduğu için Devlet kâr ufkunu açacak tetbirler alıksız tegebillsi kuvvetlenir ve kalkınma çok hızla bir tempo ile gerçekleştir. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin artmasına, her mahallede bir milyoner felsefesinin yerleşmesine, millî servetin en faydalı işlere değil, en kâr işlere akarak israf edilmesine, durgunluğun ve ısrılığın sık sık boy göstermesine katkıda bulunmaktadır.

edilmesine, durgunluğun ve ısrılığın sık sık boy göstermesine katkıda bulunmaktadır.

YÖN'ÜN BİLDİRİSİ

Aşırık merkezi özel tegebillsi olan bir iktisadi sistemin, bugünkü yapısında Türkiye'yi hızla ve sosyal içinde, çağdaş uygarlık seviyesine erişirebileceğine inanıyoruz. İktisat ilminin ve tarihin içinde inanıyoruz ki, özel tegebillsi dayanmayan kalkınma yavaşır, istraplidir, israfı ve sosyal adaletle bağdaşmasız, az gelişmiş bir memlekette, inkânsızdır. Böyle bir kalkınma siyasi güçlerin geniş ölçüde iktisadi güçe tabi kılmasa yüzünden demokratik de değildir.

Özel tegebillsi kâra dayanır. İktisadi sistemde siyasi kuvveti kârdan ibaret olduğu için Devlet kâr ufkunu açacak tetbirler alıksız tegebillsi kuvvetlenir ve kalkınma çok hızla bir tempo ile gerçekleştir. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin artmasına, her mahallede bir milyoner felsefesinin yerleşmesine, millî servetin en faydalı işlere değil, en kâr işlere akarak israf edilmesine, durgunluğun ve ısrılığın sık sık boy göstermesine katkıda bulunmaktadır.

AKIS

Sıhhiye işi zorda da gelecek ve değişik zevkler zihinlerde büyülü sosyalizmin yerini alacak.

Ama, bu cereyanın hâkim olduğu surada gaz pedaline vurulacak dârbelerin iyi ellerde çok hayırlı neticeler vereceğinden, bir takım putlara vükip zemin temizleyecinden, tabu konuları günün meselesi haline getireceğinden şüphe caiz değildir. Bu bakımından, ondan korkmak değil, faydalannak lâzımdır.

İMZALAR

HALİL CENGİZ (Ortaokul Türkçe öğretmeni), MEHMET GÜNER (Nakiboglu İktisat Fakültesi öğrencisi), CEMAL SEVİL (İnşaat teknisyeni), HİMMET TARIM (F.T.T. memuru), ORHAN ALTAN (İktisat Fakültesi mezunu), TUNCA TOSKAY (İktisat Fakültesi mezunu), METE ZORLU (İktisat Fakültesi son sınıf öğrencisi), İLHAN OKÇAYA (Gürukkul Fakültesi öğrencisi), ABDULLAH HİSİL (Öğrencisi), MELİH GÖLLÜ (İktisat Fakültesi öğrencisi), LUTFU GÜN (İlköğretim müfettişi), ÇEVAT UYANIK (Yazar), HAYRİ TOLGU (İst. Tek. Üniversite İng. Fak. de öğrencisi), SÜMEE ULUOĞLU (Belediye Enstitüsü memuru), KAZIM ARİK (İst. Univ. Orman Ekt. öğrencisi), MUNİH SÜREH (İst. Tip Fak. öğrencisi), UĞUREL OKYAR (Universite Öğrencisi), YUNUSAKİ OKYAR (İktisatçı), HİLMİ ERBAŞ (Gazinocu), MUZAFFER ERTAN (T.H.Y. İkmal Müd. Stok Kontrol memuru), FUAT BİLEN (İktisat Fak. Talebesi), TAHSİN YAVAS (Öğrenci), AYDUZ SAGLAM (Gümüş ve Tekel Bakın. Memuru), YAŞAR KIZILTOZ (Gümüş ve Tekel Bakın. Memuru), NUSRET ERGÜL (Gümüş ve Tekel Bakın. Memuru), MEHMET İLKİN ERKUTUN (Yüksek Mühendis — Bayındırık Bakınbaşı), NURAN SAYAR (Memur), YAŞAR ÇEHİREL (Stajyer memur), BİRGÜL ERTÜRK (Ank. Huk. Fak. Öğrencisi), OMER VOLAT (Ank. Üniv. Fak. Öğrencisi), TEKİN AHMET (Erkek Teknik Öğretmen Okulu öğrencisi), ORHAN ALTAN (Elektrik Mühendisi), SALIM ÇALIŞKAN (Sümerbank Antalya mağazası muhabbetci), AHMET ERGÜN (Gükokul Öğretmeni), CENGİZ OZOL (Orta Dogu Teknik Üniversitesi İktisat talebesi), ERROL BAGÇIGİL (İst. Univ. İktisat Fakültesi), MUNİH ULUS (İst. Üniv. Fen Fakültesi), TANER BEYGO (İst. Univ. Hukuk Fakültesi öğrencisi), UNAL HARCANOGLU (İst. Univ. Hukuk Fakültesi öğrencisi), BULENT TANIR (İst. Univ. Hukuk Fakültesi öğrencisi), PERİHAN TOR (Öğretmen), ESREF ALTIN (S.B.F. III. Id. Sb. Öğrencisi), NAZMI YAZGAN (Ank. Huk. Fak. Öğrencisi), FERRAH PAYDALI (Atatürk Lisesi III. İkinci Yılındır İzmir), CETİN MANGIT (Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu mezunu Gümüş ve Nakışa İh.); SEVGİ MANGIT (Lise mezunu ev kadını), ZAFER OGÜZ (Siyaset Bilgiler Fak. Öğrencisi), GUROL AKIN (Siyaset Bilgiler Fak. Öğrencisi), TUHPUT TAN (Siyaset Bilgiler Fak. Öğrencisi), NEVZAT BATUR (Hesapcilık Öğrencisi), MENNAN DUAŞTEPE (A. Ü. Huk. Fak. Öğrencisi), OSMAN ZİYA SAYIN (İlave Mevâya Kontrolü), MEHMET KAHABULUT (Lise Felsefe Öğretmeni), BEKİR BEKTAS UNAL (Un dergiyi写的), SİTEKİ ESER (Terzi), MEHMET AYDIN (Bursa Eğitim Enstitüsü Edebiyat Öğretmeni), OSMAN EROĞLU (Soför), AHMET TURNA (İnşaat İktisatı), EMEL ARGUN (Ev Kadını), TALAT AKGUN (Lise Rezim Öğretmeni), NAZIF KACMAZ (İla Adası), HUSEYİN ÇETİN (Ortaokul Öğretmeni), HASAN GAZİ ARPAÇ, NİYAZİ KOŞKE (Erzincan Halk Eğitim Bürosu Başkanı), MEHMET SEYDA (Hesapcilık Yazarı), TALIS ATALAY (Doktor), SİHİİ ERGÜN (Eczacı), ATA ÖZDOĞAN (Doktor), ABDULLAH KOCAK (Doktor), YÜCEL CANDEMİR (İ.T.U. İktisat Fakültesi Asistanı) ERDİNÇ GÖNENÇ (Siyaset Bilgiler Fak. Mat. İlye ve İktisat Öğrencisi), SEMAY TANYER (İnşaat Yüksek Mühendisi), EROL TUNCER (İndirimci Münzirci Astubay Üst. Ces.), HÜSNÜ AYDIN (Öğretmen), HECİP ER (Sinema Teşrifat İşçisi), MEHMET ÖZMAYNAK (Lise İktisat Öğretmeni), NÜHÜAN ALTINMAN (İktisat Fakültesi Öğrencisi), YUSUF ZİYA BAHADİNLİ (Öğretmen), İHMET AYDIN (İktisat İktisat İktisat Asistanı), METİN KOZLUCA (Sınav Eskişehir Elektrik Laboratuvarı işçi), MEHMET ERDİNÇ (Öğretmen), EMİN ERSOY (Orta okul Öğretmeni), BÜLENT BİSES (İktisat Fak. Öğrencisi), SEZAH OGÜZ (Devlet memuru), AYDIN YAZGAN (Müstafi Kız Sağlık memuru), ATTILA YÜZÜK (İaponca bilinen eğiticideki memuru), ERDEN GNEY (Ank. U. S. B. Fak. İktisat Asistanı), METİN KOZLUCA (Sınav Eskişehir Elektrik Laboratuvarı işçi), MEHMET ERDİNÇ (Öğretmen), EMİN ERSOY (Orta okul Öğretmeni), BÜLENT BİSES (İktisat Fak. Öğrencisi), FERHİHA KARAMAN (İktisat ve Ticaret İmam Akademisi İktisat Asistanı), ERGÜN DOYURGAN (Lise mezunu), GÜLALİ ZÜLAL AYDINOĞLU (Orta okul Öğretmeni), YILMAZ ÖVÜNC (Değerlendirme Üyeleri), MEHMET KARA (Sanat Eşrefliği Öğretmeni), NAİM TANYER (Değerlendirme Üyeleri), YALÇIN KASAHOGLU (ATTILA AYDAL (Öğretmen), ISMAIL NAZİF ALKAN (Orta okul Öğretmeni), NİCAH DOLUHMAN (Film Yönetmeni ve yazarı)).

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdürü: DOĞAN AVCIOĞLU

YÖN

**IDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/B
BAKANLIKLAR — ANKARA.
Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Mollaşenar
sokağı 32 Cağaloğlu. Telefon 22 93 15 + Diyarbakır
basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık
T.A.S. — İSTANBUL.**

**ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylık
(26 sayı) 25 T.L., üç aylık (12 sayı)
12,50 T.L.'dir. Öğretmen ve Öğrencilere İndirimli
abone tıbbatı: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L.,
Üç aylık 10 T.L.'dir.**

**İLAN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir.
1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara İlân kabul
edilmez. Renkli İlânlar özel târifeye ve pazarlığa
tabidir. Devamlı çıçek İlânları için özel anlaş-
malar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet
kabul olunmaz.**

BAKİS

Genç anamıyla milliyetçilik, yapıcı olmayı gerektirir. Sadece his ve heyecana dayanan, akıldan uzak bir milliyetçilik anlayışı, milletin yararına kullanılabilecek enerjili ve zamanı israf etmeyen başka bir şey değildir. Çok çetin iktisadi ve sosyal dövüslarla karşı karşıya bulunan Türkiye'de ise, bu tarz kısıtlı bir milliyetçilik, memleketin takatını aşan bir lükstür.

Iktisadi alanda, ölüm-kalm savaşımızı bir an bile unutmayarak, yapısal çözüm yolları ortaya koymak ve eiddiyette çalışmak, vatanseverliğin bugün ilk şartıdır.

Halbuki ne görüyoruz? Milliyetçilik laftını ağzında geveliyen bir takım gevezeler ortahatadır. Bu insanlar, milliyetçiliğin gölgesine süğünerek fikirsızlıklarını gizlemeye çalışmaktadır.

Fikiz fikarları gevezelerin yanı sıra, çıkar peşindeki bazı insanlar, milliyetçilik kavramının kafelardaki etkisinden medet ummaktadır. 27 Mayıs Hareketini gayri meşru göstermek telsisi içinde bulunan miyop açıkgözler, milliyetçilik tasfiyatçıları! Kayseri Cezaevindeki tiaret metai hâline getiren birkaç yayın organı milliyetçi geçinmektedir! Misakı Millîyi unutarak budular ötesi mäceraların rüyasını goren kafatası ölçütleri, milliyetçilik iddiasındadır!

D.P. İktidarı'nın bile zaman zaman milisdele etmek zorunda kaldığı din istismacıları milliyetçi kesilmişlerdir! Ortacık düzeninin savunucuları, demokrasinin ve sosyal adaletin düşmanları, ileri hamleleri durdurmak için, milliyetçilik müzayedesine girmişlerdir!

Millyetçiliği, ticaret metai veya gevezlik konusu hâline getiren bu fikirsız kalabalığın başvurduğu metod malomdu. Karşularına dikilen gerçek milliyetçileri, komünistlik damgasını yapıştırarak susturmak, değişmeyen metoddur. Sosyal adalet isteyen vatanseverler komünistlerdir. Köyün hızla uyanmasını ve istihsal gücünün artmasını sağlamak maksadıyla Köy Enstitülerini savunanlar komünistlerdir. Köy Enstitülerinden çıkanlar komünistlerdir. İnsanca yaşama savaşы yapan işçiler ve sendika liderleri komünistlerdir. Her türlü istismara karşı dikilen vücutları komünistlerdir. 27 Mayıs Hareketinin yanında yer alan devrimciler komünistlerdir. Hür düşünceli savunular, komünistlerdir. Çağdaş Batı memleketleri seviyesine bir an önce erişmek için planlı kalkınma ve devletçilik isteyenler komünistlerdir. Kısaca, onlardan olmaları, yani bu milleti ileri götürmek için çırpinan Atatürkçüler komünistlerdir.

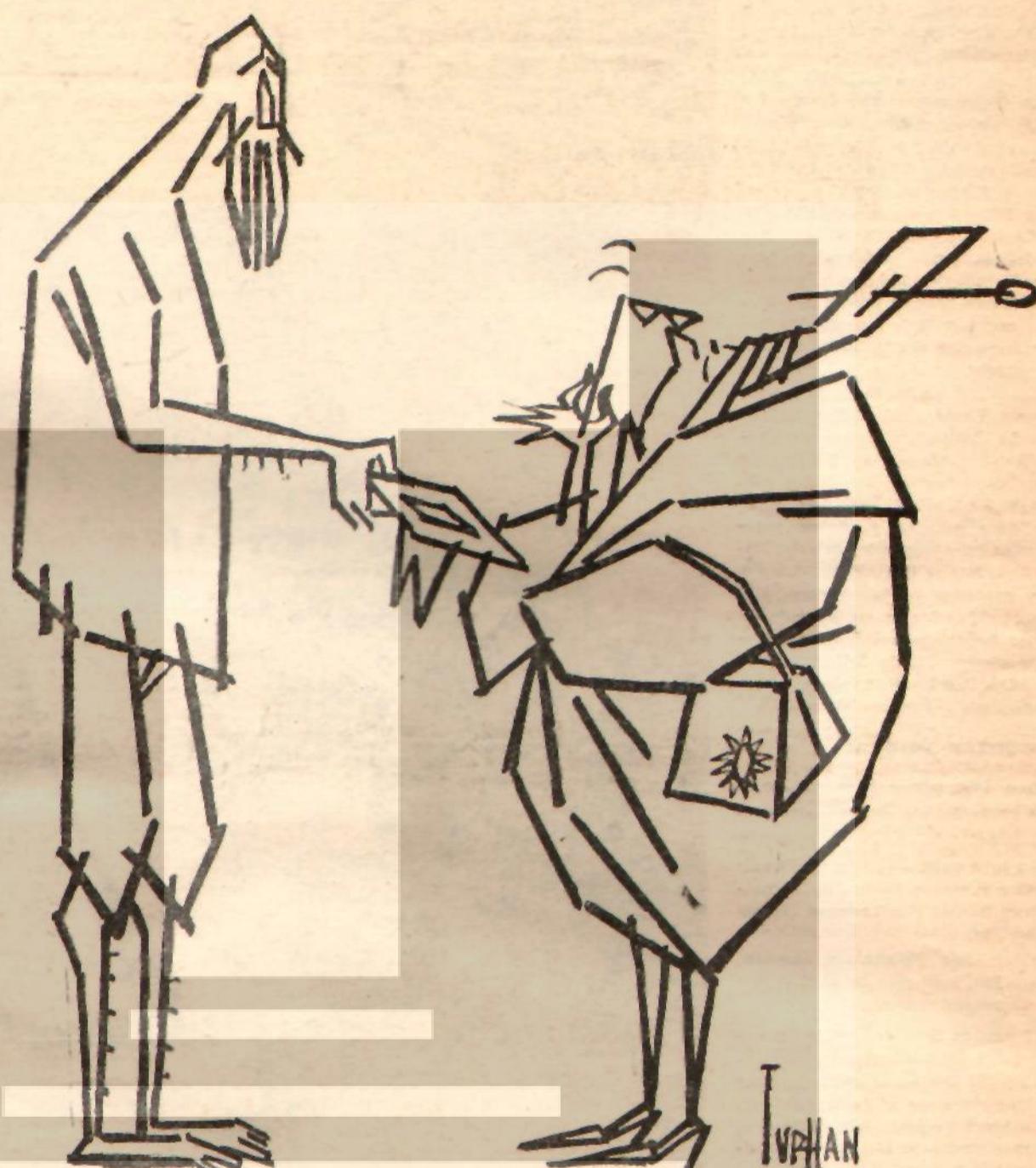
Sorunuz onlara: Artan nüfusu nasıl besleyeceğiz? Açıklı tehlikesini nasıl önleyeceğiz? Bu nüfusa, nasıl iş sağlayacağız? İşsizliği nasıl durduracağız? Çocuklarımızı nasıl okutacağımız? Büyüklük şehirlerin gecekondu diyarı hâline gelmesine nasıl son vereceğiz? Köylünün sömürülmesini nasıl durduracağız? Milleti fakirlikten nasıl kuraracağımız? Millî tasarrufu nasıl artıracağımız? Yatırımları nasıl en verimli şekilde kullanacağımız?

Sorularınızın cevapsız kalacaktır. Fikiz fikarları yagarcalar, küfür ve iftiradan başka cevap bulamayacaktır. Halbuki sosyal huzurun gerçekleşmesi ve komünizm tehlikesinin önlenmesi, yukarıdaki meselelerin çözümesine bağlıdır. Kısır bir milliyetçilik, memleketimizi komünizme götürerek en kestirme yoldur.

Çıkar yol

Bugün iktisadi, siyasi ve sosyal bir çıkmazın içinde bulunuyoruz. Sayısız teminat getiren bir Anayasası ve adil bir seçim sistemine rağmen, rejim tehdikedir. İşçi hareketlerinin de gösterdiği üzere, sosyal huzursuzluk günden güne artmaktadır. Ekonomi tam bir köküntü içindedir. Amerikan yardımının bir an için dardığını farzedin: Benzin-

Yapıcı milliyetçilik

sizlikten kamyonlar, yedek parça ve ham madde sıkıntısından fabrikalar işlemeyecektir. Büyük şehirler aç kalacaktır. Doğu kırıltık insanlar ve hayvanlar birbirini yiyeceler.

Bu buhranlı durumda, gerçek milliyetçinin ve vatanseverin vazifesi, çakmak ve kurtuluş yolu aramak, bir çıkar yolu bulmak için çırpmaktır. YÖN bu günde ortaya çıkmıştır. Yüzlerce Atatürk coğrafyasını taşıyan YÖN'ün BİLDİRİ'si bu çırpmının müsbet yolda bir ifadesidir. «Yeni Devletçilik» anlayışı, bir kalkınma metodu olarak oraya konmuştur.

Biz şahsen, bir adım daha ilerlek, demokratik bir sosyalizmin tek çıkar yol olduğuna inanıyoruz.

Gerçekler ortadadır: En elverişli şartlara rağmen, özel teşebbüse dayanan Batı ekonomileri, çok yavaş bir kalkınma sağlamıştır. Prof. Sadun Aran'ın seri yazısında belirtildiği üzere, 1860-1950 tarihleri arasındaki 90 yıllık devrede, insan başına düşen yıllık ortalamama millî gelir artışı İngiltere'de yüzde 1,2, Fransada 89, Almanya'da 1,4, İsviçre 1,4'ten ibaret kalmıştır. Düşük işçi ücretlerine, adaletsizliklere ve bütün dünyanın Avrupa Lehine istismarına rağmen, serbest piyasaya eko-

nomsu çok yavaş bir gelişmeyi gerçekleştirmiştir. Halbuki nüfusu hızla artan faktör memleketimiz, bir parça ilerlemek ve Batı memleketleriley arasındaki mevcut mesafeyi azaltmak için, asgarı yüzde 5 oranında net bir kalkınma hızı sağlamak zorundadır. Tarih, özel teşebbüse dayanan bir ekonomik sistemin bu hızda bir kalkınmayı yürütmeyeceğini ortaya koymustur. Böyle bir sisteme, planlama yetersiz kalınmeye mahkümudur. Zaman zaman görülen durgunluk ve işsizliklerin kurtulmak çok güçtür. Sistem küçük işletmeleri çorallığı için verimsizdir. Kalıcı ki, özel teşebbüse dayanan bir ekonominin az çok hızlı bir kalkınmayı sağlayabilecek tasarruf haemini gerçekleştirebilmesi, işletmelerin düşük olmasına, fakir sınıflardan alınan vergilerin büyük mültecebillerse aktarılmasına, genis bir himaye sistemiyle yerli sanayicilerin yüksek fiyatlı mamullerinin müstehlikin aleyhine olarak korunmasına bağlıdır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, uyanan ve milli refahtan payını isteyen küllerlere, böyle bir sistemi kabul ettiirmek imkânsızdır.

Yavaş ve adaletsiz bir kalkınma, ge-

çen yüzyılda mümkün değildi. Yirminci yüzyılda, yavaş ve adaletsiz bir kalkınma, komünizme giden en kısa yoldur. Ancak sosyalizm, demokratik düzen içinde, hızlı ve adil bir kalkınmayı sağlayabilir. Sosyalizm külfet ve nimete eşitliği gerçekleştirerek, zelle gelen doğan bayramı havası içinde milletçe fedakârlığı elverişli ortamı yaratır. Çalışmayı toplumun en yüksek değeri hâline getirerek, çalışma aksını kuvvetlendirir. Böylece, tasarruf ve yatırım hacmi artıracak kalkınma hızlanır.

Liberal ekonomilerde yama gibi duran ve ekseriya sistene ibaret kalan plan, sosyalist ekonominin ayrılmaz bir parçasıdır. Plâncılık, verimli büyük işletme ve kooperatifcilik hareketi, sosyalizmde en elverişli zemin bulur. Bu da millî kaynakların israfını azaltır.

Sosyalizm, tek kelimeyle, sosyal adalet içinde hızlı kalkınma metodudur. Sosyal adalet içinde hızlı kalkınma ise, memleketimizi bugünkü çıkmazdan kurtaracak tek yoldur. Bunun içindir ki, sosyalizm en büyük milliyetçiliklerdir.

Doğan Avcıoğlu

DIŞ YARDIM

Tereddüdün Sonu

Amerikalı diplomat, «Bugün basından çok memnunuz. Basın doğru yolu buldu. Yalnız Kudret filan Rus yardımından söz ediyor. Ama Kudret fazla satmaz değil mis diyor.

Büyük elçiliğin bu yüksek menzili keyifliydi. O gün büyük İstanbul gazetelerinde Amerikan yardımının artıracak haberi çok büyük şekilde verilmişti. Halbuki İnönüyle konuşan Amerikan Büyükköşkü ufak bir tereddütten sonra «diyi olan durum, daha da iyile gitmektedir» demekle yetinmişti. İnönü, bir şey söylememiştir.

Haber, Dışişleri Bakanlığındaki bir toplantıdan sonra gazeteciler tarafından getirilmiştir. Böylece, 500 milyon dolarlık Rus yardımının hakkında tekzip olunmadan sürüp giden söyletlere son verilmek istenmiştir. Nitekim ertesi gün Karma Bütçe Komisyonunda konuşan Dışişleri Bakanı Sarper: «Sovyetler her hükümet değişikliğinde Türkiye'ye muhtelif tekliflerde bulunur. Fakat son zamanlarda Sovyetlerin önemli miktarda yardım teklifi ettiğleri doğru değil. Buralar, kendileri tarafından sağda solda çıkarılmış propagandalardan ibaret» dierek Türk Hükümetinin tutumunu serbestçe ortaya koydu. Pazar günü Maliye Bakanı Şefik Inan da «Rusyadan yardım almanın bahis konusu olmadı, Türkmenin yalnız Hür Dünyadan gelecek yardım tekliflerini kabul edeceğini» açıkladı. Inan, «Memleketimize gereken yardımın yapılmalarından eminiz» dierek sözlerini tamamladı. Ama Maliye Bakanı, bu sözleryle, istenen yardımın henüz alınmadığını da açıklamış oldu. Gerçekten, basında erkan iyimser haberlere rağmen Amerikan yardım görüşünden bir değişiklik yoktu. Fakat Türk Hükümeti, yardım konusunda konuşmak lüzumunu duymuştu.

1962 Amerikan Yardımı

Amerika, 1962 yılında hibe yardımını geniş ölçüde azaltmışır normal ithalat ihtiyacını karşılamak için verilen hibe yardımını bu yıl 58 milyon dolardan ibarettir. Bunun da 25 milyonu yedinci İthalat Programının finansmasına gitmiştir.

Halbuki geçmiş yılların yardımları, 1959 yılında 100, 1960 yılında 83, 1961 yılında ise 90 milyon dolardır.

Askeri yardım da geçen yıllara nazaran biraz dar tutulmuştur. Esas itibarıyla, günlük ithalat ihtiyacına giden, bu yardımın yapılan kısıntı, Türkiye'de tam bir sürpriz tesiri yaratı. Halk eftäründe, seçimlerden sonra yeni bir hükümet kuruluncaya, yardımın artacağı kanaatı hakimdi. Bu kanaatlardır ki Türk Hükümeti 58 milyon dolardan dışında, serbestçe kullanılması mümkün 91 milyon dolardır yardım talebinde bulundu.

Amerika Türk talebini müsbet karşılamadı. İnönü'nün Amerikan Büyükköşküyle yaptığı uzun konuşma neticesiz kıldı. Amerika çeşitli imkânsızlıklarla ileri süren 58 milyon doları artırımı reddetti. Buna karşılık Amerika, ziraat mabsul fazlası yardımını artırımıya kolayca rıza gösterdi. Bu yıl Amerikan'dan 78 milyon dolarlık budday ve çeşitli ziral madde alıncaktır. Ayrıca, projelerin beğenilmesi şartıyla, inşaatın seyrine göre malzeme şeklinde verilen yatırım kredileri artırılacaktır. Bununla beraber, yatırım kredilerinin, memleketin normal ithalat ihtiyacını karşılamak bakımından önemi yok gibidir. Ayrıca yeni vergilere gitmekten kaçınan Hükümetin Bütçe açığının kaplanması da, 58 milyon dolardır yardımın artırılmasına bağlıdır. Fakat Amerika, bu tarz yardımı artırırmamakta kararlıydı.

Celmeler

Diş yardım konusundaki gergin hava, bu çatışmadan sonra doðdu. Basında, Amerikanın tutumu şimdide kadar görülmeye bir sertlikle tenkit edildi.

Rus dostluk taarruzu böyle bir havada. Büyükelçi Rijov'un önce bakanları,

Başbakan İnönü Mecliste

sonra İnönü'yi ziyaretiyle başladı.

Inönü, Rijov görüşmesi, yerli ve ecnebi basında geniş yer aldı. Ankara mahreli haberler, Türkmenin nütralizme kabileceğini, Rusların büyük çapta ve çok avantajlı şartlarla yardım teklifi ettiğini dünyaya yaydı. Söylentilerin aslini öğrenmek istiyen gazeteciler, o günlerde Selim Sarper ile görüşmek hususunda çok güçlük çektiler.

Bu müphem durum, koalisyonun iftikâri bekleyen müfrit A.P. İleri harekete geçirdi. Gökhan Eviyaoğlu'nun gazetesinde, Başbakan İnönü'nden «Bizim Mu-saddık» diye bahsedebek kadar iki gitti. Eviyaoğlu: «Bu memlekette hiç bir Türk Hükümet veya Başvekil bu çeşit oyunlar yapmaya ve hele Hür Dünyaya inat için Sovyetlerden yardım almaya yetkili olamaz.» Tehdidini savurdu. Basına, Hükümeti zor duruma bırakacak çeşitli haberler sizdirilmeye başlandı. Koalisyonun bir kandandan gelen bu taarruz, Hükümetin içine kadar yayıldı. Böylece iç politika oyunları, dış politikanın soğukkanlılıkla yürütülmemesini imkânsızlaştıracak hale geldi. Güçlü ayakta duran koalisyonun yaşatılabilmesi için bu zaruri idi. İste ikinci İnönü-Hare görüşmesi böyle bir

hava içinde yapılarak Türkmenin dış yardım politikası kesin bir şekilde çizilmiş oldu.

Son Durum

Günlük ithalatı karşılamak için Amerikanın yeni yardımına güvenmeye imkân yoktur. Bu yılın 58 milyon dolarlık dış yardım görünüşe göre artırmayacaktır. Fakat Para Fonu ve Avrupa İşbirliği teşkilatı vasıtasiyle bir miktardır yardım sağlanma hikâmi vardır. Amerika bu milletlerarası teşekkülle temasla bizi destekliyecektir.

Halen bu milletlerarası teşekkülere alt tüketiciler TürkİYEye gelmiştir. Yardım konusu bu tüketicilerle görüşülecektir. Açık vereceği Maliye Bakanı tarafın dan kabul edilen 1962 bütçesinin, az çok dengeye kavuşması, bu görüşmelerin müsbed bir sonucu ulaşmasına bağlıdır. Türk Hükümeti günlük ithalatlarını vanı sene 5 yıllık kalkınma planının finansman üzerinde ciddisville durmaktadır. Planın finansmanı millî gelirin yüzde 4'ü oransında dış yardımına lüzum oluşturacaktır. NATO yardımını bu miktatta istememistir. NATO fizesi genelde mülakatlar tarafından karşılanacak olan NATO yardımını, he-

nüz inceleme ve zeminini hazırlama safhasındadır. Mayıs başında Atina'da yapılacak NATO toplantısında bu meselein daha ciddi bir sahne gelmesi beklenmektedir. Para Fonu ve Avrupa İşbirliği Teşkilatı heyetleriyle yapılan temaslarla da bu mesele üzerinde durulacaktır. NATO'nun zengin Avrupa Üyeleri, planla ilgili tekâlifde Amerika bu konuda gereken yardım yapacaktır. Fakat herşeyden önce 5 yıllık planın ortaya konması lazımdır.

Hükümet, planın dış finansmanını garantilemek istemek maksadı ile Devlet Planlama Teşkilatı bir an önce 5 yıllık planı tamamlamaya zorlamaktadır.

Amerika ayrıca uzun süreli bir ziraat maddi anlaşması imzalayarak Türkmenin plan devresindeki gıda maddesi ihtiyacını karşılayabilir. Fakat yeni yıl başında Hükümetin karşı karşıya bulunduğu ilk mesele yüksek bir ithalat seviyesinin devam ettiğinden sehvivacak ve biter açığını kapayacak serbeste kılınması mümkün, yeni kredilerin bulunmasıdır.

Büyük konusu kredilerin sahanmasını, görünüşe göre kolay olmayacağındır. Bu da beklenenden kısa zamanda hazırlanmaya başlayıp üçüncü İthalat Programı geniş ölçünde

ÇETİN ALTAN

Kobalt bombasından bahsetsek. Kobalt bombası tehlikeli değil mi, bir tanesinin patlaması kaç bin cama mal olacak korkun bir silah. Kimsenin kılı bile kırırdamaz.

Gündüzleri vizir vizir dolaşan benzini tankerlerinden bahsetsek; benzini tankerleri tehlikeli değil mi, bir tanesinin çarpışması yahut devrilmesi orasını ehemmete çeyrdir; kimsenin gene kılı kırırdamaz.

Her an yanması muhtemel ahsap okellardan, her an göknesi muhtemel çürük binalardan bahsetsek, En ufak bir tepki uyannaz.

Hukuktan bahsetsek, k, botanikten bahsetsek, astronomiden bahsetsek; viz gelir türsü gider...

Ama bir de iktisattan bahsetsek mi? Vay efendim vay!.. Çok tehlikeliymiş iktisattan bahsetmek... Besbelli ki Türkiye'nin bütün derdi iktisatıdır. Demokrasiyi de karduk diye iddia ediyoruz. Bu iktisadi derde çare aramak bizim hakkumuz değil mi öyleye bir takum insanlar neden bu kadar sınırlarıyorlar? Neden iktisadi konulara dokunulmasını, kazançların araştırılmasını istemiyorlar. Bir tek kelimeyle, işlerine gelmeleri da ondan. Bunu da çok açık söyleyimizler. Sözde memleketi düşünüyormuş gibi numara yapıyorlar. İhmalde bulunuyorlar, davalan boğantuya getiriliyor ve toz duman arasında durumlarını muhafaza etmeye çalışiyorlar.

Benim vatandaş olarak bu memlekette kimin kasasın galistirmi, ne iş yaptığıne ve kaç para kazandığını öğrenmek hakkımdır. Bütün batıda mülleseseler, her yıl bilancolarını ilan eder, kârlarını, işçiliğini ödediklerini ve vergilerini açıklarlar. Bütün ödemeleri ve kazançlarını sendikalar kontrol eder. Türkiye'de kâr hadlerinin ne olduğu bile belli değil. Bunu merak ettin mi, hepsinin kan beynine şeşiriyor. Ne var yanı buna bu kadar kızızaçık, küfür edecek, başıcip çağracağ, hattâ onu bunu vatan ihnetile itham edecek.

Vergi kaçaklığı bizde, İsviçre bankalarına para kaçırma bizde, hessapları saklama içinde... Arkasında *bir* de vatanperverlik iddiası ile bu hessapları kurekhanalarına düşman gözüyle bakmak gene bize..

Türkiye'de insanlar durumlardan memnun değil. Doğuda açılık başlıyor. İlham edamları bu ağızın bütün Türkiye'ye yayılacağı söylüyorlar. Memleketi bu felaket-

terden nasıl kurtaracağız? Mesele burada, metale bunun tartışılmasına. Buna da bir fikir yok ortada. Sadece durumlardan memnun olanların böbrek bir aşırtısına yapanlara karşı óskeleri var. Biz deriz ki bu memleket sermaye birliğimle kalkınır. Kalkınsa kalkınrı şimdide kadar. Bu bir fikirdir. Biz buna hesapla kıtaptı isbat edebiliriz. Sermaye birliğimle gidildikçe gecelerinde arıtır, döllüler çıktı, başba-

kanlar asıldı. Onlar da aksinsi iddia eder ve isbatı çalıslarlar. Demokrasi bunun için gereklidir. Masum insanları kandırıp devlet kesesinden para kazanmak için gereklidir.

Daha demokrasının ne olduğunu anlatamadık ki. Aman bizim kazançlar ortaya çıkmaması, aman devlet kuvvetlenmesin, aman küteler uyansın...

İnsanların uyansın, devletin kuvvetlenmesini, hessapların ortaya dökülmemesini isteyince kötü kişi olyorsun.

Bir defa bu kırk altı bin köyü birleşti, bin köye indirim şart. Bunu da ancak devlet yapabilir. Kooperatif bir işletmeciliğe giderek istihsalı artırmak da şart. Bunu da ancak devlet yapabilir. Türkiye'yi ilmi sekillde istihsal bölgelerine ayıracak, en fazla verimi saglamak da şart; bunu da ancak devlet yapabilir...

Ben on bin kişinin titri yerinde diye konuşmayıak nuyuz bu konuları yanı?

Bakın milyonluk işçi kütlesi on milyonluk yok parlamentoda.. Burada demokrasie bir ayaklı mevcut değil mi? O kadar demokrasi, hürriyet sever görünüyor, bu bozukluğa neden dikkati çekmeliyorlar? Çünkü onlar aslında gerçek demokrasi, gerçek hürriyeti sevmiyorlar. Kendi işlerine geldiği kadar seviyorlar her ikisini de.

Türkiye'den en önce kaçacaklar, vatan milleti onlar için kazançtan ibaret.. İşçi eziliyormuş, köylü açmış, Üniversite mezunları aşıka geziyormuş, umurlarında nü onların. Ucretler arttırlamasın, grev hakkı tanımamasın, devlet mülleseseleri kâra geçmesin, istihsal düzene kurulmasın. Vatan millet, diye bağırsız buluların yapılmasına engel olmak istiyorlar. Bu durum ayna gibi meydanda. Ve asılada Türkiye'ye çok kötülik ediyorlar çok. Bakın ne hallerde düştü. Silkinip gerçekleri göremezsek, sade onlara değil, hepimize yazık olacak.

İletinin normal ve esası ihtiyaçlarının geniş ölçüde karşılanması sağladığını gibi, bunların memleketin Doğu bölgesinde zehir eden hali hazır bulanın strastında verilişi, Türk hükümetine, sıkıntıya duşar olmuş bölgelere sürate yarımına koymasına imkân vermiştir.

Bu arada, hükümetlerimizin birkaç senelik bir büyüğün programı tanzimi için görüşmeleri arasında yapmış olduğum ve bilahare Dağılımları Bakan Rusk ile Dağılımları Bakan Sarper arasında, mevzu tabii edilmiş olan teknikleri teyit etmek isterim. Bu surette bir senelik planın ilk seneleri zarfında elde kâfi miktarla stok bulundurmak imkânı hasıl olacaktır. Bu tekli, Türkiye'ye esası ihtiyaçlarının karşılanmasına yardım etmek hussundaki arzumuzun en önemli bir delili olarak müteale etmektedir. Ve herhangi bir zamanla görüşmelere başlamaya hazırlız.

Yatırım kredileri

İstikrazar konusunda, Karabük Orman Umum Müdürlüğü, Zonguldak, Eti-bank ve Ereğli Demir Çelik Fabrikaları İstikrazarlarından hâlen ödenmemiş, takiben 170 milyon dolarlık bir bakiye mevcuttur. 1961 yılında bu istikrazarlardan ancak 15 milyon dolarlık kullanılmıştır. Fakat 1962 yılı zarfunda bunun 4 misli fazlası nisbetinde 60 milyon dolarlık kullanılmıştır. İstikrazarın tâhmin edilmesi için çok önemli bir teknik iktisadi inkişâf için çok önemli bir teknik unsuru olacaktır.

İstîtraten, bu yıl zarfunda Türkiye'ye yapılmam mecmuu ithalâtın üçte birinin tamamen Amerika Birleşik Devletleri tarafından finanse edilmektedir. Bu yılın kâfi ihtiyacının kâfi teknik mahiyette görülmüştür.

Hâli hazır istikrazarların statüsünü görüşüm. Mûzakere edilmekte olan veya ilerideki istikrazar mevzuunda, Birleşik Amerikanın hususlu ve iktisadi kalkınmaya elverişli, uzun

vadeli, düşük faizli bir istikrâz sistemi kurmuş bulundugum bilindiğine kanılm. Bu gibi istikrâz yardımaları, milletlerarası kâr amacı ajansının sağladığı kaynaklardan temin edilmektedir. Son olarak Türk hükümetinin dizek lokomotifleri için yapmış olduğu 10 milyon dolarlık kredi taleplerinin ALO tarafından tetkik edilmekte olduğu ve bâlahare Amerika Birleşik Devletlerinin diğer memleketlerden vâki büyük mikyastaki taleplerle rağmen, müsyyen planlanan projeler için yapılacak yeni istikrâz taleplerini kabule hazır olduğu hususunda bilgi edinilmiştir. Bu vesile ile hükümetimin Kuzey Batı Anadoluya elektrik enerjisi temini için bir İstikrâz talebinde bulunmayı ciddi olarak müsâlîa etmektedir. Bu talebi de önceden öne sürülmüş, 1.100.000.000 liraya balig olabileceğî ultiîmî karşılında gerek bütçe ve gerekse bütçe diji kaynaklardan 339 milyon liranın İktisadi makaslar için kullanılabileceği beklenmektedir. Bu şartlar dahilinde Sayın Başbakanın yeni hükümetin menfaatleri muvacehede, tarafımızdan yakın bir alâkanın muhafâza ve idamesinden başka Amerika Birleşik Devletlerinin Türkiye'ye esası ihtiyacının hususundaki alâka ve dikkatini aksettiren hâli hazır askeri ve iktisadi yardımın sunratlendirilmesi ve imkânlarımızın gerçekesinde yardım etmek arzusunda olduğumuzu kabul ettiğine inanıyorum.

Bu iftihârla Sayın Başbakanın bir evveli toplantımda açık izahları son derece faydalı olmuştur.

Meselenin özüne gelelim

Beş yıllık plan

Hâli hazır durum budur. Bir neticeye varmadan evvel Türkiye'nin İktisadi Kalkınmasının uzun vadeli veğheleri hususunda hükümetimin görülgeleri ile ilgili birkaç söz söylemek isterim. Evvelice de belirttiğim üzere, Türk hükümetinin hâlen planlama ve özellikle önümüzdeki yaz, tamamlanmayı ümit ettiği beş yıllık plana verdiği öneme hükümetin büyük ilgi duymaktadır. Plan gözden geçirildikten sonra şuan kabul görüldüğü takdirde, hükümetin bu planı desteklemek üzere bir taahhûde gitmeyi mütlâk etmeye hazır bulunmaktadır. Diğer hükümetlerden ve milletlerarası teşkilâtlardan ayrılabileceğiniz istikbâle muzâf kârname yardımaların muhak noktasını mevzubâhi planın teşkil edebileceği mülahazasındayız. Bu vesile ile para fonu ve İktisadi İşbirliği ve kalkınma teşkilâti yetetlerin Türkiye'yi yakında ziyaret edeceklerinin ve malî ve para sahârlarda gerçekleştirilen yapıcı planlamaların bu yetetler üzerinde hasıl edecek müsbt tesirden eminiz. Yine kaydedilebilir ki söz konusu her iki teşkilâttâ beş yıllık planın tabâkâhinden önce ihtiyâq duyu-lacak yardımaların sağlanmasının hususunda Amerika Birleşik Devletleri, böyle bir talebin desteklenmesi için müzâheret göstermeye hazır olacaktır.

Nato yardımı

Buna ilâveten Nişantaşı İlâğilleri sunulmak üzere hazırlanmaktadır Nato Heyeti raporun her ne kadar varacagi neticeler ve ihtiyâq edeceğî tavsiyeler önceden kestirilemezse de, beş yıllık planın vaktinde hazırlanması, Nato'da bu konuda cereyan edecek müzâkerelere canhil verecektir.

Plânlamanın bizatîhi bir çare olmadığını ancak, bunun Türk hükümetinin niyetlerinin, yalnız yâbancı hükümetlerin ve milletlerarası teşkilâtların bilgisi için değil, fakat aynı zamanda aynı derecede ve belki de daha önemli olarak Türk halkına kabiliyet ve maharetlerini kullanma imkânını verme bakımından da müzâhasa bir şekilde ifade edilmesine imkân vermeye yaradığını inanıyorum.

Eski bir dostu olarak, Birleşik Devletler, Türkiye'ye gayretleri hususunda en iyi temenniler besler ve Türkiye'yi gerek münferit bir devlet olarak, gerek Nato ve Centro üyesi olması hasebiyle kuvvetlendirmek, için diğer dost memleketler ile birlikte elinden geleni yapmayı devam edecekler.

EGiTİM

Köy Enstitüleri

Bugünkü Türkiye'de Köy Enstitüleri ne ihtiyâq var mudur, yok mudur? Türk Devrim Ocaklarının, sorunun cevabını aramak üzere ter tipideki açık oturum, Enstitü kelimesine allerji olan bir grubun, Enstitüler aleynâne kuvvet gösterisinde bulunmasına vesile oldu. Bu grubun sözçülüğünü Necdet Sancar ve Fethi Tevetoğlu ekibi, figürânlâhim de bir kisim imâm Hatîp Okulu öğrencileri yaptı.

Sancar Ekibi, sanâki ilmi bir tartışmaya değil, Millî Emniyete rapor sunmaya gelmişti. Ekip, hep bir ağızdan, yakında bir gazetedede yayınlanacak önemli vesikalardan söz etti ve Enstitülerin Komünist yuvası olduğunu isbat etti. Sancar, tezini söyle savunuyordu: «Bir memle-

ketin Komünist olması için, o insanların yüzde 51'inin Komünist olması gerekmek. Bir kişi ile bile Komünist olması, bir memleketi Komünist yapmaya yetebi-

lir.» Bu tarz bir dedektif anlayışıyla, Sancar ve arkadaşları, Köy Enstitüleriley ilgili çeşitli hikâyeler anlatılar. Hikâyeler bol miktardaydı. Köy Enstitülerinden anacak kişi, Komünistlikten mahkûm olmasının önemli dejildi.

Sancar Ekibi, öretimde, hür fikre ve verilemeyeceğini de söyledi. Enstitülerde Freud nazaryelerinin tarâşulmasının, serbest düşüncenin mahzurlarını gösteren bir delil olarak ortaya koydular.

A.P. Senâtri Fethi Tevetoğlu ise, askeri bir tabiri talihsizce kullanarak şubehli savurdu: «Köy Enstitülerini ihya etmek, kalkışanlar, karşılarda, küçük bir Junta değil, büyük köylü juntasını bulacaklardır.»

Bütün bunlar eski hâsâpların, ve himili bir muhayile ile karıştırılmışından ibaretti. Halbuki açık oturum tarihe bakarak, Enstitülerle ihtiyâq var mı, yok mu meselesi üzerinde duruyordu.

Yavuz Abadan, şüpheli polis raporlarıyla ilmi tartışılmaya gelen, bir kâsim İmâm Hatîp Okulu öğrencileri ile takviyeli ekibe, bu gerçekî hatırlatmak zorunda kaldı. Fakat ekibin söyleyecek ciddi bir hâfı yoktu. Tek ciddî laf, iktisadi gerçekelerle bağdaşmayan şu görüştür ibaret kalıldı: «İnlandiyayı kalkındıran içleri ateş dolu, fakat pratik bilgiden yoksun gençlerdir. At nallamasını, çapa salma masasını bilen insan öğrenmen degildir.»

Karşı tez

Gürültüci figürânlâhim ile birlikte gelen ekibin karşısında, hatiple -rin çoğuluğu, aklâ ve memleket gerçeklerine dayanan konuşmalar yaptı. İlk konuşan Rauf Inan, tarihi bir izah yaparak, Köy Enstitülerinin, Atatürkün eğitim görüşünün uygulanması olduğunu delilleryle ortaya koydu.

Sophi Baykam, «Komünizmin önüne geçmek için açılı ve sefaleti yemek» gerektiği hâfı attı. Fakir Baykurt, yeni istisnal tekniklerini köye sokan Enstitü mezununun, gittiği yerin çehresini nasıl değiştirdiğini anlattı.

Hürem Arman, Atatürkün ortaya attiği iş için eğitimi ilkesinin zarureti belirtti. Köy Enstitülerinin, öğretmen okullarına çevrilemesiyle, üreticilerin nassâ tutkuteli olduğunu gösterdi.

Osman Akol, «At nallaması, çamur karmak istir, hem güzel istir. Ayaklarımizi yere basalım, beyler.» diyerek, bu görüşü tamamladı.

Şükrû Koç, Köy Enstitülerinin, zarureti birlikten istatistikleri gözler önü -ne serdi.

Profesör Celâl Tariman, zararlı ideolojilerin, milliyetçilik veya din adamları şeklinde girdiğini belirtti. Fakir Baykurt, yeni istisnal tekniklerini köye sokan Enstitü öğrencilerini savunuyordu: «Bir memle-

Başbakan İnönü ve Millî Eğitim Bakanı İncesu Köy Enstitülerine

YÖN, 10 Ocak 1962

Tonguç'un oğlu Engin Tonguç, Enstitülerin dış alemden uyandırduğu akışla anlaştı. UNESCO, Köy Enstitülerini bütün az gelişmiş ülkelere tavsiye etti. Hindistan, Endonezya, bazı Güney Amerika memleketleri Türk Örneğinden faydalananı. Columbia Üniversitesinde hazırlanan bir doktora tezinde, «Türkün en Türkü, yerinin en yerlisine diye takdim edilen Köy Enstitülerini «Dünya eğitiminde hizmetler bir hamle» olarak selamlamıştı.

Böylece, konuşan hatiplerin çoğunluğu Köy Enstitülerinin açılmasına tarifat bulunduklarını belirtmiş oldu. Fakat lehle konuşan hatipler, tezlerini savunurken, bütçük güçlüklerle karşılaşmışlardır. Açık oturumun ikinci günü (Pazar), güçlükler büsbütün arttı. Akşama doğru, Fikrinos ekibin figürler grubu, hatiplerin sözlerini keserek, hep bir ağızdan «Enstitüler açılmamıştır» diye tempo ile bağırmaya başladı. Bunlar arasında bazıları, Enstitüsü mezunu gençler söyleme tarihi başıttı, yer yer hisseler oldu. Böylece, Türkiye'nin önemli bir eğitim meselesi üzerinde fikir tartışması yapmak için tertiplenen Seminer, Futbol maça - rındaki hakeme de maşallah cinsinden tezahürat ve itişme içinde sona erdi.

Aynı günlerde, Milli Eğitim Bakanı Hıncı, Bütçe Karma Komisyonunda «Köy Enstitülerinin başarısı çalışmalarının, yeni öğretmen okullarında uygulama alanına konulacağım açıkıyor - du. Enstitünün, program ve ruhu benimsenecek, fakat adı sığza alınmuyacak.

Köy Enstitüsü adından korkulması eğitkân kuvvetlere verilen bir ifzîzdi.

Karşı kuvvetlerden ırkılıp, ifzîz verme yoluna gidince de, Enstitü ruhunu yaratmak ve programını uygulamak kolay olmuyacaktır.

Hemen hiç bir serbestiye sahip değildir. Bu yüzden, bütün bütçeler birbirlerine benzemektedir. Bir bütçeyi, diğerlerinden ayıran busus, 200 milyon liralık serbest olanın dağılışından ibaretti.

Yatırım giderleri için de durum farklı değildir: 1962 Bütçesinde, yatırım giderleri toplamı, 3 milyar 360 milyon lira'dır. Bunun 700 milyon lirası, sâri taahhütler olup, buna tasarruf hükümetin iktidarında değildir. 250 milyon lira civarında bir meblâg da geçmiş yıllarda yapılan yatırımlardan kalan borçlardan ki ödenmesi zorudur. 1 milyar civarında bir meblâg, büyük yatırım dairelerinin makine ve teçhizat bakım ile sabit personel giderleridir. Bu kalemlerde düşüncelâce, hükümetin serbestçe tasarruf edeceğî miktar, 1,4 milyardan ibaret kapsamaktadır. Kaldı ki 1,4 milyar içinde de, 238 milyon eğitim seferberliği, 150 milyon Sanayi Bakanlığı yatırımı gibi, ünemli bir domus kismıdır.

Demek oluyor ki, 1962 Bütçesinde serbestçe tasarruf edilerek, ekonomik tercihlerin yapılabileceği kismı, 1,5 ile 2 milyar arasında asınamaktadır. Bütçelerde haraket serbestiye diye bir şey kalmamıştır. Bu durumda bütçelerin birbirlerine benzesmesine şahşemalıdır.

Bütçenin, iktisadi bakımından manâ kazanabilmesi için, bütçe hacmi en az yüzde 20 oranında genişletilmelidir. Ayrıca, bütçenin, kanun ve kâstîlerin denetimli kismı, teşrif tasarrufları kürültülmeli.

BÜTÇE

1962 Bütçesinin hazırlanmasında önemli rol oynayan Hesap Uzmanı Aslan Bâyer, S.B.F. Maliye Enstitüsü tarafından tertiplenen Seminerde, işi çekici bir konuşmayı yaptı. Aslan Bâyer, 1962 Bütçesinin, geçmiş yillarda bütçelerinden farklı olamayacağı, bütçe gelirlerinde bir sıkrama yapılamadığı müddetçe, hangi hükümet işbaşına gelirse gelsin kalkınma açısından bütçelerin birbirine benzilemeye nedenleriyle açıkladı:

Bütçe imkânları

Bu yılın ve geçmiş yillarda bütçeleri incelenmedi zaman görülecektir ki, bütçe imkânları, bütçenin kalkınma açısından kendinden beklenen görevleri yerine getirmesini önlemektedir.

Her seyden önce, personel istihkâkından kaçınma imkânı yoktur. Bu giderler, 1962 Bütçesinde, yolluklarla birlikte, 3 milyar 637 milyon liraya erişmektedir.

Personel giderlerine, aşağıdaki kalemleri de eklemek zorudur:

Borçlar: 531 milyon lira. Borçlar, muvakeve ve mahkeme işâmlarına bağlı bulunduğundan, bu giderlerden bir hukuk devleti olarak kaçınmanın yolu yoktur.

Yardımlar: 440 milyon lira. Bu, kâtma Bütçeli Dairelerin, kaçınılmaz giderlerini karşılamak için yapılan harcamalarıdır.

Savunma: 1 milyar 203 milyon Savunma Bütçesinde yeralan teymâbâilleri, harp malzemesi, harp gereçleri v.s. buraya girmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı: 130 milyon. Jandarma Genel Komutanlığının aynı mahiyetteki giderleridir.

Çeşitli Personel Giderleri: 105 milyon. Bütçenin çeşitli kümârlarına komşu olmakla beraber, mahkîmî hâliyle, kaçınılmaz personel giderleridir.

Kira giderleri: 126 milyon. Dairelerin çalışıkları binârların kira, aydânatma, istâma giderleri ile P.T.T. giderleridir.

Böylece, 1962 Bütçesinin kaçınılmaz carî giderleri 6 milyar 166 milyon liraya ulaşmaktadır. Bu günlerden tasarruf yapmak, hemen hemen imkânsızdır. 1962 yılı carî giderler toplamı 6 milyar 770 milyon lira olduğuna göre, hükümetin serbestçe hareket edeceğî olan 604 milyon liradan ibaretir. Kaldı ki okul, hastane cezaevi v.s. nin asgarî giderleri olarak tahmin ettigimiz 400 milyon lira da bundan indirilirse, elde kalan serbest olan 200 milyon liraya inmektedir. Demek ki Hükümet, carî giderlerde, hemen

UL... ULVAD... OLMAZ... AZİZ NESİN

Ankara şoförlerini yanlış, kimlerin gizli elli?

Kaptıkaçılık yapan Yargıtay üyeleri kimler?

Açık kapıya omuz vurma yığıtlık sanan sosyal adaletçi yazarlarımız nerede?

önenemesi bile, kırı kırı, azeik azeik ve... verilişmiş gibi yapılarak bu düzensizlik düzen diye uzadığı kadar uzatılmış. E, bunun için ne yapmak gereklidir? Ah, su İstanbul'daki büyük mitingde birkaç kendini bilmez çapulculuk yapmışdı, ah birkaçı olur olmaz konuşuyordu... O zaman kolaydı:

— Buları mı grev hakkı verilecek... Da-ha sizden ne mal olduğunu belli ettiler. Grev mrev hele gindilik dursun bakalım, önce işçiler olgunlaşsunlar; ilkin eğitimden geçsinler...

Bunların hiç biri olmadı. Bu bizim işi de amma olmuştu, antura da örgütülmüş. Kimbilî o miting günü, ne çok gerici, bir kargaşalık ekşimi diye dua etmişlerdir. Sönmürgenler «mankörler» diye işçilerle bağışmadılar.

Kargasahı çıkmadıysa, çıkartıldı. Biz ne-lere kadit değiliz?

Ankara şoförleri, altı saat gidiş — geliş aksatıllar, kendilerine katılmayanları doğdu, arabalar devirdiler. Çok kötü...

Peki ama, bu Ankara şoförleri çok mu aptaldılar, budaladılar?.. İstanbul'da işçi başarısını kötülemek kazançları, çıkarları nedir? Niçin pişmiş aşa su katıborlar?

Eğer öneneli de, neden bizim gazetecilerimiz bu nokta üzerinde hiç mi hiç durmazlar? Tanrı sayilarını artırırsın, sosyal adaletçi yazarlarını günden güne çoğalyor. Bu furyada daha da çoğalacaklar. Hoca'nın «umut işimiş gören fırıldır» dediği gibi, bunlar da sütilman gördükçe ortalığa fırı-yacaklar. Bize bu durumdan kıvranyoruz. Ancak, bu toplumsal adaletçi yazarlarımıza çoğu, açık kapıya omuzlamaktan başka bir iş yapamıyor ve açık kapıya omuz verme... yaşıtlılık gibi gösteriyorlar. Pek coğunu bugüne râhatça yazdıklarını, çok daha önce yazdıklarını gerekirdi. Bugünkü düzenin bozuk olduğunu, bir çikusuna girdiğimizi, toplumsal adaletin gerekliliğini, ulusal gelirle nüfus artımı bozukluğunu, ortalama kazançla en çok kazanç arasında uğurum olduğunu bugün söylemek artık marifet değil; bu kapılar açılı. Niçin bugün emekçilerin nasıl, hangi Alicengiz oyunlarıyla oylanıldıklarını söylemeyi?

Ankara şoförleri ne istiyor? İstekleri a-çıktır. Açıktı tan Balkana diyorlar ki: — Kaptıkaçılıkları dolmuş yapınan, hizmî kazancınızı engelileyin. Belediye, bu kaptıkaçılıkları kaldırıcağını söylüyor, ama bir türlü kaldırımyor, kaldırıtmayı. Çünkü bu kaptıkaçılıkların sahibleri yargıtay üyeleridir, dişli kişilerdir, büyük adamlardır.

Bakınız, buna karşı işçileri Bakan ne diyor:

— Evet, yargıtay üyelerinin kaptıkaçılıklarını bizzat testif etti...

Eee, pess! Bir kere pes!... Yargıtay üyeleri kaptıkaçılıkları işletecek, ve birtakım dişli kişiler bu işi yaptıktı için şoförlerin hakkı eğneneyecek...

Çok rica ederim, lütfen birazlık düşünsünüz: İnsanın en son güvenip sağlanacakları yer «adalet mercisi» dir. Bunu da en yüce yerinde yargıtay üyeleri bulunur. Artık ne söylenebilir, bilmem ki... Yargıtay üyesinin kaptıkaçılık yapması adalete söz getirmez de, benim yazım o adalete doku-nabilir.

Benim, siçın, hepimizin dâvalarımız olacak. Sonra bu yargılanmayı en tepede kaptıkaçılıkları işleten bir kişi yapacak...

Ankara şoförlerini kınayan, yeren gazetecilerinden neden, neden bir teki, hangi yargıtay üyelerinin kaptıkaçılıkları işlettiğini bilişip çıkarmaz? Neden açık kapıya omuzluş sosyal adaletçi yazarlar bu yaraya parmak basmazlar. İşte açık, buntarı işçileri Bakan da, şoförlerin başında bulunanlar da biliyor.

Ankara şoförlerine gelince, yaptıkları elbette yanlışır. Bu isteklerini bir basın toplantısında açıklasalar, dâvaları gazetelerde daha iyi yanıtlarındır. Yaptıkları yanlış; ama onlara bu yanlışı yaptırtanlar kimler, hangi çıkışların gizli elleridir? Durup dururken, hiç mi akılları yok da Ankara şoförleri kendi dâvalarını geçiktirecek bir iş yapmışlar? Şoförlerin kandırıldığı bir açık gerçekdir.

Alicengiz oyunları oynamıyor, daha da çok oynanacak. Emekçilerin, yalnız kendilerine güvenerek çok dikkatli olmaları gereklidir.

İKTİSADI KALKINMADA ÖNCÜ KİM OLMALIDIR?

Bu konu uzun yıllar bu topklär üzerinde tartışılmış ve bir gün yurt gerçekleri anlaşıldı samimiyet. Fakat sonraları esen ve geniş bir propaganda ile beslenen hava içinde iktisadi önleğin yalnız özel sektörün içi olduğu tezi, bir oldu bitti içinde yılmak istenmiştir.

1945 yılından beri ekonomimiz içinde bunalıgi çıkmaza ve bu çıkmazdan kurtulmak için yapılan palayatif çabaların sonuçlarına rağmen yine gözler sanki bilinmeye eller tarafından kapanmak istenmiş, en mâmum ve en yurtsever fikirleri söylemek isteyen sığularugalatâ çamuru ile tikanmaya çalışılmıştır.

Türk aydınlarının coğuluğu ne düşünüyor? Bu eylimi bilim yoluyla yurt çapında tesbit etmeye imkân var mıdır? Bilim yoluyla gerçeklere bakışın dahi bir mutlu azılılığı tedirgin ettiği, «yurtseverlik», açık artırmalarının sahî menfaatleri haleldar olanlar arasında şiddetlendiği, fikir yerine şâhiyyata hücumlar yapıldığı ve yayın yoluyla jurnaleşenin şiddetli olduğu bir devirde Türk aydınları — iktisadi kalkınmada öncü kim olmalıdır? sorusuna cevap veriyor-

Amerikalı bir sosyoloji uzmanı Nisan, 1954'de ilmi araştırmalar ve öğretim görevleri ile memleketimizde kaldığı strada ilmi ve objektif esaslarla dayanan bir anket hazırlamıştır. Özellikle Ankara'da yaşayan yüksek öğretim öğrencileri ile biransom devlet memurlarını kapsayan bu anketin sonuçlarına göre, müstakbel idarecilerin % 95'i ve genel idarecilerin ise % 97'si yukarıda sözünlü ettiğimiz soruya — Devlet, cevabını vermekte idiler. Anketin sonuçları söylemek:

Iktisadi kalkınma öncülüğü hususunda tercihler

Tercih Edilen Önçü	Genç İdareciler	Müstakbel İdareciler
Devlet	97 %	95 %
Özel Tepeddîs	3	5
Mecmu nisbet Katılanlar	100 %	100 %
(92)	(270)	

KAYNAK: YETİŞEN TÜRK İDARECİLERİ, Ankara, 1955 sah. 58. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdare İlmleri Enstitüsü Yayınları No. 1. Hazırlayan: Dr. A. T. J. Mat. Show, Türkiye'ye çeviren: Nermîn Abadan.

SIYASİ NOTLAR

İnönü'nün Çilesi

Ateş ve barut koalisyonunu yaşamak için çırpmış Başbakan İnönü'nün bütün vakti yangın söndürmeye geçiriyor. En ufak olay, büyük patlamalara yol açıyor. İnönü, ancak son dakikada ve güçlükle koalisyon binasını havaya uçmaktan kurtarıyor. Hükümetin kurulmasında böyle oldu, af meselesinde böyle oldu, Mebus maaşları meselesinde böyle oldu.

Şimdi Suphi Baykam, skandalı Milletvekillerine, gençlerin sunmak istediği para torbasına el sırıp sürdürmediği büyük mesele hâline geldi. Günlerdir süren Baykam Aybar dîlesi ise, iktidarlı parti gruplarını karşı karşıya getiriyor.

A.P. grubu 5400 cilleri sert şekilde hırpalayan, 27 Mayıs ve Kurucu Meclisi öven Suphi Baykam, yeraltı faaliyet yapmakla suçlanıyor. İhâden, Baykam zaptifiraptı altına almasını istiyor.

Memleketin zinde kuvvetlerinin hislerini Meclis kürsüsünde dile getirmekten başka günahı olmayan Baykam, koalisyonun dinamitcisi sayılıyor. İnönü'nün yangını söndürmek için gösterdiği bütün gayrete rağmen, pazartesi günü, Mecliste neredeyse tabancalar patlayacakta. İnönü, Meclise koşmak, C.H.P. ilere kaç çatmak, A.P. ilere dîl dökme, bir sürü şakayı dinlemek, Grup Başkan Vekilleriyle ve parti liderleriyle arabuluculuk pînâfları tercihlemek zorundadır.

Çelik İktisadi ve sosyal meseleleri çözmesi, işsizlik ve durgunluğa çare bulması gereken bir Hükümet Başkanının enerjisi, böyle tüketilmektedir.

İşte son bir örnek:

Geçen Cumla günü Mebus maaşları Anayasaya uygun şekilde kabul edildi. Fakat Meclis yine de birbirbirne girdi. A.P. Grup Başkan Vekili Kadri Ergen doğru İnönü'ye koştu, onuna 1,5 saat gitti. Ergen, C.H.P. hatiplerini şikayet etti. Hatipler, usanmaza koalisyonu bozulacağını söyledi. İnönü, yaramaz C.H.P. ilerin kulaklarını çekerken bildirmekten başka çare bulamadı. Pârisi gün, A.P. Genel Merkezine, İnönü — Gümüşpala, görüşmesi yapıldı. 6 il m 8 ş p 1 a İnönü'ye, C.H.P. Teşkilâtından, Dünya ve tutumundan, bazı üniformalı kimselerin hakaretilerinden uzun uzun şikayet etti. Hürvatan gibi C.H.P. ye yakın gazetelerin İnönü, bütün bunları meleklerle hâs bir sarfia dinledi.

Başbakan daha sonra, C.H.P. Grup İdare Heyeli ile Merkez İdare Kurulunun müsterek toplantısına katıldı. İnönü, burada da anlaysın görmedi. Koalisyonu kurtarmak için İnönü'nün mecbureni A.P. ye meyleden tutumu, C.H.P. ileri sınırlendirdi. C.H.P., İl idarecilerinin sınırlılığı İnönü'nün A.P. ye kayan politikasının sert tekitlerine yol açtı.

Milletvekili Kamal Aybar

Bütün bu psiridandan sonra, A.P. ve C.H.P. Grup Başkan Vekillerinin pazartesi günü yahuşrıcı konuşmalar yapması, bütün milletvekillерini barışa ve uzlaşmaya çağrmasından kararlaştı. Fakat Başkan Vekillerinin tatlı konuşmaları hiç bir sey kazandırmadı. Gruplar, birbirilerine da da silman olarak, Meclisten ayrıldılar.

Baska işlerle uğraşması gereken Devlet adamı İnönü'nün üç günü, boş yere harcammış oldu. Ateşle, barutu bir arada tutmak için, daha nice değerli günler boş yere kaybedilecektir.

Eğe Taarruzu

A.P. çevreleri, Gümüşpalanın, birkaç bakan ve bol sayıda Milletvekili ile birlikte başladıkları Eğe seyahatine büyük önem veriyorlar. Bu çevreler, seyahat Ege taarruzu ismini vermişler. Taarruzun genel teşkilatı huzursuzluğu gidermek, Eğeli semenleri toparlamak ve bu kuvvet gösterisi sayesinde grubu az çok çekidüzen vermek.

Taarruz, tütün piyasasının achısına rastladı. Tütünçüler bu yıl koronecek. Tütün müstahsilinin eline geçen yılanın biraz daha fazla para gelecektir. Seref, Gümüşpala ait olacak.

Gümüşpala taarruzunu, başarıyla yürüttü. Teşkilatın, af tâkileri ve Partinin C.H.P. ile işbirliği yapmasının yarattığı tekliller, tütün fiyatları ve satışı kadar önemli oluyabilir.

Mebus maaşları

Aylıkların birinci derecede memur maaşını, Anayasa hukmü yüzünden aşağıya düşürüyor. Bireysel Milletvekili, dikkatlerini maaşlarına ilgili ufak tefek avantajlar sağlama yönüllüler. Mesela ölen Milletvekilinin ailesine, bir yıllık maaş tutarı olan 28 bin 800 lira verilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca, 3 aylık maaşının peşin alınan Milletvekili ödüllü takdirde bu paramın geri alınması hukmü kabul edildi. Nurettin Ardoçoğlu ve Coşkun Kirca, bu hukme iftiraz ettiler. 12 aylık 855 tazminatı verildiğine göre avans olarak alınan ve hizmet karşılığı olmayan istihkâmın geri verilmesi gerekliliği ileri sürüldüler. Anayasaçılardan gelen, fakat Anayasaya ilgili bulunmamış bu mantıklı iftiraz, C.H.P. nin Ordu Milletvekili Arif Hikmet Onayın «bu allâmetler Anayasaya akyâlî nereden çıkıyorlar» diye celâdet sistemesine yol açtı. Fakat vine de paramın geri verilmemesi tezi, oylamada kazandı.

İleri arasında müşbet tesir yaptı. Bunun için grev ve Kollektif akâdin kabul edilmeyenin gün meselesi olduğunu söyleyebilirim.

Erakalm — Size bir İşçi Partisi kurulmalı mıdır?

Ürgüpeli — Bir İşçi Partisinin kurulması mutlak süretelemezdir.

Partilerden kimidi kesen Sendika Liderleri, esasen çoktanberi parti kurmak hususunda Kararlıhâr Partiye, işçilerden başka, aydınlar geniş ölçüde katılımı sağlanacaktır. Başkanlığı büyük bir ihtiyalle Profesör Orhan Tuna getirilecektir.

Parti, Sosyal ve İktisadi alanda reformları ve yapıcı bir devletçilik anlayışını savunacak, yeni siyasi teşekkürlerini İsmi Sosyal Güvenlik Partisi olacak. Fakat bu ismi beğenmeyip, Çahsanlar Partisi, İşçi ve Köylü Partisi isimlerini leri sürener de var.

Memur zamı

Memurların zamlarının verilmesi gidiyor, hemen hemen tamamıyla son buldu. Memur Partisi C.H.P. nin Meclis Grubu zam alehvînde karar aldıktan sonra, Hükümet 15-21'yi kazanmıştır. Zira diğer partilerde zam alehvârlarının savası azdır. Hükümetki A.P. İl Bakaları ise, grubun varisini peşlerinden bırakılmaması çare, memurların da işçiler gibi teşkilatlanmasına beklenir. Zam olursa rahat bir coşullukla, böylece geri kaçacak.

Millî Emniyete Direktif

Bütçe Karma Komisyonunda, konusunu yaşas komisyonları dile getiren C.K.M.P. Senato Nâzî Ahrash, İşçiler Bütçesi dolayısıyla, asrı cerevanlar özendiriliyor.

«Asrı cerevanlarla mücadele derken, Komünizm ve Fasizm anlaşılmıyor, onların arasında kalan, cezî!» Sosyalist cerevanlar ancak fâda etti. Millî Emniyet çalışma tarzını değiştirmelidir.

Senatör Suphi Gürsoytrak ise, milletgâlibeler üzerinde durdu. Milletgâlibeyi kaldırmanın Anayasaya aykırılığı leri sürülebilirdi. Fakat ferdin ferde, bir zümrelin diğer zümreye tahakkümü de Anayasaya aykırıydı. Akâlâm Bütçeye Komisyonundaki savunucuları, bu sözlerle çok kızdırılar.

Senatör Suphi Gürsoytrak

Milletvekili Suphi Baykam

İşçi Partisi

Pazartesi günü, İstanbul şâh Sendikalıları Birliği ziyaret eden Senato Başkanı Ürgüpeli ile Birlik Başkanı Avni Erakalm arasında şu konuşturma geçti:

Erakalm — Son işçi mitingini beğendiniz mi?

Ürgüpeli — Miting, İşçi tarihinde size şeref verecek bir toplantı olmuşdur. Miting, Türkiye Büyük Millet Meclisi Üye -

MİLLİYETÇİLİK

ASİL HEYECANLARI BAZI MENFAAT OYUNLARI İÇİN PARAVANA OLARAK KULLANMAK, İSTİSMARLARIN EN İĞRENCİDİR.

Yeni Anayasının yapılışında hangi görüşler ve hangi zümrüler çarpıştı? Anayasa rejimi bakımından bugün karşılaşlığımız meseleler nelerdir? Bu serinin dördüncü yayızını sunuyoruz?

LÜZUMSÜZ TARİFLER

Kurucu Mecliste «kelimeler» yüzünden epey vakit kaybedildi. Devletin vasıflarını belirten madde üzerinde durduğu kadar, öbür maddeler üzerinde de durulmadı, çok daha faydalı bir iş yapılmış olurdu.

Aşina bakılsa, Anayasaya böyle bir madde koymak mutlaka şart da değil. Devletin vasıflarını belirtecek bir maddesi olmayan nice anayasalar var. Bunlarla meydana getirilen devletlerin temel vasıfları, çeşitli maddelerdeki genel hâvadan çıkarmak pekâlâ mümkün.

1937'de «altı ok» un Anayasaya girmesi, tek partili sistemlerde sık sık rastlanan bir olay: Yapılan şey, devlette partinin birleştilmesinden ibaretti. Ama «altı ikmenin Anayasada» duruşu, ne çok partili rejime geçilmesine engel olabilmiş, ne de bu çok partili rejim zamanında devletçiliğe, İstiklaliye, devrimcilige veya halkçılığa aykırı tutumların ortaya çıkmasına. Ne var ki, bir defa, 1924 Anayasasının düzeltmek yerine, yepyeni bir anayasa yapmak düşüncesi kabul edildikten sonra, bu ikililerin hâlâ olduğunu gibi bırakmak, hele Anayasa Mahkemesiyle çalışacak bir sisteme, hiç doğru olmadı. Nitekim, İlk Öntasarayı hazırlayan İstanbul Komisyonu da, «altı ikinci» kaldırıp Türk devleti için yeni bir tarif ortaya koymustur.

Şimdi, geriye doğru bakarak, yunu söylemek mümkün: Keşke Türkiye Cumhuriyetinin nasıl bir devlet olduğunu tarife hiç girişmeyseydi ve isteyenler, maddelerin hepsine bakarak, yarışlıklarını vasıfları çıkarmakta serbest bırakılsalar. Böylece, Anaya teknigi bakımından hatalı veya eksik bir iş yapılmamış olur, fakat bir hayli de vakit kazanılırdu.

İTHAMLAR

Beşinci de Kurucu Meclisteki Anayasa Komisyonunu yanlısan taraf, kendi içinde, cumhuriyetin tarifiyle ilgili büyük çatışmaların olmamasıdır. Mesela, milliyetçilik kelimesinin konup konmaması söz konusu bile edilmemiştir. Ne İstanbul Öntasarısında, ne Siyasal Bilgiler Fakültesince hazırlanmış, fasılarda, ne de vaktiyle Hürriyet Partisinin yaptığı taslağta bu kelimeye rastlamak mümkün.

Aynı davranışın Temsilciler Meclisi genel kurulunda da hâlik olacağı sanılmıştı. Komisyondaki hesabın genel kurul uymadığı daha ilk günden anlaşılıdı. Komisyon, milliyetçiliği «Anayasaya koymamak» la değil, «defa» kâsiha, «Anayasadan çıkarımı» la itham olunuyordu. Madde ki eski Anayasada vardı, durup dururken bu kelimeyi metinden çıkarmanın anlamı neydi? Tabii, besmelelerin ve eştimcilerin imzaladıkları bir iki Önerede, devletçilik, halkçılık, devrimcilik ikililerinin akibetiyle pek ilgilendiği olmadı. Milliyetçilik dokunaklı nutuklar söylemeye daha elverişliydi.

Once alçak perdeden başlayan itirazlar zamanla şiddetlendi ve açık ithamlar hâlini alımağa başladı. Meclis, hiç yoktan, aslında konup konmaması fazla birşey değiştirmeyecek bir kelimedenden ötürü, gergin bir hava içine girmiştii. Bu bakımından, Komisyonun, daha fazla yıpranmaksızın, maddeyi geri istemesi iyi olmuştu.

Madde tekrar Meclis önöne getirildiği zaman, Türkiye Cumhuriyetinin temel vasıfları arasında «millî devlet» varlığı da gir-

IKİ OYLAMA VE BİR KARŞILAŞTIRMA

26 Nisan 1961 günü yapılan açık oylama

(2. madde)

- Oy kullanan üye sayısı 193
- «Millî devlet» formülüne razı olanlar 136
- «Milliyetçi devlet» isteyenler 59
- Çekimserler 1

2 Mayıs 1961 günü yapılan açık oylama

(38. madde)

- Oy kullanan üye sayısı 172
- Çiftçinin topraklandırılmasının amacıyla yapılacak kamulaştırma maddeleri, bedelin «on yıllık taksit» ile ödenebilmesi için devlete imkân tanınması isteyenler 61
- «On yıllık taksit»e razı olmayanlar 104
- Çekimserler 1

KARŞILAŞTIRMA

- 26 Nisan 1961'de «millî devlet» formülüne taraftar olanlardan 2 Mayıs 1961'deki oylamaya katılanların sayısı 94
- «Millî devlet» formülüne taraftar olanlar arasında «on yıllık taksit»e razı olmayanların sayısı 47
- «Millî devlet» formülüne taraftar olanlar arasında «on yıllık taksit»e razı olmayanların nisbeti %50
- 26 Nisan 1961'de «milliyetçi devlet» isteyenlerden 2 Mayıs 1961'deki oylamaya katılanların sayısı 32
- «Milliyetçi devlet» isteyip de «on yıllık taksit»e razı olmayanların sayısı 27
- «Milliyetçi devlet» isteyenler arasında «on yıllık taksit»e razı olmayanların nisbeti %83,3

MİMMETAZ SOYSAL

langış kısmının da Anayasa metininden sayılacağı belirtildikten sonra, ikinci madde şu şekilde alındı:

«Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve Başlangıçta belirtilen temel ilkeleme dayanan, millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.»

Bulunan formülün, anayasa teknigi ve anayasa estetiği bakımından bütün uzmanlara parmak ısırtıcı muhakkak. Hele, «Başlangıçta belirtilen temel ilkeleme dayanan, millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.»

MİLLİYETÇİLİK VE HALK SEVGİSİ

Milliyetçilik nedir? Bunun cevabı her millet için ayrı olarak ve o milletin gelişme durumunu göz önünde tutarak vermek gerek. Fransa'daki milliyetçiliğin yeni kurulmuş bir Afrika devletinden, Afrika devletindeki milliyetçiliğin sömürge idaresi altındaki milliyetçilikten, İleri Ülkelerdeki milliyetçiliğin geri Ülkelerdekinden farklı olacağının bittikleri katlanılmıştır.

Bugünden Türkiye'de milliyetçilik, aneak millet sevgisi, halkın sevgisi olarak anlaşıldığı zaman saygı görebilir. Bu halkın sevgisinin birinci şartsı ise, halkın refahı için çalışmak, fedakârlığı kutsalamak ve kıblelere refah getirecek sistemli kalkınma yollarını araştırmaktır. Milliyetçiliğin bu yaraktarlığını kimseye bırakmamak, ondan sonra da, sıra fedakârlığı, çalışmaya ve sistemli kalkınmanın şartlarına katılmaya gelince yan çızmak Türkiye'de çok sık görülen bir davranıştır.

Anayasa Komisyonunun tasarısı, milliyetçiliğini, daha doğrusu millet ve halkın sevgisini şatıfatlı kelimelerle bağırmayı器. Pakat, kütüpleri yükseltmek için reformlara girecek olanlara imkân kapılmasını açmakla bu sevgiyi çok daha iyi ifade etmiştir. Mesela, topraklarda ve kalkınma için yapılacak kamulaştırmaların daha cesareli adımlar atılabilmesi için, bedelen taksit'e ödeneşine imkân veren maddeler vardı. Toprak sahiplerinden istenen şey, yoksul devlete yardımcı olmaktan, sabırlı davranışından ibaretti. Bu hükümler Temsilciler Meclisinde fırıldan yarattı. Komisyonun, taksitleri on yılla kapsıltırması da fazla fayda vermedi ve millet için, halkın birşeyler yapılmasına imkân verebilecek olan hükümler, uğraşmalar sonunda, efsiz hale sokuldu.

«On yıllık taksit» hükümlü, Temsilciler Meclisinde tam üç defa açık oya kondu. Buna rağmen sonuncusu, M.B.K.'nden gelen değişikliklerin üzerinde yarattı. Temsilciler Meclisi ile M.B.K. arasında kurulan Karma Komisyon, üzerinde uyusabilmek için en fazla güçlük çekti. Konuların biri de milliyetçilik olmustur. Birlik bir gönüllük târlımlardan sonra, yapılan oylamada, M.B.K.'nden gelenlerin hepsi milliyetçiliğin Anayasaya girmesi lehinde. Temsilcilerin ise alehinde oy kullanmalarıyla, meselelerin en nazik noktasına gelinmiş oluyordu. Bu nazik sahmayı atlatabilmek için söyle bir formül bulunmuştur: Milliyetçilik; «büyük fertlerini, kaderde, kıvançta ve tassada ortak, böllünmez bir bütünlük hâlinde, millî suur ve ülkeler etrafında tophyan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şereflî bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmemi amaç bilen Türk milliyetçiliği» şeklinde tarif edilerek Anaya-sanın Başlangıç kısmına konmuştur. Baş-

İste, bu oylama ile 26 Nisan günü yapılan milliyetçilik oylamasının karşılaştırılması bir noktayı açıkça ortaya koymaktadır. Millet refahı için yapılacak reformların fedakârklarına katılmak istemeyenlere, milliyetçilik elden gidiyor diye bağranılar arasında daha sık rastlanıyor.

Asıl heyecanları bazı menfaat oyunları için paravana olarak kullanmak, hiç şüphesiz, istismarların en iğrençidir.

Sürgündeki ağalardan Av. Faik Bucak, ağaları şu şekilde savunuyor: «Mademki toprak reformu diyoruz, mademki sosyal adalet diyoruz da, aklımıza niye Kasım Ağa (Gülek), niye Cavit Ağa (Oral), niye Fevzi Lütfi (Karaosmanoğlu), niye Hacı Ömer Ağa ve daha bunlar gibi yüzlercesi gelmiyor? Ya İstanbul'daki sermaye ağaları? Bunlar sanki da ha mi az ağa,,,

Ağaları tanıyor musunuz?

Doğunun insanları

Bir memleket varmış. Oyle bir memleket ki, yaz aylarında bu memleketin toplaklarına bir damla yağmur düşmez, hayvanlar susuzluğun ne dayanılmaz şey olduğunu bildiklerinden her bahar başında orayı terk ederlermiş. Ama oranın insanları bu haktan bile mahrummuş. Mahrummuş da, içmek için su bulamadıklarından taa uzaktan, çok uzak bir şehirden getirilen karpruğunların suyu ile boğalarını İslatırlarmış.

O memleketin başşehirinde bir evden her çıkamam cebine bir avuç leblebi konmuş ki, bu leblebleri alanlar bir hazineye kavuşmuş gibi sevinir, bu leblebleri günlerce uzaktaki şehirlerine binbir derdin devası diye taşır dururlarmış. Zira leblebler, Şeyh Efendinin okunuşu, keskin nefesinden geçmiş leblebillermiş. O memleket oyle bir memleketmiş ki, orada insanlara sen kimsin, nesin, necisin diye soruldu mu, «Ben Kerevan Ağanın kuluyum. Ben Kerevan Ağanın gâvuru - yun, Ermenisim, Acemiyim, uşağımız» diye cevap verirlermiş.

Gene o memleketle, oyle yerler varmış ki oralarada Devletin, Polisin, Jandarmasının adı bile okunamazmış. Oralarada ağa, çarşının orta yerinde güpegündüz adam vururmuş da, kirk kişisinin içinde işlenen bu cinayeti ne duyan ne gören olunmuş. O memlekette oyle adamlar varmış ki, Allâh'a kulu arasında ahret ticareti yapermiş ve adalarına Şeyh denirmiş. Gene o memlekette oyle insanlar varmış ki, aşıktan ölürlərmiş de, «şanına yakışmaz» diye devlet kapısında iş kabul etmemişmiş.

Meselâ bu, masalı uzastırır, yılan hikayesine döndürmek mümkün. Aklın, havsalanın almayıcağı ne varsa herşeyi alt alta sıralayarak yazabilirsiniz. Bütün bunları yazdıktan sonra ben size birsey söyleyirim mi? Bunları bu yazdıklarını ve yazmadıklarını ben uydurmadım. Bunlar eksiki var fazlası yok gerçek. Evet gerçek. Gerçek ve bu memleket Türkiye...

Türkiyemin Doğusundan, Güney Doğusundan söz ediyorum. Karpuz suyu ile su ihtiyacını giderilen yer Urfanın Harran ovası. Kerevan Ağa BeyiŞebab'da, inanmayan gidip görebilir. Asurlar devrinde kalmış Keldaniler orada. Gidip onlara kimsiniz, nesiniz, neciniz diye sorulabilir. Hindistana gidip Singleri tetkik etmeye lüzum yok. Kerevan Ağanın gâvurları, Keldaniler hemen şuracıkta, Türkiye toprakları üzerinde. Doğuları ile ölümleri dışında vücutları su yüzü, saçları sakalları makas, tarak yüzü görmeyen bu insanlar Kerevan Ağanın kulları ama, Türkiye'mizin de vatandaşları. Süryaniler Mardin'in Midyatında, Nesturiiler Hakkari'de. Gidin Akçakaleye bakan, Türkçe derdiniz anıtabilir misiniz?

Ermeniden dönme Mecbure hanının evine gidin Ankarada. Hâlâ, yan cepleri

lebleblerle dolu kürtükleri gözleri sevinçten buğu buğu kapıdan çarken gireceksiniz. Yassıada hükümlülerinden Şeyh Selâhattin İnanın bu kırk kürsü yıllık yastık yoldaşı, Bitlisilere kocasının yokluğunu hissetirmemektedir. Bir zamanlar Bitlis dağlarında kocasıyla birlikte devlete silâh çeken, kocasının koruyucu meleği olan Mecbure Hanum, hâlâ Ankara salonlarında o taht yarım Türkçesiyle Adnan Bey'e gönderilen kekkilik kebablarından bahsetmektedir. Şeyh Selâhattin İnan, nerde olursa olsun, ister Yassıada ister Kayseride, ister bir hastahane, o hâli Şeyh Efendi Hazretleridir. Onun okuyup iflediği leblebler hâli birbir derde devardır. Bir tek dert, Şeyh Efendinin derdi hariç bütün dertler bu lebleblerden yiyecek tarafından unutulur.

Gidin Ağrıya, Küfrevillerden kimin olursa olsun, hangisinin olursa olsun, yeter ki, Küfrevillerden birinin atının ayağından sıçrayan çamur olsun, alın, kurşun yarasına sırlın, yarayı hemen geçirsin. Isterseniz siz buna inanmayın, ben de inanıyorum. Ama Ağrılılar, sizin vatandaşlarınız, benim vatandaşlarım buna inanıyorlar. Önemli olan da zaten onların inanması...

Sarhoşluk günlerinin sevinci

10 köyün, yirmi köyün, eşi köyün sahibi bir insan düşünün. Evin değil, köyün sahibi. Tipki Ortia — Çeşitçi gibi, tipki başımsızlığını kavuşmadan önceki Kongo'daki, Katanga'daki gibi. Köyleri ve hafta köyleri ile birlikte insanlarına da sahip toprak ağaları. Halkın sırtına yapmış, yıllar yüz emen, sümuren keneler. Hacılar, hocalar, istismarçılar ve mütegallibe...

Doğu halkın bağıca meselelerinden biri «Hükümet kapısına düşecek işlerdir. İşte «Hükümet kapısı» önünde

Bir Türk aydını için bunları düşünüp de diş giçirdirmemek mümkün mü? Bence değil. Bu memleketi bunlardan kurtarmayı düşünmemek mümkün mü? Bence o da değil. İste 27 Mayısın sarhoşluğunun devam ettiği günlerde, bu düşüncelerdir ki Doğu Anadoladan koparılp Batı Anadoluya sürülen 55 Ağanın nakli işlemiñ üzüntüyle karşılamışım. Nakıl, mecburi işkân, tehcir ne demek diye düşünüyordum. Ele geçmiş 55 tane Ağa... Tehcir ne demek? Bunları asmak gerek, asmak! Bu memleket toprakları üzerinde artık bunlara hayat hakkı olmamalı diyorum. Bu fıkırda olan sadece ben değilim. O günlerde benim gibi düşünen pek çok insan vardı. Bizler o günlerde Vatanın hastahlıklardan kurtulması için mikroplardan temizlenmesi tezini şampiyonlarıydık.

Düşünün bir kere. Millî Birlik Komitesi bir yaraya daha neşterini vermiş. Doğu Anadoluda, toprak ağası, din istismacı, mütegallibe ve memlekete muzır ne kadar insan varsa temizlenecekti. Süratle sosyal İslahata gidiilecek, topraksız köylü topraklandırılacak, falanın kulu filanın kölesi diye yüzüller boyu kendisine benzili, hafta inşenâh ile unuturulmuş vatandaşlar, vatandaş olmanın, haysiyetine kavuşturulacaktır.

Uzun uzun incelemeler yapılmıştır. 105 sayılı Kanun hükümlerine göre herşeyince inceelenip sık dokunmuştu. Sonunda da Doğu Anadolunun 55 çiban başı koparılp atılmıştı. Sürülenlerin sayısı 45 veya 55 değil, 55 kişi seçilmişti. Burakam da gösteriyordu ki, yapalan secme son derece iftidâkî yapılmıştı. Tam, gerçek muzır adamlar secildi ayıklanmıştır. Ne diyordu el birliği ile ve var gücümüzle sıkışışladığımız 105 sayılı kanun? Diyordu ki:

«Dini his veya gelenekleri veya ya-

banı ideolojilerileet etmek veya ve şiddet kullanmak suretiyle ikamet gâhının veya malî ve yahut zihni duyu gayri menkulün bulunduğu mekânda yaşayan halkın tamamı veya kısmu üzerinde tesis eylediği nüfusun yanarak,

A O mintaka sekenesini maddeten ya manen tehdit ettiği veya runu bozacak sair harekellerde bulduğu veya istismar eylediği yahut,

B Fertlerin hukukuna tecavüz veya tahakküm veya tegallup haklarını kullanmalarında irade mülâssır olduğu yahut...

C Millî menfaatlere zarar veren herhangi bir faaliyetle bulunur. Mahallî en büyük İdâre sorumluluğunda emniyet makamlarından yapılan takhîkat neticesi bit olanlar ile bunların dördüncü ceye kadar kan ve sıhri hissileri... Ümîr görülenler..... O muhbir daha gelmemek üzere, yurt başka yerlere.....nakil ve işkîdilirler.»

Elibes değil elîcîlt!

27 Mayıs sabahı tâkîp günde Türkîyenin her yerinde olduğu gibi Anadoluda, Güney Doğuda o günler için muzır olabilecek askeri muhafaza altına alınmışlardır. 27 Mayısın masum bir İcraati idi. İcraatından yüzde yüz tasvip edilen Mayısın masum bir İcraati idi. Halkın froman yüzde yüz tasvip edilen 27 Mayıs elbette ki bir takım tedbirler alıftı. Elbette ki bir karşı harekete izin vermeyecekti. Nasıl İstanbul'da Balmumu nasıl Ankarada Harbiye ve Samanlı

Z?

cebir
met-
l ol-
inta-
bir
da-

ver-
buzu-
indu-

ettili
ile
erine

recek
luğ-
rinin
mları
ı sa-
dere-
ndan
kaya
cinde

eden
men
Doğu
Ana-
ekler
Bu,
Halk
27
k ta-
Ma-
acak-
nkün-
num-
rikis-

la var ise, Ankaranın doğusunda kalan yurt parçası içi de Sivas Garnizonu vardı. Yakalanın buraya tıkıyordu. Sivasta toplananları sayısi yüzken ikiyüz, üçyüz oldu. Kabardıkça kabardı.

27 Mayısın bu tasarrufunu 105 sayılı kanun tâkip etti. 105 sayılı kanunu göre de çkarılan bir kararname ile önce 55 aña ve Şeyh, bilâhare bir şeyh daha, yanı cemân 56 kişi Doğudan. Batıya tehcir edildi. Aşina bakihsa tehcir edilenlerin sayısı ellialtıtyı da geçiyordu: 105 sayılı Kanunu göre tehcir edilen ve kanunu «Ellibesler» kanunu diye tesmiye eden ilk ellibes kişisinin dışında, aynı kanun hükümlerine göre aynı bir kararname ile Diyarbakırda Batıya nakledilen elli altıncı zat — Diyarbakırlı Zeynel Abidin Burak — tek başına sürgün edilmemiştir. Yanında «Frad-i ailesi de vardi ve böylece 105 sayılı kanun tatbikatına girenlerin sayısı altmışı falañ rahatça buluyordu.

Pek coju tevkif müzekereleri bile yokken tevkif edilen, bir vüdan fazla zaman Sivas Garnizonunda sığınulan 55 ler, bilâhare çkarılan bir Kararname ile Batı Anadolunun muhtelî verilerine serpistirildiler. Kimi Baikesire, kimi Bursaya, Izmir'e, Zonguldaka, Ispartaya, Eskisehre, Antalyaya, Kastamonuya vs. Bunlar sadece buralara serpistirilmekte de kalmadılar. Muhfîl sucların sanıkları olarak mahkemelere de verildiler. Kendilerine isnat edilen sucların haddi hesabi voktu. Kacakeshk cinavet sehidit, nîfîzî kölliye kullanmak, dînî sıvasolet etmek, hâksız ikâsap, avrîci cereyanlara inan avak olmak vs. vs..

Süründükleri yerde çoğu tutuklu olarak yargılanan 55'ler verildikleri mahkemelerde teker teker beraat etmeye, serbest bırakılmaya başlandılar. Bugün

artık muhakemesi devam eden hemen hemen işlerinde yok gibidir.

Dağ toz bunların

55 ler sürüldüğü zaman heri süren geyler şunlardı. Bu adamlar dîni siyasete alet etmişlerdi. Halkın üzerinde baskı yapıyordular. Tapusuz arazileri değil tapuları bile zapt ediyorlardı. Halkı bir köle gibi kullanıyorlar, iktisaden sömürüyorlar, gelişmesine imkân vermem istemiyorlardı. Devlet otoritesine karşı geliyorlar, ne olduğu açık olarak söylemeyen, söylenenemeyen dış cereyanlara aracılık yapıyorlardı. Bu ağaların ve Şeyhlerin Doğudan söküllüp atılması, Doğu Anadoluya geniş bir nefes alıracak, orada yaşayan insanları insanlığına toprak sahibi olmayanları toprağa, hürriyet sahibi olmayanları hürriyete kavuşturacak. Artık ağalar köylerle birlikte o köyün insanların da birlikte satamayacakları.

Tatlı rüyalardı bunlar...

105 sayılı kanun gereğince, İmâr ve İskân Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı derhal faaliyete geçtiler. Eh, her ağanın, her şeyhin yüzbin dönlüm toprağı olsa, ellibes tanesinin elinde, beş, beşbuçuk milyon dönlüm arazi var demekti. Bunların bu arazileri derhal kamulaştırılacak, şayet ellerinde tapusuz arazileri varsa bunlar geriye alınacak, tapuların parası ödenecek ve senra bunlar topraksız köylüye dağıtılacekti. Toprak dağıtıldıktan sonra gene devlet eliyle, așalarдан satın alınmış çift çubuk da köylüye kredi ile verilecek, ortaya küçüctük küçüctük köy işletmeleri çıkarılacaktı. Tarım Bakanlığı Vanda ağalarından alınmış toprak üzerinde bir Ziraat Teknik Okul açacaktır.

27 Mayıs havasının devam ettiği günlerde görülen toz penbe rüyalar bunlardı. Artık Doğu Anadolu uyancak, kalkınacaktı...

Aradan iki yıl yakını bir zaman geçtikten sonra bugün varılan sonuç şudur: Toprak ağası, mütegallibe, şeyhi, hacı, hocea diye tehcir edilenlerden sadece 14 tanesinin Doğu Anadolu toprağı olduğunu görmüştür. Bu toprakların en geniş de beş kardeşim bir aliele aittir ve hiç bir şekilde 30 — 35 bin dönlüm geçmemektedir. İmâr ve İskân Bakanlığma bağlı Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü, 1961 sonuna kadar 55 ağadan 67217 dönlüm toprak alıp kamulaştırmış, bu topraklar için 228803 lira ödemistiştir. Yapılan çok sıkı bir tâkip ve tetkik sonunda 55 Ağanın elindeki toprakların 75146 dönlümünün hazineye ait olduğunu tespit edilmiş, bu arazi de Hazine tarafından geriye alınmıştır.

55'lerin içinde arazisi olanlar şunlardır: Vanda Kinyas Kartal, Hamit Kartal ve Aitan Kartal. Kastamonu

Zeki Bayer, İamil Peker, Adiyaman'da Zeynel Turanlı (8000 dönlüm), Erzurumda Ali Rıza Fırat, Sivas'ta Hattin Fırat, Urfada Ali Bucak, Mithat Bucak, Hasan Bucak.

55'lerden kalan kısmının bin ikibin dönlüm bile arazisi olmadığı aradan ancak sular ve aylar geçtikten sonra lesbit edilebilmiştir. İçlerinde öyleleri vardır ki, bir dönlüm, değil bir karşılık ile toprağı yoktur. Meselâ Hakkârlı Hüseyin İleri...

Şimdi sözü Ağalara bırakalım. 55'lerden mesela bir Faik Bucak ile konuşursanız size şunları söyleyecektir:

«Benim topram yoktu ki toprak ağası olsam. Hayahını avukathk yaparak kazanıyorum. Yıllarca da bu memlekette hakimlik yaptım. İşte bizim ağaların kaç dönlüm toprağı olduğu da meydana çıktı. İlk ama bu memlekette madem ki toprak reformu diyoruz, mademki Sosyal Adalet diyoruz, aklımıza niye Kasım Ağa (Gölek), niye Cavit Ağa (Oral), niye Fevzi Lütfi (Karaosmanoğlu), niye Hacı Ömer Ağa ve daha bunlar gibi yüzlercesi gelmiyor? Bunların toprakları bizimkilerin topraklarından yüzlerce defa büyük. Ya İstanbul'daki sermaye ağaları? Bunlar sanki daha az mı ağa?»

Gâye neydi?

55'ler sürülfürken gaye ne idi? Sosyal bir takım reformlar yapabilmek. Orta Çağın Türkiye'de hâlâ yaşayan düzennini yıkmak, Aşakkı, şeyhlik mülissesini yok etmek. Yirminci Yüzyıl döneminde Devlete direnenmenin bir faydası olmadığını anlatmak ve vatandaşların sömürülmesine, istismar edilmesine, insanlık hayatından uzaklaştırılmasına engel olmak.

2510 sayılı İskân Kanunu ek Mecbur İskân Kanunu çkarılıken söylenenler aşaşı yukarı buntardı. Bu konuda bütün Türk aydları, bütün Türk basını aşağı yukarı iltifat etmiş. Aşanın adim, imhyâzî, simîzî bir kâtle olma yolunda atılan adamlardan biriydi. Bir bayrak altında, bir vatan üzerinde yaşayan ve gerekirse bunın için ölecek insanlar olarak, Türk vatandaşları olarak elli de doğru bir adım atılımza inanıyor.

Öyleyse şimdî dinleyin, Hani şu mecburi iskana tabi tutulan 55 Ağa ve şeyli var ya, hani şu kısaca, «Ellibesler» veya «Ağalar» dediğimiz insanlar. Bunların hepsi ile teker teker konuşun, dinleyecekleriniz şunlar olacak:

«Şecerelerimiz araştırın, așallarımıza gidin. Bakın bakalum ne göreceksiniz? Biz 55'lerden bir tekimiz bile anadilimiz Türkçe dekildir. Bir tekimiz bile soyca Türk aşılı dekildir. Buna ne buyuruyorsunuz? Biz kürdüz, bu bizim elimizde olmayan birşey. Tanrı bizi böyle yaratmış. Ama biz aynı zamanda Türkîveliyiz, bu topraklar üzerinde doğmuşuz,

Irken kürdüz ama Kürt milliyetçiliği pesinde değiliz. Devlete sadık kalıma kararlıyız. Hal böyle iken koskocaman bir Doğu Anadolu, Erzurumu, Vanı Ağrı, Adiyamanı, Urfası, Bitlis, Diyarbakırı, Mardin, Hakkârlı, Kars ve Sirti ile koskocaman bir vatan parçası, bütün Anadolunun en az dörtte biri, bu kadar geniþ bir bölgeden ağalar ve şeyhler toplanıyor. Tam 55 fane ağa ve şeyh toplanıyor. Bizler toprak ağası, bizler mütegalibe, bizler din ticareti yapıyormuşuz, bizler halkı eziyormuşuz, bizler siyasi nüfuz sahibi ve belki de kökü dışarda cereyanlarımız melum propagandacılarynu «şızı» Kabul. Peki ama, nasıl oluyor da koskoca bir Anadolunun dörtte biri geniþliğinde bir toprak parçasından toplanan 55'lerin içinden bir tek Kürtten başka insan çıkmıyor?

Bizim toplandığımız bölgede, ana dilleri Türkçeden başka olan, Arapça, Lazca, Acemce hatta Ermenice konuşulan bu așallardan gelme insanlar da yaşayor. Buntarın içinden de hic ağa ve şeyh çıkmıyor. Bunlar toprak ağa olmuyor, mütegalibe etmiyor. Din ticareti yapm yor, halkı ezmiyor da, garip tesadüf, yalnız Kürt aşılı biz ellibesler ağa ve şeyh olarak özel bir kanunuñ özel bir kararname ile Doğudan alıp Batıya sürülmüşyeyiz.

Sonra biz Doğu'lu ağalar, hepimiz de yillar boyu, iç politika olaylarına karışmışızdır. İçimizde politikanın beri durmuş bir kişi bile yoktur. Yıllar boyu ta 1946'da başlayan ve hâlâ devam eden demokrasi tecrübesi içinde, ya şu, ya da bu partili tutmuşuzdur. İçimizde eski milletvekilleri, eski Parti İl Başkanları, İlçe Başkanları, Belediye Başkanları vardır. Fakat sırülenerin, 54'ü D.P. ye kayıtlıdır. Sadece birimiz, Avukat Falk Bucak, C.K.M.P. ye kayıtlıdır. Ama onun da ailesi hep D.P. idir.

İste, 55'ler hikâyesi, bir kaçı gerçek anlamıyla ağa olan, 54'ü D.P. ye mensup, 55 Kürt aşılı vatandaş etrafında dömektedir. Bütün ağalar değil, bir kaçı ağa sırülmuştur.

Sürgün, tek başına zâien ağa meselesiğini çözemezdî. Fakat 55'lerin sürülmeye içinde, öyle görünlüyor ki aşalık müessesesini kaldırılma düşüncesi pek az rol oynamıştır. Aşa meselesi, Orlaçâzı çiplaklılığıyla ortada durmaktadır ve bir müddet daha duracaktır. Duracaktır, zira yeni Hükümet, aşalığı kaldırırmak yerine ağaların dönüşünü sağlamak çabası içindedir. Ağaların korunması, «Kayseri affer» gibi, artık partiler üstü bir dâvâdır.

Ağanın yerine kooperatif ve teşkilatlanmış çiftçiyi koyan kökli bir toprak reformuna girişilmesi fikri ise çoktan unutulmuştur. Doğu, Şeyh Efendinin okunmuş üflenmiş leblebileriyle, eski Do-

BİR mitingin akışları

Milliyet
Halk Gazetesi

Yürürlükteki komünizm propagandası yapmak suçtur. Evvelki gün Taksim meydanında tertiplenmiş bir nümayişe buzı kimse aralarında Milliyet'in de bulunduğu dört Türk gazetesinin komünist propagandası yaptıklarını iddia etmelerdir. Buun vastasıyle bütün umumi effkâr duyurulan bu iddiaların açık bir suç ihbarı olduğu ortadadır.

Bu bakımından adlı makamların derhal harekete geçip gazetemizin yayılmasının komünizm propagandası bulunuşmadığının tesbitini istiyoruz. Bir an evvel sonucunu dilediğimiz bu tesbit sonunda yayılmasında komünizm propagandası olı tıği anlaşılmıştır. Bu bakımdan adlı makamların derhal harekete geçip gazetemizin yayılmasının komünizm propagandası bulunuşmadığının tesbitini istiyoruz. Bir an evvel sonucunu dilediğimiz bu tesbit sonunda yayılmasında komünizm propagandası olı tıği anlaşılmıştır.

Bu görevin sırasına yerine getirilecektir.

VATAN

27 açık veya kapalı şekilde aleyhinde bulunanlar da inkâr edemeyecekleri bir gerçek vardır. 27 Mayıs Devrim Hareketi,

Geçen hafta Cumartesi günü, Taksim anıtı önünde toplanan bazı kimseler Milliyet, Cumhuriyet, Dünya ve Yön gazetelerini yurtlular. Bu hareket yurdun zinde kuvvetleri arasında tepki uyandırdı

aydınlarımıza yurdumuzun en önemli meseleleri üstine korkusuzca eğilebilmek, düzeye kalan bir takım genel politika tartışmaları, yerine, İktisadi dâvâlâmızın bütün çapaklılığıyla ele almak imkânını sağlamıştır.

İtilâlin ilk günlerinden başlayan bu gerçekçi skûn, halkoyuna sunulan Yeni Anayasa ile de güvenlik altına alınmıştır. Bunun sonucu olarak da, genel seçimleri izleyen günlerden bu yana, soyal hâreketler daha belirli çizgilerle ortaya çıkmaya başlamıştır.

Geçen yıl sonu yayınlanan ilk sayısında, 150 aydın ortak bildirisi yer veren «YON» adlı hâfâlik gazete de, yeni devletçilik anlayışının savunmasını yapmaktadır. Devletçiliği, demokratik rejimin saade bir şeâilden ibaret kalmasını önleyip, demokrasının kütüllerde molomusun sağlayacak temel mîdaleye varlığı şeklinde, gürün «YON», Atatürk devrimlerine amâc elâtilen, çağdaş uygarlık seviyesine ugrayamamızı da, aracık İktisadi alanlarında hızla kalkanı, yeni millî istibâsal seviyemizi hızla yükseltmenin mümkin olacağını öne slümektedir.

Bizim de imzaladığımız ortak bildiri, hergezin üstünde demokrasının yaşamaması hedef tutmaktadır. Ama demokrasi lafla yagıtacağına göre, bildiri Türk De-

mokrasisinin yaşatılmasını, aşığılığı, işsizliği ve evsizliği ortadan kaldıracak yüksek bir istihâl seviyesinin sağlanmasına başlamaktadır. Bu kalkınma felsefesi, ana hâreket noktaları olarak, bütün imkânlarımızı harekete geçirmemi, yarınları hâzır artırmayı, İktisadi hayatı bütünüyle planlamayı, kütüller sosyal adalete kavuşturmayı, istisnaları kaldırmayı ve demokrasiyi kütüllerle maletmeyi şart koşmaktadır.

Elbet varılmak istenen amaçlarım şu veya bu noktâsına târîp konusu olabilir. «YON» Gazetesi, bildirisi yapılmak, zaten bu çeşit tartışmalara yol açmak amacıyla gittiğini de açıklamakta ve bugün içinde bulunduğumuz buharlardan kurtulmanın birinci şartı olarak da, Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde görev almış olanların ve millet kaderine hâkim olabilecek mevkilere gelmiş bulanımlar, düşüncelerini açıkça ortaya koymak, bir temel kalkınma felsefesi etrafında birlegmelerinde görmektedir.

Buraya kadar her şey tabii, her şey ümidi verici. Şimdi artık yeni bildiriler yayımlanması, birbirini tamamlayan ya da birbirine karıştıran bildiriler üzerinde tartışmalar olmasının beklemek gereklidir mi?

Hayır, hayır... Biz bütün çaba-

larımıza, bütün denemelerimize rağmen, bir türlü ileri bir toplum haline gelemediyoruz. Fikre fikirle karşı durmak varken, işi ayağa dursuyoruz. Elimizde bir kuzi boyası, gevremize saldıryoruz.

«YON» Gazetesi'nin bildirisi ortada. Buna katılmayanlar, bunu yerenler de bulunabilir. Ama Türk Demokrasisinin sağlam temeller üstünde yükselmesinden başka bir amacı olmayan bir bildiriyi, komünistik ithâma yetenek açıkhava toplantıları düzenlemek, bu yurdu sedede Ortâçâq karanlığında gömülümek tehdîkîyle karşı koyuya bırakmak; bu ilâkede komünist veya faşist bir diktatörlüğün kurulmasına uygun ortam hazırlamaya da yarar.

Demokratik ilkelere bağlı aydınlarım, millî duyguların itâşını yoluyla girişilen tertiplere karşı uyankınlıkları, yetkilî görevlilerin de, bu gibi kıskırtımların kimler tarafından yönetildiğini, ortaya getirmeleri gerekdir.

Komünizmi tel'in parolası altında birleşenlerin, Türk Demokrasisini bâthalâmak niyetile hâreket eden, komünist ajanlarının aleti olmuş olmadıklarını bilmek lâzımdır.

Nâîm TIRALI

DÜNYA

Fotografla sahne, sahne tesbit ediliği üzere A.P. târikhâlesi kümbeleler söyleyerek kendilerine udurubildikleri 150 kadar kişiye Taksim meydanına toplamışlardır. Çâmil Bayar birgün önce irkçı ve mürtecilerin gazetesiyle savâgne parolası vermiş ya, bunun manâsı ne olduğunu anladıkları için başta Milliyet, Cumhuriyet ve Dünya gazeteleri olmak üzere «Bir kusur ba-suns» söylemler, söylemürüler.

Daha doğrusu bu üç gazete benzerlerinin bahanesi ile 27 Mayıs aleyhine 8 - 10 aydanberi gittikçe hızlanarak hazırlanan karşı ihtiâlî tertiplerinden yeni bir sahne göstermişler. Bir iki gün önce de Tevfik ilerinin tabutu orkasından aynı mahiyette bir gösteri yapmışlardır.

Ne durukları, ne duruldukları var. Mecliste midirler? Meselâ Ku-rucu Meclisten bâheitiniz. Yânum! 27 Mayıs'ı aşıya aldınız. Yânum! Millî Savunma bütçesi mi görülecek, «artık orduya selâm, bütçe tamam yok» yolu maskeliyerek 27 Mayıs yapıcılarına târizler!

Hırsızlar, bir daha bizi soyamayacaksunuz! Haydutlar, bir daha yoldarımıza kesemeyeceksiniz! 1950 rü-hu, bir daha dirilenmeyeceksin, serin hortâğımı boğazından yakalıyarak yine kara çukurunun dibine yuvarlayacaklar!

Fâih Rafîk ATAY

*

Lütfen, gizli ellerin «komünizme mücadele» bahanesiyle tertiplerini ve yöneticilerin, her olayda olduğu gibi, seyirci kaldıkları Taksim mitingine bekimiz. Ne zaman yapılmak bu miting? Bir gün önce «Bayar: En önemli dâva, komünizme mücadeledir» dedi, arkadaşları gazetelerde yayınlanan müllâkattan bir gün sonra! Tamam mı? Mitingde «Komünist» olarak suçlananlar da, en milliyetçi, factâ kendilerine eskiden beri karşı olan gazeteler... Kim yutar, bu kâhne komiteci taslağının emrinde ve arkasında oynamış oyunu?

Hayri ALPAR

Yeni Gün

«Atâtürkçü, Devrimci» gazeteler nasıl komünizm hizmetinde bulunabilirler. Kapâkında bir soru işaretî bulunan, Türkiye'nin meselelerine hal careleri arayan ve bu carelerin arasında öncelikle Devletçiliği gösteren bir gazete naâd «komünizmi yasmaya çalışabilir?» Bu soruların cevapları açıkça verilmelidir. Yoksa gazetelerine sürülmüş arayan-

ların, demokrasi rejiminin sorbeti havası kendi küçük geyeleri igin kullanma yolunda olduklarının Türk genelî tarafından görülmemesine imkan yoktur.

İŞÇİ

«Dün bir miting yapılmış Taksim'de. Komünistler tel'in edilmiş, İstanbul Valisi sayın Tulgeya sora-nın, bu izinsiz olarak yapılan mitingin kanunu cezai ne ise tâbîk edilmiş midir? Taksim'de bir miting yapılması nasıl müsâade edilmişdir. Hükümetin izibat kuvvetleri Taksim'deki mitingin yapılmamasına nâmî olmamıştır? Bu memlekette 150.000 kişi ile, komünizm tel'in edilmez. Ben şahsen bu harekete tevesül eden insanlar genelî temsil etmeliğine inanıyorum.

Komünist radyolarına «İste İstanbulda şu kadar kişi ile komünizm tel'in edildi dedirtmek için mi bu mitingi yaptılar? Ben şunu belirtmek istiyorum. Son günlerde işte işe gelenlerine, yani dar gelirlerin meselelerine alâka bırakılmıştır. Basın meselelerimizin kuvvetle müdafâa yoluuna gitmiştir. Taksim'de toplananlar, kim olursa olsun bendezi kazaata sudur bu gazeteler ve bu mecmuatlar komünizme bu memlekette kanut vardır cezalarını görürler. Yakat onlar kanun önünde isbat etmemelerse kendilerinden sual sorulmazdır. Taksim'deki hareketi yapanlar küçük, gaflî ve hasit insanlarından başka kimse değilidir. Basın'ı kötü iftihârlardan tenzîh ederim. Türk basını millî mîseseslerden biridir. Bu hareket işgâllerin müdafâasını son verilmesi için tertiplenmiş bir harekettir.»

Bahir ERSOY

GENÇLİK

Ankara Siyaset Bilgiler Fakültesi öğrencileri dün bir bildiri yayımlayarak, İstanbul'da, Taksim meydanında miting yapanlarla birlik olmadıklarını, bu mitingin, memleketin huzura ve sâlikâna ihtiyaci olduğu bir anda, geyeleri belirsiz gerî târiklerin testî altında, genelî temsil etkilerini söyleyen malum sahalar tarafından yapıldığını, devrimlerimize ve Atatürk ilkelere dili uzatıldığını, dâvâsını şerfle yürütülmüş olan basma akşamça hakaret edildiğini bildirmiştler.

S.B.F. TALEBE DERNEĞİ

*

Cumartesi günü Taksimde yapılan ve bir genglik hareketi olarak gösterilmek istenen nûmâyîsî hîg bir ilgimiz olmazlığı bildiririz. Birkaç günden beri teşkilatname gelerek böyle bir hareket için bir takım ikazîlâr bulunan ve tarafından reddedilen kişilerin tertiplerini oldukça beklerken, bir hîg târikî testî'yi söyleyen malum sahalar tarafından yapıldığını, devrimlerimize ve Atatürk ilkelere dili uzatıldığını, dâvâsını şerfle yürütülmüş olan basma akşamça hakaret edildiğini bildirmiştler.

T.M.T.F. İKİNCİ BAŞKANI
YALÇIN GÜRSEL

*

Milliyetçiliği kendilerine siper edip bütün kurumlara kızıl damgasını vuranları, kızılara hizmet etmek ve yurtta anarşî yaratıcılık uluslararası içinde suçluyoruz.

UNİVERSİTE DEVİM OCAĞI

Türk Gençliğini adla temsil etmeyen ve fistiklik Türk Gençliğinin günün veya bunun âleti olduğunu iddia eden bir takım şâhsalar muhteşem vesilesiyle günlerdir. Türk Gençliğinin bütünlüğünü ve demokrasimizin teminatı olan ve bunu korumasını bilen şerîfli Türk Basını zedeleyici hareketlerde bulunarak asıl komünistlerin bedeli olan yola girmiş bulunmaktadırlar.

T.M.G.T. BAŞKANI
METİN KUMBASAR

YÖN, 10 Ocak 1962

Dünyada 5 milyon okuyucusu olan

TEN
TEN
in

EN YENİ VE SON
SERÜVENLERİ

Yumruğu kuvvetli, keskin nişancı

JERRY SPRING

ve arkadaşı tilki kadar kurnaz

PANÇO' NUN serüvenleri

10 Ocak
Çarşamba günü
Büyük, küçük
Herkesin dergisi

ARKADAS ta...

KARACA YAYINEVİ

Türkçeçâti Cad. Gürsoy Han 21 - 22 Cağaloğlu - İSTANBUL

REJİMİN GİZLİ HASTALIKLARI DEMOKRAT PARTİ NEYDİ ?...

Seçenler ve seçilenler

19 Mayıs 1945 günü, Sayın İsmet İnönü, Gençlik Bayramı dolayısıyla söyleiği nutukta yeni siyasi partilerin kurulabileceğini duyurdudan beri, açılan siyaset devreye «çok partili hayat» adı verilmiştir.

CHP liderinin, daha doğrusu o zaman Türk toplumunun başında bulunan kişinini vermiş olduğu çok partili hayat kararları, bazı müfrit çevreler bir tarafa bırakılacak olursa, genel olarak memnuniyetle karşılanmıştır.

Fakat kısa bir zaman içinde sınıflar ve iyimserlikler yerini hayal kırıklığına ve kötümiserlige bırakmıştır. Demokratik düzenin başlangıcı ile beraber Türkiye'de yirmi dört senelik Cumhuriyet ve Devrim idaresinin getirdiği kıymet hükümleri tartışma konusu olmuştu başlamıştır. «Çok partili hayatı geçti, daha belki hiç kimse düşünmezken, İlân eden emilli şef, zulüm, istibdadın mümessili olarak dehşet saçıcı hükümlerle karşı karşıya kalmışdır. Genel olarak CHP, «yirmi yedi yıldır milletin kanını enen bir teşekkül» diye ifham altına almamıştır. Bir kelime de demokratik düzen, bir kavgaya ve savaş hâline gelmiştir. Bu savaşın karşılıklı kuvvetlerinden biri olan DP, bir çubuk gibi sırasıyla bıkmıştır. Nefice itibarıyle de, Türk demokrasisi hiç de Ingilteredekine benzemeven bir mahiyet kazanmıştır.

Türk siyaset hayatının bellâhâbâh dönüm noktalarından biri olan DP'nin kuruluşunu, bir sel hâline gelişini ve kısa bir zaman zarfında mücadelenin bir savaşa dönüştürülmeye başlayabilemek için, öyle sanıyorum ki, şimdîye kadar hâdiselere uyuladoğumuz bakış açısından değiştirmek gerekmektedir. 1946 danberi tütün dikkatimiz, gerek parlâmento içinde, gerek parlâmento dışında, partilerarası münamebelere, mücadelelere ve liderlerin tartışmalara çevrilmiş bulunuyor. Partilerimize ve başlarındakilere basiret tavsiye eden binlerce gazete makalesi çıkmıştır. Liderlerin medeni ve anlayışlı davranışları zaman zaman hepimizi ümitlere sevk etmiş, tekrar kavgaya bağlamaları ise ümitlerimizi kırmıştır.

Dikkat nazariümüz böylece iktidar ve muhalefet teşekkülerine çevriliş olsun içindir ki, dertlerimizin devasımı da iktidarda bulunanların kötümiserleri önliyecek, muhalefete bulunanları koruyaacak bir Anayasada gördük. 1924 Anayasası ile demokrasi olamayacağı ve İnönü'nün Anayasaya gerekli teminatları koymadan çok partili hayatı İlân eden sininen bir hata olduğu çok defa leri sürlülmüşdür. Böylece gözlerimiz daima seçilenlere veya seçilmek isteyenlere, yanı iktidara ve muhalefete takılı kalmıştır (İktidar ve muhalefet terimlerinin Türk siyaset hayatında bu derece yer tutması ilgi çekici bir olaydır; bu devim, daha çok Ingiltere kullanılmaktadır. Bu da bizim suurâltımızda hangi sistemin önemi duydugumuzu göstermektedir). Seçilenler ve seçilmek isteyenler üzerinde durduğumuz hâlde, seçmen kütülelerine bir defa olsun bakmadık.

Halbuki, Türk siyaset hayatının 1946'da cereyan eden asıl önemli olayı, yeni partilerin kurulması değil, genel oyun kabul edilmesidir. Yahut, başka bir deyimle, bütün vatandaşlara, kütülelere oy hakkının tanınmasıdır. Hukuki tarifleri ve faraziyeleri yanında, bir sosyoçojik vakia olarak da demokrasi budur. Bir memleketin birden fazla partinin bulunması, hatta parlamenter düzenin mevcutluğu, o ülkede demokratik düzenin bulunduğu anlamına gelmez. Ingilterede partiler ik lasırda mevcuttur; parlamenter düzen belki ondan da vadidir. Fakat vatandaşların oy hakkından bahsetmek için en azından ondekuşuncu yüzyılın sonuna gelmek istemdir.

YÖN, 10 Ocak 1962

**Büyük kütüleler, D. P.
iktidaramı 15 Mayıs
1950 sabahı, çirkin
karılarımı bile güzel
yapacak bir mucize
diye karşıladılar...**

Kütülelerin isyanı

Genel oy birlikte, parlâmentoların da, siyasi hayatın da havası ve istikameti tamamen değişmiştir. Yeni seçmen kütüleleri, içinde bulundukları sefaetten kurtulmak amacıyla, oy hakkını başlıca vasıtaya saymışlardır. Parlâmentolara da esraf temsilcileri veya güzide hukukçularlarına, bu fâkir anıfların temsilcileri veya onları temsil ettilerini iddia eden demagoglar dolmuşlardır.

Türkiyede de mevcut Anaya ne olursa olsun, genel oyun kabultü ile, o güne kadar siyaset iktidarnı dışında kalmış olan büyük kütülelerin, toplum hayatını bir baştan bir başa değiştireceği, Devleti kendi arzu ve ihtiyaclarının vastasına yapmaça çalışacakları muhakkaktır. Demokratik düzene girerken öyle sanıyorum ki, asıl unutulan Önemli nokta bu olmuştur.

Bu bakımından, Demokrat Partiyi, bir partiden çok bir olaya olarak görmek daha yerinde olacaktır. Bu siyaset teşkilatının başındaki kim olursa olsun, hatta hangi fikirleri temsil ederse eisiler, D.P., sadece, bir «kütülelerin isyanı» olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu «kütüle isyanı»nın sebepleri nelerdir? Bunu ciddi bir incelemeye töbüt etmek gerekmektedir. Ben burada sadece genel sebeplerden bahsetmek ve bunları açık tartısmaya sunmak istiyorum.

Birinci sebep, şüphesiz, Türkiye'nin bir «iktisaden geri kalmış ilkesi» olusudur. Genel olarak kadere râzi, tevekkil içinde yaşadığı sanılan kütüleler, kendile-

rine bazı haklar tanındığında birbirine davacı ve talepçi hâle gelmektedirler. Türkiye'de işçilerin sendika hürriyetine kavuşur kavuşmaz hızla teşkilâtlanabildikleri maliğindendir.

Kendilerine oy hakkı tanınınca, kütüleler, büyük bir hızla, Devletten çok şey talep eder olmuşlardır. Ucuz hayat, fazla gelir, bütün unsurlarıyla refah, derhal yerine getirilmesi gereken ihtiyaçlar hâlinde gelmiştir. Önemli nokta, bütün bunalımlar, oy hakkı vasıtasyyla Devletten istenmesidir.

CHP'nin kabahatî

ikinci bir sebep, bundan önceki yazında aylatığım gibi, CHP'nin bünyesi olmuştur. Bir memur ve esraf teşkilâtlanması hâlinde görünen Parti karşısında, kütüleler, siyasi ve toplumsal hayatın dışında kâşf ettiler. D.P.'li kütülelerin hızla bıkmışlardır. D.P.'li kütülelerin hızla bıkmış ve CHP'nin karşısına bir husumet cephesi gibi dikilmesi karşısında, bir kısmı CHP'li memur ve memurlar İktidarı ve DP'li, «fâkilâr», «Memolar», yahut «balâdîr» cıplaklıları adlandırmışlardır. Bu ise, fâkir sınıflarda, CHP husumetini daha da kuvvetlendirmiştir. Demokrat Parti liderleri de, bu temel fâkilâr sonuna kadar kullanmışlardır. «Ey kaskell, kasketli, dîvâşîr yazılmış, DP'nin kütülevi karakteri daha da belirli bir hâl almıştır.

Kurulu sosyal düzene veya CHP'ye karşı bu isyannı diğer bir sebebi de, belki devrimlerdir. Türk toplumunu bir İslâm cemaati olmak için çıkarıp Batı moderniyetine soğan devrimlerin bazı cev-

relerde ciddi bir husumet uyandıracak muhakkaktır. Genel oy, bu husumeti çok bir hâle getirmiştir. Fakat kütüleler isyana içi kuvvet olarak «irticâ» pek önemsemiyorum. Onbes yıllık «demokrasi devri», kütülelerin sadece İrticâ ile barekte geçirilemeyeceğini göstermiştir. Eğer vælîmiyorsam, İrticâ, Demokrat Partinin yayılmasından çok, teşkilâtlanmasında rol oynamıştır.

DP'nin, bu sebeplerle, CHP karşısında bir teşekkül olarak gelişmesi Türk siyaset tarihi bakımından müthiş bir vanşlığın da kaynağı teşkil etmiştir. CHP, multevâsi hiçbir zaman varsaatle lesbit edilememekle birlikte, devrimci, batıcı ve devletçi bir teşekkuldü. Bu bakımından, nazari plânda asıl büyük kütüleler hitaben bir parti olması gerekiirdi. Halbuki, dayandıh unsurlar bakımından bu husus gerçeklesememiştir. Binaensâleh, kütüleler, CHP'nin temamıyla aksı istikamette gitmeğini İlân eden bir partinin peşine takılmışlardır. DP daha hastangicta. CHP'nin devletçi vasfını abî bir taarruz baskısı altına almıştır. Gerçekte, her biri büyük kütülelerin nesinde siyâklemeye yeter sayılışması gereken Altıok vatandaşası, hürriyetçisi ve fâkirliğin kavnağı gibi gösterilmiştir.

Kütülelerin ihanesi

CHP'ye muhalefetin bîhassa Toprak Kanunu görüşmeleri ile başladığı hâlde, DP liderlerince tutulan istikametin nasıl kütüle menfaatleri ile晦inde olduğunu göstermeliydi. Fakat, «kütülelerin isyanı» vakası, liderlerdeki fâkir yapımı sonuna kadar örtmüştür.

DP'nin CHP'ye aksı istikamette bir teşekkül oluştur, kütülelerce yadriganmamış olmak bir yana, teşkilâtlanmasında kendisine büyük faydalardır. CHP'nin yirmi yıldır yıllık devresinde, oldukça disiplinli bir Devlet üzerinde, kendilerine kâfi miktarla iktisâti tanınmadığı finançında olan zümreler, DP'de yer almışlardır. DP'nin devlet müdâhalesini azaltacağı kanaatiyle, Cumhuriyet devrinde bir hayli coğalmış olan sanayici ve tüccar da bu partide girmiştir. Kasaba ve illerde, yine Cumhuriyet idaresi devrinde gelişmiş olan yeni zenginler ve yeni esnaf, hem DP'nin iktisadi yönü, hem de bulundukları yerlerin hiyerarşisinde mevkî kazanabilme şansı bakımından yeni teşekkül katılmışlardır. CHP esrafına karşı olan kütüleler, netice hâlde, yine esrafı teşkil eden bu zenginlere ve esnafa pek uzaklık duymamışlar, aksine, içlerinden çıkış olmaları bakımından onları bir çeşit temsîl gibi görmüşlerdir. Devrimlere karşı olan muhafazakâr zümreler de, kendi emellerinin DP içinde gerçekleştirilebileceğini sanmışlardır.

Bunun yanında, CHP'deki kadro tiyânatlığı mekanizmaya bir çeşit irticâtin hâkim olduğu idaresinin yeterli dinamik, enerjik ve gelecek için iyi bir kadro teşkil eden kuşakları da büyük ölçüde DP'ye kârçamıştır.

Bütün bu zümrelerin peşine takılan büyük kütülelerin doğrudukları sel karşısında, CHP dayanamamıştır. Hatta, büyük kütülenin yararına bir teşekkül olmak istediği hâlde, kendisinin tabii seçimleri gibi görünenlerin,ambaşka bir istikamete yönlendirmeleri zâhlârda ve gönüllerde bir acılık doğurmamıştır. 1950 seçimlerine, «kütülelerin isyanı»ndaki gerçek sebepler anlaşılamadan girilmiş ve DP İktidarı gelmiştir. Büyük kütüleler ise, aziz dostum Fethi Celikbaş'ın dediği gibi, DP İktidaramı. «15 Mayıs sabahı, çirkin karılarımı bile güzel yapacak bir mucize olarak karşılamışlardır.

Gelecek yazında, bu mucizeye kütülelerin ne derece kavuştuşunu, kavuşmadı ise niye «15 Mayıs» zaman DP'ye bağlı kaldığını anlaiacağım.

İnönü adam seçmesini bilmez mi ?

inönü sırasında devlet adamı olmasının bilmiştir, her zaman değil. Sırısında tam günlük politikacı olmuştur, çaktırmadan. Hali tavrı natedil olduğundan, yürtülü gıyiniği ağır olduğundan, son derece terbiyeli olduğundan ve sahî için son derece temkinli olduğundan, bunun farkına son zamanlara kadar varılmıştı...

Devlet adamı, adam secer. Devlet adamı, adam toplar. Devlet adamı, adam yetiştirebilir. İsmet İnönü «kuvvetli» elemendan yenginden, dili dili slevlerden kaçar gibi kaçmışır. «Adam seçmesini bilmiyor...» Bu büyük bir kusur her idareci için... Fakat Paşa için bu hafif ve sağlam bir huküm. Bel gibi adam seçmesini biliyor çok. Despot mızacı, kuvvetli değil müti elemen arıyordu ve onları topluyordu etrafına. Ümründe bir tek kere kuvvetli elemenla çalışmış: Recep Peker. Onu da harcamıştı timadan. Ille hiçten yaratığı kişileri totardı. Kendi kendini yapan insana karşıdı. Bu bırazlık Gülek meselesi aydınlatır... Kasım Gülek'in kusurları vok değil, fakat bu kadar sistemli humusete endah ettierecek kusurlar değildir bunlar. Bir şefin faydalansıcağı, idaredeceği adamı Gülek. Bir an dahil kendisinden faydalananlığı düşündü mü İnönü?.. Hâş!.. Hatta sırf nötralize etmeye bile kalkmadı da durmadan kendini de hırpalayan meydan muharebeleri verdi durdu. Yok artık, tek ağızla konuşalım: Kuliste İnönü partimizle Artık yük oluyor, deyip önlenden «Paşam, Paşamı»ları yol hâsi gibi serip toplamışın dalkavukluktan sıyrılmam.

Partisine hizmetten fazla kendine memleketcilik hizmeti düşüğüne anlaşılmamasına rağmen, İnönü, bütün tutumunda hep kendini empoze etti, ne dereceye kadar şuurdan, ne dereceye kadar huyundan kestirmek güç... Menderes de böyledi, fakat Menderes bu tipin çok pişmemiş bir hamuru yedi. O yapılım velveleye, yaygaraya, hırçınlığa benzelliğin son ve ardına kadar açık perdesiyle, İnönü sabırı ve sessiz bir bencilliğe hareket ediyordu. Son derecede de tahammüllüdü.

Dört başı mamur bir devlet adamı olabilir ve bu yaralı memlekete büyük tecrübeyle son derece faydalı olabilir. Tam tamına olamadı.. Kendini idare etmesini de biliyor. Bir güçlüğü merhalelere de bölmemesi biliyor, olayları değerlendirmesini de biliyor, susmasında biliyor. Kelâm tasarrufuya konuşmasından da biliyor.. Öyle haller olmuştur ki, olaylar karşı karşıya gelip sıkışmıştır. Bu hikâyelik «Ah, İnönü'nün fikri shınsa» diye bir arzu bellirmisti dosya dâlışında ve ancak o zaman miskal miskal konuşmuştur Paşa. Zerre kadar gönüllice kendisini tutmamışlar bile, bir vilân sevmiştir ferayalarını dinledikten sonra: «Paşa keske susmasa da vaziyeti bir anla-saks domâstırler zaman zaman.. Ve Paşa konusunda bir zümrenin psikolojisini

aydına almıştır 3 kelime ile:

— «Suçluların telâsi içindesiniz..»

Bir durumun vahemetini canlandırmıştır 4 kelime ile:

— «Ben bile siz kurıramam..»

Bir çıkışınada çıkış geçidini açmışır sekiz kelime ile:

— «Seçimlerin en yakın zamanda yapılmasına sayız menfaat vardır..»

Hiddeti bile planlı programlı bir hıddettir. Hımmetdede istasyonunda kendisine uzatılan ve Ankaraya dönmeyi talebeden telegrafı, kendisine sunan Vall muavininin suratına fırlatması gibi...

Peki ne eksiktı?.. Monomandı İnönü.. Yalnız kendisi vardı. Kendi tuttuğu vardı. Kendi yetişirdiği vardı. Kimseyi de rasyonel bir şekilde yetişirmedi ki. Kendisine «snalp» olarak seçtiği adamı, bir bütçe müzakeresinde alaturka jestle beslenmiş orta halli bir konuşmadan sonra seçti:

«Ne çetin cevizimizsin de biz bilinçsizsin diye... Deyim bile buz kesen cinsen... Sonra dünyaya sırt döndük bir tarafa vardi. İçine kapanık bir tarafa vardi. İnsan münasebetlerinde aliesinin içine bütçülmüş bir tarafa vardi.. İnatları vardı.. Kinleri vardı.. Benim en çok iştigim söz 1950 den sonra «Çok değişti İnönü» sözü oldu.

Ne beyhude bir sözdü bu.. Büyüdü, cekip çevirdi, toparladı, tecrübesine fırça katıldı, takat psikolojisi değiştirdi ki o vastan sonra...

Cesuru, cesur kaldı.. Birçbir kuvvette dayanmadan cesuru. Kuvette dayanarak korku içinde yaşayan idarecilerden olmamıştı birbir zaman...

En büyük hizmeti şu olabilirdi: Kaderin hasımı diye karşasına ekkardığı çocuksu ve yumuşak adamı olgunlaşırıbırdı. Hasmum olgunlaşırırmak.. Çok büyük bir iştir bu.. Yapamadı bunu.. Olgunlaşacağına didikledi. Evet tam perişan ettiğinden sonra, «durun, susun, aksi selimin sesini dinleyin gibi lâkîrdilar etti. Bunu daha önce yapmadı. Belki insan bir çevreden ayrıılıp tam tamına dileğidini yapamıyor... Cevre 1950'de İktidarı kay-

SÂKIT OLMIYANLARIN İCYÜZÜ / 1940-1950

NİMET
ARZIK

Başbakan İsmet İnönü, eski yıllarda ailesi arasında

— «Peki öyleyse Paşam» dedi, «neden bizi çağırınız?..»

Paşanın karakteristik cevabı bu oldu:

— «Ben fikirlerinizi almak için değil, size fikir telkin etmek için sizleri buraya çağırıyorum» ve seçime girdi. Sonuç aksiydi, esaslı bir falsodu. Ara seçimlerde de DP'ci şekilde kazanmış. İnönü'nün kuvveti de falsolarının kendisini yakamamasındaydı kısmen...

Gene 1951 de «muhalafe» fikrinin genç partililere söyle telkin etmiştir:

— «Tenkit, durmadan tenkit, tenkit edemeyecek hale gelirsek, o zaman süküt..»

Nitekim bunu durmadan tatbik etti. Bir tarafsızın şunu dediğini iştitti:

— «Yahu, şu ocağı batasalar, suurja değil, tesadüfen dahi iyi birsey yapmayışlar mı ki 10 sene boyunca.. ki bir tek kere CHP onlara evet demesin, iyi demen işl  için?..»

Yapmışlardır, tesadüfen yapmışlardır da amma parola, şefin parolası: Tenkit, durmadan tenkit, tenkit edemeyecek hale gelirsek, o zaman süküt..»

Ara seçim meselesinde İsmet İnönü genç partililere kendi fikirlerini telkin fashından sonra, teşkilat başkanlarını topladı. Bu toplantıda milletvekilleri de hazır bulunacaklar, fakat konuşmuyacaklardı. Karar öyledi. Teşkilat başkanları daha önce İnönü'nün elini öpmişler ve nasıl hareket edeceklerine dair dânişti gelmişlerdi.. O gün İnönü'nün fikirlerini paylaşımı Şemsettin Günaltayı hırpalamak için delegelerin en genci olan Aydan delegesi hocanın üstine sahnemisti ve kendisine söyle hitap etmiş kürstinden:

— «Hoca efendi, hoca efendi, sen artık ihtiyarladın,.. Şemsettin Günaltay sakalı bitmemiş delegeye bakmış bakmış ve:

— «Seni konuşuyorlar oğlum, ben sana cevap veremem» diye toplantı terketmişti.

Olaylar uzaklaşınca üzerlerine başka bir ışık düşüyor. İnsan onları dânikâ tahâli edisini beğenmiyor. Ben de tahâli herken miyorum.. Mesela 1950 seçimleri neden o kadar dürüst cereyan etti? İnönü, kaybedeceğini o kadar ummuvorda ki, diğer İhtimallerden hiç birini düşünmedi. Demokrasının kurucusu olmak istiyordu samîlyetle. Ama ne şekilde? Serbest ve dürüst seçimler yapmak ve bütün serbestiye rağmen halkın, gözbebeği olan kendisini her şeye rağmen seçtiğini göstermek.. Gösteremedi tabii.. 1960'ta da aynı pembe bayale kapıldı. Kocca bir ihtiyâl yapılmış olmasına rağmen halkın serbestçe kendini seçtiğini dânyaya göstermek.. Gene gösteremedi tabii..

Bildiğim başka birsey var: Avrûnda en ufak bir kimîti deşürmiyacak olan bu masum satırılardan CHP'nin müşlis sinleşeceğini.. Tarafın lahlî kabul etmeli alâssınlara artık.. O CHP ki bir gazetecisi: «Sen kim olursun ki İnönü'nün tenkit edebiliyorsun» dîvehîmlâstır. Iserseniz bu hovrat iptidâlit, netâkârum. İsteğim seniz de bu..

Yeni Ufuklar

Dergisini okuyunuz

**Camus, Kafka, Sartre ve Hayyam
Çan Yayınlarında**

YON — 17

P. K. 1034 Galata — İstanbul

YON, 10 Ocak 1962

SANAYİİN HİMAYESİ

Sanayileşmemizin esas itibariyle özel sektör tarafından yürütülmesi, adalet hislerini inciten ve dolayısıyla siyasi tepkilere sebep olan vasıta ve usullerin kullanılmasını gerektirmektedir. Bu usullerin tatbikattaki neticesi, bazı kimselerin kısa zamanda milyoner olmalarıdır. Bazı kimselerin çabukça milyoner oldukları bir sistemde, bir yanlışlık, temelli bir uygunsuzluk olduğunu herkes kolayca anlar.

Sanayileşme

Türkiye'nin iktisaden kalkınmasının ancak sanayileşme ile mümkün olsağı, herkesin üzerinde ittifak etiği bir gerçekdir. Herkesin üzerinde aynı derecede ittifak ettiği diğer bir gerçek de, az gelişmiş memleketlerde sanayi kurmanın çok zor olduğunu.

Dilindiği gibi, yeni girişilen her iste önceleri biraz acemilik çektilir. Beceriksizlikler ve hatalar yapılır. Bu sebepten, o işi eskidenberi yapanların rekabetine dayanabilecek güç olur. Hele sanayileşmek gibi çok taraflı bir meselede, bu acemiliğin önemi çok daha büyükler. İşin kurucusu ve idarecilerinden başka, işçilerin ve ulaşım, enerji, ticaret şebekelerinin de yeni sanayinin icaplarına kendilerini intibak ettirmeleri lazımdır. İşte, sanayinin bu «çocukluks» devresinde yabancı rekabete karşı korunması lazımdır. Bu özüm «çocuk sanayilerin korunması tezis» adı altında ödedenberi iktisat teorisinde de kabul edilmiştir. Gerçekten batının ileri sanayici memleketleri karşısında Türkmenin, mülkümüz bir himayecek yapmadan, sanayileşmesine imkân yoktur. Fakat hernehdense, bu gerçekin, memleketimizde gerekli gibi anlaşılmış benimsenmediği görülmektedir. Zaman zaman, sivil mamlüllerimizin kalitesinden, maliyetlerinin yüksek oluşuandan sıkıştırılmıştır. Bu sıkıştırıcılar, bazen, sanayileşmekten ümidi kesmek ve memleketin kalkınmasını turizme ve meyvacılığa bağlamağa kadar giden türler bir karamsarlık halini almaktadır. Halbuki yukarıda da belirttiğimiz gibi, iktisadi kalkınmamızın bel kemilini sanayileşmek teşkil etmektedir. Bu davranışımızın önemli bir sebebi, belki de, aşağıda ifade edeceğimiz üzere, özel leşebilis eliyle sanayileşmenin ortaya çıkardığı meselelerdir.

Ihracata yönelik

Kurulacak milli sanayinin, hem halen ithal etmeye olduğumuz bazı malıları ikame etmek, hem de sivil mamlüller ihracat etmek hedeflerine yönelikliği lazımdır. Bu sebepten, yerli sanayimiz hem memleketimiz içinde, hem de dünya piyasalarında ileri memleketlerin sanayilerile rekabet etmek zorundadır. Bu iki çeşit rekabette, milli sanayii himaye teknigi farklıdır. Memleketimizde cereyan edecek olan rekabette, milli sanayi, esas ithâre, gürültük vergileri ve ithal kotaları sisteme himaye edilir. Dünya piyasalarındaki rekabette ise, esas himaye şekli, stibvansiyon (mallı yardım) vermektedir.

Bu himaye şekillerini ve bunların devletçilikle olan ilgisini incelemeden evvel, okuyucuların zihinlerinde belirmiş olan bir soruya cevaplandırmak isterim. Soru sudur: iç piyasası İhdîyacları için sanayi kurmak (İthalatın ikamesi) makul bir şemdir. Fakat aynı zamanda sivil

mamlüller ihracat etmek hedefini de gütmek aşarı bir ihtiyac, adeta bir hayalperestlik olmaz mı? Bu soru, sanayileşmenin mahiyet ve şununluğunu ne olduğu meselesinin tartışılmamasını icab ettirdiğinden, son derece önemlidir.

Sadece İthalatın ikamesi maksadıyla sivil tesisler kurnak, memleketimizin kalkınmasını sağlayacak olan bir sanayileşme programı için, yeterli bir hedef teşkil etmez. Gerçekten, bir kere, bütün ithalatın ikamesi bahis konusu değildir. Türkmenin kendi kendine yaracak şekilde bütün ihtiyaçlarını temin etmesi ne mümkün ne de iktissadıdır. Demek ki, ithal etmeye olduğumuz mamlüllerin ancak bazılarını memleket dahilinde yapacak, diğerlerini ithal etmeye devam edeceğiz. Yani mamlı madde İhlâyacımıza ancak bir kısmı dahilde İstihsal edilecektir. Bu çerçeveyin sanayileşmemiz için çok dar olsağı ve bu kadar mütevazi bir hedefe yönelik olan sanayileşme programının yetersizliği aşikârdır. Gerçekten, bu çerçeve içinde hapsedilmiş olan bir sanayileşme programı, memleketimizin bütün imkânlarının kullanılamasını sağlamaya yetecek bir hacimde olamaz.

İkinci olarak, İstihsal teknijinin bugünkü seviyesinde, bazı sivil tesislerin, sadece dar bir iç pazarın ihtiyaçlarını karşılayacak hacimde kurulması da ekonomik olmamaktadır. Gerçekten, bugün, bir çok sivil tesislerin verimli olabilmesi için, asgari bir bütünlükten istenilede kurulmalrı lazımdır. Diğer bir şekilde ifade edilecek olursa, bu tesislerin ya çok büyük bir hacimde kurulmalı, ya da hiç kurulmamaları icab eder.

Memleketimizde iç pazar hentik dar olduğundan, bagcık sivil tesisler, ancak, sadece dar bir iç pazarın ihtiyaçlarını karşılayacak hacimde kurulması da ekonomik olmamaktadır. Gerçekten, bugün, bir çok sivil tesislerin verimli olabilmesi şartıyla kurulabilirler. Böylece, sivil mamlı İhracatçı olmak bir kapris meselesi değil, fakat sanayileşmemizin teknik ve ekonomik bir zaruretidir.

Zaten, az gelişmiş memleketlerin ve bu arada Türkmenin sivil mamlüller İhracatçı olacaklarını hayal telâkki etmek, bu memleketlerin kalkınmacıklarına inanlıyorsa, büyük bir çelişmeye düşmek olur. Çünkü iktisadi kalkınma ancak sanayileşmekle, sanayileşmek de ancak sivil mamlı İhracatçıyı mümkün kılmaktır. Bu sebepten az gelişmiş memleketler kalkındıktan, milletlerarasındaki bugünkü iş bölümünü bînîye değiştirecek ve ileri memleketler bazı sivil faaliyetleri bu memleketlere terkedeekelelerdir.

Demek oluyor ki sanayileşmek hem dâhilde hem dünya piyasalarında, yabancılarla boy ölçüşecek bir duruma gelmek demektir. Bu ise yukarıda temas ettirmiştik gibi topyekün bir himayeciliğe gerekir.

Gökulp'ten Cümleler

Ferdî mülkiyet gibi, içtimai mülkiyet de olmalıdır. Cemiyetin bir fedakârlığı veya zahmeti neticesinde husule gelen ve fertlerin hiç bir em eğinden hâsil olmayan fazla temettüler, cemiyete aittir.

Fertlerin, bu temettülerini kendilerine hasretmesi meşru değildir. Fazla temettülerin (*plus value* lerin) cemiyet namına toplanmasıyle husule gelecek büyük meblâğlar, cemiyet hesabına açılacak fabrikaların, tesis olunacak büyük çiftliklerin sermayesi olur. Bu umumi teşebbübüden husule gelecek kazançlarla fakirler, öksüzler, dular, hastalar, kötürumler, körler ve sağırlar için, hususî melceler ve mektepler açılır; umumi bahçeler, müzeler, tiyatrolar, kütüphaneler tesis olunur. Ameleler ve köylüler için sıhhi evler inşa edilir. Memleket umumi bir elektrik şebekesi içine alınır. Hulâsa, her türlü sefalete nihayet vererek umumun refahını temin için her ne lâzımsa yapılır. Hattâ, bu içtimai servet, kâfi miktarla bâliğ olunca halktan vergi almağa da ihtiyaç kalmaz. Hic olmazsa verailerin nevi ve miktarı azaltılabilir.

Demek ki, Türklerin içtimai mefkûresi, ferdî mülkiyeti kaldırmaksızın, içtimai servetleri fertlere gasbettirmemek, umum menfaatine sarfetmek üzere, muhafaza ve tenmîyesine çalışmaktadır.

Türklerin, bundan başka bir de iktisadi mefkûresi vardır ki, memleketi büyük sanayie mazhar etmektedir. Millet iktisadı ve büyük sanayi ise ancak hima ve usulünün tatbikivle husule gelebilir.

ZIVA GÖKAİN, Türkiliğün Esastları, İstanbul, Varlık Yayımları, 1958, S. 122 – 123.

Millî sanayiin himayesi

Millî sanayiin memleket içinde yabancı sanayie karşı himaye edilmesi, gürültük vergileri ve ithal kotaları yoluyla olur. Gürültük himayesi, yabancı mallardan hududumuzu geçerken bir vergi alınmak suretiyle yapılır. Böylece ithal mallarının fiyatları suni bir şekilde artırılarak rekabet imkânları azaltılır. Gürültük vergileri kısmen milletlerarası anlaşmalara bağlı olduğundan ve zaten sık sık değişirilmeleri de pratik olmadığından çok defa yerler bir himaye sağlanamaz. Bu takdirde kota ile himaye usulüne başvurulur. Bu usulde, ancak kota konuları mallar ve kota konuldukları miktarlarda ithal edilebilirler. Böylece bazı malların ithal kota konuları suretiyle tamamen mene, bazı malların da, ancak mahdut miktarlarda ithaline müsade edilir. Böylece, yabancı malların, daha ucuz da olalar, mülkümüz bir rekabet yapmayı önlenmiş olur.

Bu her iki çeşit himayenin neticesi, yerli sanayi kurmanın kâlfetine bütün milleti iştirak ettirmektir. Halk bu fedakârlığının karşılığı olarak, sanayileşmenin genel faydalardan istifade eder. Fakat himaye edilen yerli sanayi özel sahîflere aitse bu sahîflerin himayeden elde ettikleri menfaat, halkın temin ettiğinden kat kat fazla olur. Halkın böyle bir neticevi tasvip etmemesinde şansızlık bir şey yoktur. Bir çok kimselerin

yerli sanayiin himayesine kızmalarının temel sebebi, belki de budur.

Sanayimizin milletlerarası piyasada himaye edilmesi (yani İhracatın tevkîti) daha başka şekillerde yapılır. Gürültük ve kota himayesinin burada bir manâs olmayacağı açıklar. Buradaki himayenin, maliyetin İhracatça için düşük olmasına sağlanmak şeklinde olması lazımdır. Kusa-eas İhracatın kâr olmasına sağlanmak şartır. Bunun en açık şekli İhracata prim vermektir. Bu usulde İhracatçı mahsî dünya fiyatlarıyla satar. Zararları ve normal kârını, hükümet, vergi hasuslarından ya da aynı kapıya çakan bir fondan, öder.

Yerli sanayii dünya piyasalarında himaye etmenin bu kadar açık olmayan örtülü şekillerde vardır. İhracata ucuza kredi temin etmek, bazı vergi indirimleri yapmak, bazı ham maddelerin İhracatını yasak etmek, stürüm ve reklâm işlerinin hukümet tarafından yapılması bunların başlıcalarıdır.

Bütün bu tedbirlerin neticesi, gürültük ve kota himayesinde olduğu gibi, sanayileşmenin kâlfetini bütün millette (hafta bazı hallerde daha dar bir zâmiyre) böülüştürmektedir. Ancak, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, bu himayeden işletmelerin sahibleri özel ve fazla bir menfaat sağlırlar.

Menfaatlerin çarşımı

Yukarıda sıraladığımız himaye tedbirlerinin taibkatta yürütülmesi de bir çok güç ve haksız durumlar yaratır. Mesela, bir mahnı itihal kotasına konulma konulmaması ve konulsa bile ne miktarla itihal edileceğ, o mahnı yerli müstahsili bakımından çok önemlidir. Konulmaması belki memleket için de faydalıdır. Fakat o şahıs için muazzam kardeş etmek demektir. Diğer taraflan itihalatçı tacirler de her şeyin kotaya konulmasını isterler. Böylece, itihal kotasını tanımlı edilirken bu zıt menfaatler çarşımı. Hükümet zıt iddialar karşısında ne yapacağını bilmem bir hale düşer. Bu durumda, alman kararlar ne olursa olsun, mutlaka şu veya bu kimse nin menfaatine hizmet edilmiş olacağundan, yerli yersiz ithamlara muhatap olmak mukadderdir. Aynı taibik għall-ġużeenin diğer türkihimiye ve teşvik tedbirleri için de bahis konusu olacağı açıktır.

Adalet hissi

Özetleyeceğ olursak diyebiliriz ki, sanayileşmemizin başlıca özel sektör eliyle yürütülmesi, adalet hisselerin incilin ve dolayısıyla siyasi tepkiler sebep olan vastıa ve usullerin kulanılması gerekmektedir. Bu usullerin taibkattaki neticesi bazı kimselerin kısa zamanda milyoner olmalarıdır. Bu sebepten, milletin, özel teşebbüs eliyle sanayileşmenin zaruri kaldırı adaletsizlikleri anlaması için bütün bu tahlilleri yapmasına, ya da yapmak istedirmde olmasına lüzum yoktur. Çünkü herkes, bazı kimselerin çabukça milyoner oldukları bir sistemde, bir yanlışlık, temeli bir uygunluk olduğunu kolayca anlar.

İste, kalkınmanın demokratik şartları altında, fakat başlıca özel teşebbüs vasıtasıyla yürütülmesinin temel għall-kriteriñin birisi de budur. Ve burada da cöslüm yolu, yan demokratik şartlar altında kalkınma vasıtı, devletçilik (devlet işletmeciliğini esas, özel teşebbüslü yardımci telâkkî etmek) nr. Çünkü bu takdirde, sanayin himayesi, devletçiliğin mahiyetinden ötürü, hiçbir sosyal adaletsizlik ve dolayısıyla siyasi tepkiye meydana vermez. Kısaca, Devletçilik, sanayileşme yolunda, sosyal ve siyasal tepki endişelerinin kayıtiamalarından hür olarak, sadece iktisadi mülħazalarla hareket edip, büyük hamleler yapabilelimizin vasıtası ve şartıdır.

Bu tahlillerden özel sektörde sınırlıca sahalar hakkında bir kısas da çıkmak mümkünündür. Bu kısas, himayeye muhtac olmamaktır.

İstanbul'dan 80 yıl önceye ait bir görünüş

80 YIL ÖNCE TÜRKİYE

Bu günlerde «Memleketimizin çözüm bekleyen bir sürü problemleri gibi sözleri çok sık duyuyoruz. Ama bunda yerden güne kadar hâliyiz da... Çünkü bu mes'eleler nelerdir ve çözümleri nasıl olacak? Hangi yola gidilecek? Henüz belli değil... Zaten asıl ürkütü veren de bunların belli olmamasıdır. Zira, yillardan beri belki ana dava değil, onunla ilgili o kadar dava için söylemiş, yazılmış, fakat bütün çabalardan kâğıt üzerinde ve laf da kalmış ki, bugün de Türkmemek eğilimini.

Meselep bir İngiliz gazetesinin 80 yıl evvel verdiği Türkiye'ye ait haberler bunlardan bir kaçına temas ediyor ve biz o günle bugünkü mukayese ettiğimiz zaman, sadece uzun yıllar geçtiğini fakat olayların aynı şekilde veya benzeri olarak devam ettiğini teşvürle görüyoruz.

Geçenlerde bir İngiliz gazetesi olan «The Evening News»'nın 80inci neşri yıl münasebetiyle yeniden bastığı 1inci nüshası elimize geçti. Gazete, 1881 yılının 26 Temmuzunda basılmış. Bu nüshada Türkiye ile ilgili 5 haber var. 80 yıl önce cereyan eden bu olayları, özetliyerek okuyucuların dikkat üzerine sunuyoruz.

Borc

ilk haber, Reuter'in İstanbul muhabirinden: «Türklerin Borcu» başlığını taşımaktadır. Buna gü-

re Türkiye, Osmanlı toprakları üzerinde demiryolu şebekesi yapan bazı yabancı şirketlere borçlanmış ve bu borçların ödemesi geçtiği halde hâli, ödileyememiştir. Bu sebeple yapılan mali bir toplantıda; adı geçen borçlara bir tahdit konulması ve bundan ötürü Türkiye'ye aleyhine alacak davası açılmasına karar verilir. Fakat Avusturya Elçisi araya girerek Türk demiryolları hakkında mütlaka bir uzlaşmaya varılması lüzumunu belirtir.

Turistlere tecavüz

ikinci haber resmi bir İngiliz Kraliyet fermanı ile ilgilidir. Başlığı: «Türkiyede Soygunculuk»dur. İki erkek İngiliz turist Avrupa Türkيسinde seyahat ederken eşkiyalar tarafından dağa kaldırılır. Bir müddet sonra eşkiyalar, bu iki turisti, hayatı yükseltip fidye karşılığında sahverirler. Kurulan turistler, İngiltere'ye döner dünmez, soygunculara verdikleri fidyenin, İngiliz devletince tazmin edilmesi için Majestenin hükümetine baş vururlar. İşte bu olaya üzerine Majeste Kraliçe, sözü aşağıda yazılı fermanı, tebaasına resmen yazarlar. Bu fermana denilmektedir ki:

«Tebaamdan her kim ki Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde, kendi arzusu ile seyahat edecek olursa, maruz kalacağı her türlü tehlike, soygunculuk vesair

şıklayıteri ve ödenen fidyeleri deruhute edemiyecəgimi bildiririm.» İmza: Majeste...

Kıbrıs meselesi

üçüncü haber: «İngiliz Devleti ve Kıbrıs» başlığı ile verilmektedir: «Kıbrıstan ekalliyetler (Ermeniler), Asya Türkiesen'e azınlık teminatına karşı mevcut anlaşma ve taahhütlerle bağlıdır. Halen ekalliyetler, bu taahhüt ve bağlarından kurtulmak ve hürriyete kavuşmak için Türkiye ile anlaşmazlık halindedirler. Azınlıklara bu maksadı temin etmek üzere Ingiltere, hemen müzakereler apılmıştır ve Avrupa Devletleri Himayesinde, Kıbrısta, bir muhtar idare kurulmasını, taraflara israrla teklif etmektedir.

Bu haber hiç bir kaynakta teyit edilmemiş ve ihtiyat kaydırla verilmiştir.

Af

Dördüncü haber İstanbul'dan verilen bir muhabir telgrafıdır. Ve başlık sudur: «Mithat Paşanın ölüm cezasının hafifletilmesi...» «Halen hapishanelerde bulunan devlet suçularına alt hükümlerin nasıl bir sona bağlanacağı meselesi hâli, burada günün tartışma konusudur.

Inanılır bir kaynakta haber almışına göre: Sultan Abdülhamit, Mithat Paşanın ölüm cezasını, müebbet hapse ve onun arkadaşlarını ise, sadece sürgün göndermeye karar verdi. Sultanın bu iradesinin tebliği, hali hazırda bir saat mes'lesi telâkkî edilmektedir.

Kurtulduğumuz dert

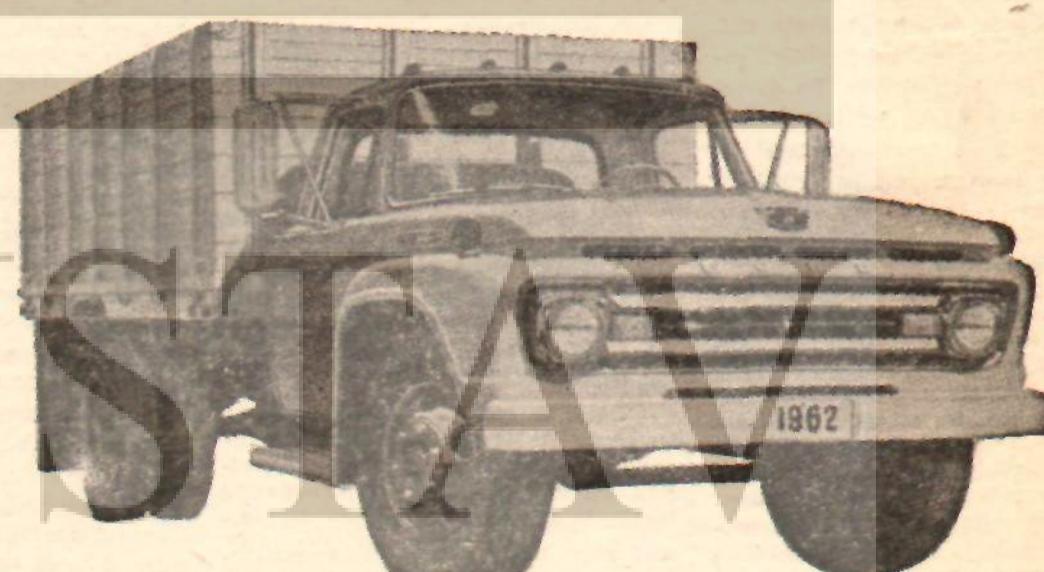
Son haber Viyana'dan kısa bir telgraf: Başlık, «Arnavutluk Birliği» dir.

«Arnavutluk dağlarına girmiş bulunan Arnavut çetelarının birbirleri ile birleşmesini önlemek amacıyla, dört Osmanlı Taburunun Dulcigno İstikameti'nde harekete geçtiği öğrenilmiştir.

Bir yabancı kaynağın kasıtsız tescil ederek ilettiği bu haberler burada bilinir, ve biz bunlara hiç bir şey ilâve etmek istemiyoruz.

Sadece tesellimiz, Arnavutluğun ellimden çıkışması, ve böylece dertlerin birenden kuriulmuş olmamızdır.

İbrahim GÖKTÜRK

**HER TÜRLÜ YOLDA
PARANIZIN TAM KARSILIĞIDIR**

Prof. Mümtaz Turhan'ın «Kalkınma» reçetesi

Mümtaz Turhan, yüzbinlerce birinci sınıf ilim adamı ve mütehassis yetiştirilince, bular dan kültür, teknik ve sanayi merkezlerinde istifade edileceğini söylüyor. Bu merkezleri kim kuracak? Devlet mi, yoksa özel teşebbüs mü? Eğer bu merkezlerde kurulması tavsiye edilen fabrikayı özel teşebbüs kurmazsa, bu işi devlet mi yapacak? Bu derece yayın bir sanayi şebekesi eğer devlet tarafından kurulursa bu sosyalizm olmaz mı? Meselenin bu can alıcı noktasını Sayın Turhan'ın eserin den öğrenmek mümkün değil..

Mümtaz Turhan kalkınma dívâ-
muzun gözülmesi için, bir tez ortaya
atan ender insanlardan biridir. İkti-
sat Fakültesi Doçentlerinden Kenan
Bulutoglu, Turhan'ın kalkınma te-
zini inceliyor:

Seçkin karıncalar

Profesör Mümtaz Turhan «Garphilaşma» meselemiz konusundaki düşünceleri ile bazı çevrelerin dikkatini üzerine çekmiş bir yazardır. Eserlerinde, iki büyük asırдан beri peşine düşmüş olduğumuz Batılılaşma dâvamızda şimdiden kadar niçin başarıya ulaşmadığımızı inceliyor ve bu yolda başarıya götürecek siyasetin esaslarını oldukça kesin bir şekilde çiziyor. Biz burada yazının «Garphilaşmanın neresindeyiz?» (Başbuş Yayınevi, İstanbul, 1961 üçüncü basım) adlı eserini esas olarak düşünebildiğimiz kisa bir özetini verip bir değerlendirmesini yapacağız.

Profesör Mümtaz Turhan'a göre Garphilaşma dâvası, Osmanlı İmparatorluğu sırasında da (s. 161-164), Cumhuriyet döneminde de başarılammıştır. Çünkü «mensup olduğumuz medeniyetle garp medeniyetini ayıran sayısız farklılıklar içinde, daima ya netice olanlar veya tali bir ehemmiyeti hâzır bulunanlar üzerinde» durulmuş ve «aslı ana unsurlar» ihmal edilmiştir.

Mümtaz Turhan'a göre «Garphilaşmanın yegane ve hakiki vasıtası» maarif politikasıdır. Bu hedefi gerçekleştirecek eğitim politikası, bu hedef için İhtiyaç duyulan «birinci sınıf ilim ve İhtisas adamlarını yetiştirecek politikadır. Yazarla göre Batı ölçülerine ulaşmak için «Türkiye'de asgari 200 ile 300 bin birinci sınıf ilim adamı bulunmalıdır.» S. 89. Açıbaşa bu rakama ayrıca birinci sınıf İhtisas adamı ihtiyacını da kâlma gerekiyor mu? Kitaptan bu açıka anlaşılmıyor ama herhalde yazar bu rakama İhtisas adamlarını da dahil etmiştir. Rakam

hakkında bir fikir edinmek için bunun halen silâh altındaki asker sayısının yarısından fazla olduğunu söyleyelim.

Yazara göre «en verimli yatırım ilimi araştırma ve İhtisas adamları yetiştirmek» (S. 56-58). Birinci sınıf ilim ve İhtisas adamlarını yeteri kadar yetiştirecek eğitim politikası Türkiye'nin kalkınma davasını dolayısıyla Garphilaşma meselesini hâledecektir. O halde bu yetişirme işi nasıl yapılacak? Mümtaz Turhan ilk elde Ayrupaya ve Amerikaya çok iyi seçerek öğrenci göndermesini, bunların gitmekleri yerdeki İlîm adamlarının seviyelerine ulaşmadan Türkiye'ye dönmemeberini, gönderilen talebe sayısının verilecek fire de hesaba katılarak yüksek tutulmasını taşıye ediyor. Fakat asıl mesele bu «birinci sınıf ilim ve İhtisas adamlarının» Türkiye'de yetiştirmesidir. Bu bakımından da Profesör Turhan'ın tekliyeti çok kesindir.

Avrupa'dan dönen yetişmiş gençleri mevcut üniversiteler ve kurumlara yerleştirme çalısmasının, «onları heder etmekten başka bir işe yaramadığı bir büyük asırık tecrübeden sarıh bir şekilde anlaşılmaktadır» s. 113. O halde bu gençler «emevut mîseseler» dışında ve onların göstermeleri zaruri olan mukayemetlerden, mahafetlerinden ve bâflalamalarından» korunmak maksadile yepyen bir teşekkürde görevlendirilmelidirler. Bu teşekkür Araşturma Enstitülerinden ibaret olmalı ve «enfîstakîl bir teşekkîlât halinde ve doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisine veya Başvekâle'ye bağlı bir umum müdürüyle idare edilmeli ve yalnız bu makamlara karşı meşul olmalıdır» s. 120.

«Enstitüler, Türkiye'nin merkezi bir yerinde fabiat itibârile çok güzel, zengin ve nakîl vasıtalarına yakın küçük bir şehir veya kasaba civarında HER İLİM İÇİN BİR TANE olmak üzere inşa edilmeli; ikinci kaçmamak şartıyla her novî teknik ve araştırma vasıtalarına sahip

bulunmalıdır. Güzel, geniş parklar içinde yapılacak bu enstitülerin, münferit ve müsterik kütüphaneleri, laboratuvarlarda kullanılan alet ve ekipmanları yapacak veya tamir edecek atölyeleri, muhâtilif spor sahaları, tezhipatı ve vasıtaları, istirahat yerleri olacaktır. Bundan başka sayısı yüzlerini hâttâ binleri bulacak olan enstitü mensuplarının ikametine mahsus her novî konfor hâzır bekârlar için apartmanlar halinde eviler için münferit olmak üzere modern evleri, sinema, lokanta ve saire yaptırılacaktır. Araştırma enstitülerinin neşre mahsus memnûa ve kitapları tabi için bir matbaa kurulacak ve neşriyatın memleketin her tarafına yayılması çareleri düşünülecektir.

«Sayı 20 ile 30 arasında olacak bu araştırma enstitülerinin kadroları tahdit edilmeyecek ve buralarda çalışanlar üniversite baremine tabi bulunacaklardır. Hiç olmasa başlangıçta, araştırmaları teşvik etmek, kalitelerini yüksek tutmak için mîmfatılar konumlu ve neşriyata bol para vermelidir. S. 120-121.

Karınca yuvaları

Mümtaz Turhanın kalkınma modelinin ikinci kısmı, bu «birinci sınıf ilim ve İhtisas adamlarının» bilgi ve kabiliyetlerinin «Kültür, Teknik ve Sanayi Merkezlerinde» değerlendirilmesinden ibarettir. «Bu kültür ve sanayi merkezleri, bütün Türkiye'ye şâmil olmak üzere, şimdilik her kırk köyün bulunduğu sahanın, mîmkün mertebe ortasında bir yer ıgal edecek şekilde kurulmalıdır. Bu merkezlerde her şeyden evvel — şimdilik her köyde bir okul yaptırılamayacağına göre — sahaları içinde kalan kırk köyden okulu olmayanların çocukların okutmak üzere yatalı ve gündüzler olarak altı sınıfı bir veya iki bölge ilk okulu bulunacaktır. Bunun yanında bir orta okulla bir kütüphane, bir tiyatro ve bir sinema, bir de tabiatî hastane olacaktır. Bunalardan başka mahalli ihtiyâcları karşılayacak bir tamir atölyesi, bir dökümhane ve bir sanayi kolunu İhtiyaçta edeceklerdir. Sanayi kolunun mahallî hususiyelerine göre tek küçük veya büyük bir fabrika, bir veya birkaç imâlîhâne ile temsil edilmiş olması mîmkindir... Tamir atölyeleri ile dökümhanelerin hakîki vazifeleri, bunların imâlîhâne veya fabrikaların faaliyetleri esnasında oynayabilecekleri rollerden ziyyade, fennî ziraatî tatbikîyle başlayacak ve devam edecektir.» S. 137-138.

«Sosyal antropoloji alımı ile psikolog ve terbiyeci bu faaliyetin agrılık noktasında bulunacak, projenin muvaffak olup olmayacağı, bunların mehâret ve İtalyâne bağlı kalacaktır.» S. 140. Ayrıca sanayileşmenin getirdiği esosyal sarsıntılar da bu merkezler sayesinde kontrol altına alınmış olacaktır. S. 141.

Profesör Mümtaz Turhan'ın kalkınma modeli ana hatları ile bundan ibarettir. Bu söylenenler yapılsa, Türkiye en kısa zamanda kalkınacak, Batı medeniyetine ulaşacaktır.

İktisadi ve siyasi doktrinler tarihi, ideal site hakkında çeşitli filozof ve düşünürlerin dikkate değer ve orijinal fikir mahsulleri ile doludur. Eflâtu'nun Cumhuriyetinden bu yana yazarların muhayale zenginliklerinin bir ifadesi olarak, çok sayıda bu çeşitli ideal site taslağı yapılmıştır. Thomas More'un Utopia'sı, Robert Owen'in New Harmony'sı, F. M. Fourier'nin Phallange'si ilk akla gelen örneklerdir.

Profesör Mümtaz Turhan'ın kalkınma nazariyesi Türkiye'nin bugünkü kalkınma dâvasına bir çare olarak gösterildiği için ve bazı kimseler tarafından da bazı konularda delil çıkarılmak istenen

Prof. Mümtaz Turhan

bir görüş olduğu için, burada bir değerlendirmesinin yapılmasında toplumsal fayda görüyorum.

Mümtaz Turhan Cumhuriyet devrimlerinin Başının sadece kanunlarının, teşkilatlarının, adetlerinin ve bilhassa kıyâfet ve yaşayış tarzlarının taklidinden ibarettirdiğini, gerçek değişimyi yapacak «insan unsuruna» gerekten önemini vermediğini iddia ediyor. Gerçi hukuki statülerin ve kıyafetlerin alıntıları batılaşmayı tek başına sağlayacak bir doğume değildir, fakat bunu engelliyeceli de iddia edilemez. Olsa olsa, diğer şartlar da yerine getiriliyorsa bu değişimler batılaşmayı KOLAYLAŞTIRIR. Cumhuriyet devrimlerinin insan unsuru dışında yapıldığı onu hiç dikkate almadık iddiası da haksızdır. Cumhuriyet devrimlerinden bir kısmı ancak yüzeyde kalan değişimler yaptığı halde diğer bir kısmı, ileri bir uygarlığa götürecek şekilde toplumun temel yapısına inebilmiştir. Mesela Mümtaz Turhan'ın başarısız bulduğu Cumhuriyetin efüsîn yenilikleri Türkiye'de rasyonalist düşünceye yatkın bir aydın sınıfının yetişmesini ve bunun Osmanlı İmparatorluğunu teokratik, mistik varlıklar gösteren idareci grubunun yerine geçmesini sağlayabilmıştır. Cumhuriyet devrimlerinden bir kısmı Türkiye'nin bir Batı toplumu niteliğini kazanabilmek için, toplumun çok daha temel değişimlerine el atabilmiştir. Bunalardan biri bâylük sanayinin devlet eli ile kurulması (Devletçilik), ikinci Halkevleri, üçüncü Küy Enstitüleri, dördüncü Küy de gec, hâttâ çok geç girişilmiş ve toprak añaclarının kuvvetli direnmesi sonunda yürüttülememiş olan toprak reformudur.

Köy Enstitüleri

Mümtaz Turhan köy kalkınmasında Köy Enstitülerine bir rol tammanyor. Çünkü ona göre kalkınma, köylünün okutulması ile ilgili değildir. Delil olarak da Ingiltere ve Fransızın sanayileşmeleri sırasında, halkın immâl olduğunu ileri sürüyor. Burada tipik bir yanlış düşüncenin karşısındayız. Gerçi Fransa'da ve Ingiltere'de sanayileşmenin ilk döneminde halkın okuma yazma pek bilmezdi. Fakat bilseydi acaba kalkınmanın hâzı yavaslar mıydı? Aksine, cînkî sanayileşmede biraz ilerleyince Batı ülkeleri ile ögrenimi mecburi hale soktu. Bunu düşersem duyguları ve kamu hizmeti diye de yapmadı; görülmüş ki okuma yazması olmayan bir işçinin sanayide verimi, okuma yazması olandan çok daha düşüktür.

Okuma yazma, kalkınma süresi içinde tamamen îmâl edilebilecek bir etkendir diyebilmek için, akrumuzda sanayileşen ülkelerde halkın eğitiminin sanayileşmeden sonra birakılıp bırakılmışına bakmak gerekir. Gördüğümüz bilâtin bu memleketlerde (Rusya, Çin, İsrâel), okuma yazmanın en büyük sırasına yayılması daha başlangıçtan beri gözden bir hedefdir. Ayrıca bugün esitî ülkelere okuma yazma derecesi ile millî gelir arasında çok kuvvetli bir korrelasyon görülmek mîmkindir.

Mümtaz Turhan, toplumu sanayileşme süresi içine sokmak bakımından ana

roflü oynaması ühtimalı kuvvetli olan değişimlere de şekildeki değişimler kadar (kıyafet, takvim, hafta tatili v.s.) hattâ daha da kuvvette muhalif kalmaktadır.

Mümtaz Turhan'ın kalkınma modelinin ilim ve iktisas adamları ordusuna dayandığını söylemek, lük öğretim yayımı takdirde, birinci sınıf ilim ve iktisas adamlarının seçilip ortaya çıkarılması bakımından temelin durulması yüzünden (köydeki kabiliyetler orada kalıp sonecektir) bu sistemin işlemesi akıncıactır. Fakat diyelim ki bu şahisler tesirli bir şekilde şehir çocukların da tophiyabiliyor. Mümtaz Turhan lük elden bunların yetiştiirmek için Avrupa'ya gönderilmesini, azan silre kalmalarını teklif ediyor. Bu Cumhuriyet döneminde yapılmamış mudur? Diyebiliriz ki yurdumuzun imkânlarına göre geniş ölçüde yapılmıştır. Ancak Mümtaz Turhan, öğrencisi seçiminin daha iyi yapmasının taşıye etmektedir. Bu ise yen bir fikir değil, bir tabiatının mükemmelleştirilmesi teklifidir.

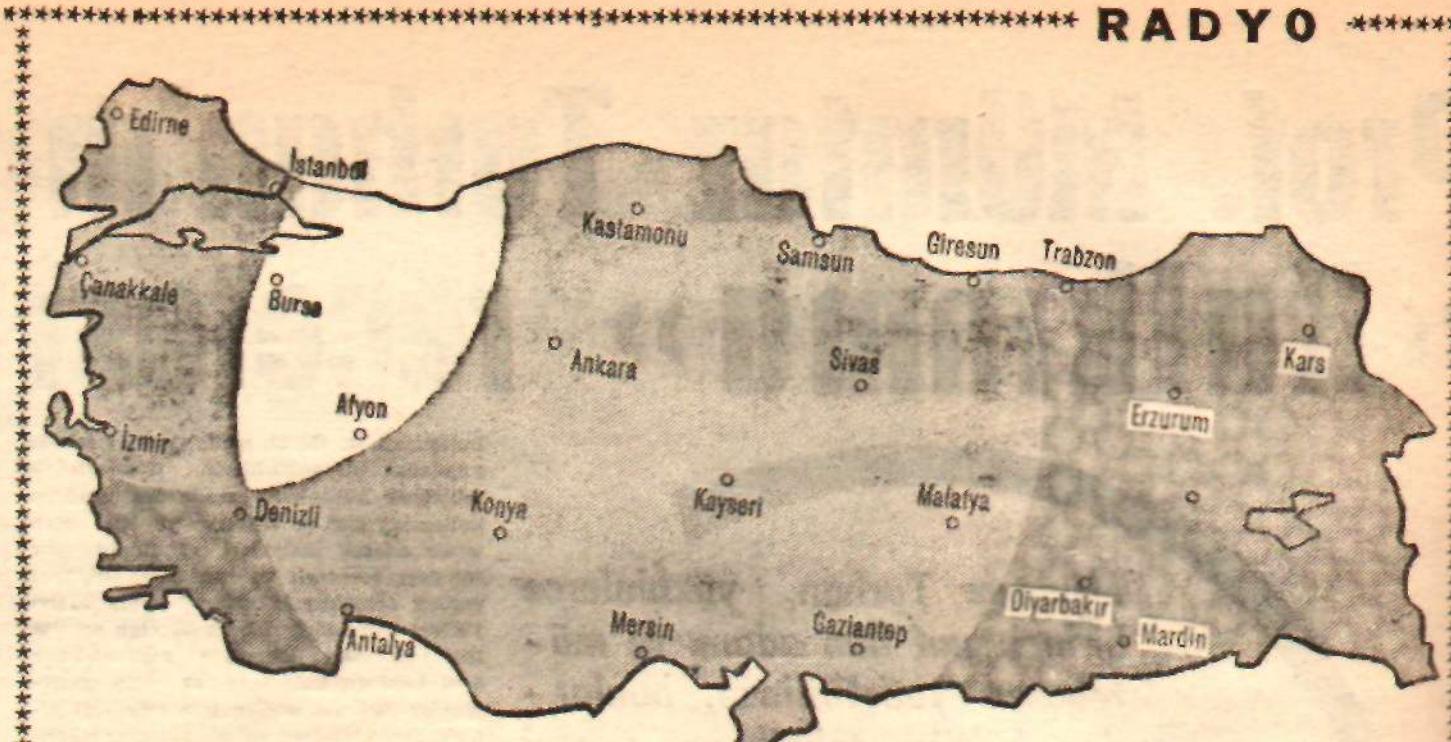
Mümtaz Turhan Avrupa'da yetişmiş bu gençlerin, yeni bir merkezde toplanarak Araştırma Enstitülerinde çalıştırılmasını söyleiyor. Üniversitemizde karşı güvenli, birinci sınıf ilim adamlarına bu mütesseselerimizde hâkim olmadı hâkimlik dolayı bir şekilde açıyor. Süpheşiz Üniversitelerimiz daha çok istihal edilmeye gönüldür. 147 ler kanunu da bu kurumlarda yatan hisseleri açılı dökümüş olan bir göstergedir. Ancak Mümtaz Turhan Üniversitelerimizi kalkınma modeli verecek içinden etkisiz, herhalde şimdilik bunların islahını imkânsız bulmuştur. Araştırma Enstitülerinin «enfâstâkî bir teşkilat hâlinde» kurulmasını taşıye ediyor ve sonra da Bayvekâfle bağı olmasının uygun görüyor; bu da anlaşılması zor bir davranıştır.

Burada da Mümtaz Turhan Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklere haksızlık etmektedir. Cumhuriyet devrimlerinde kalkınmayı eğitime dayandırmak arzusu açık ve hâlf safdice çok kuvvetlidir. Üniversite 1933 de yeniden kurulmuştur, Cumhuriyet süresince pek çok Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Mesela Turhan'ın bahsettiği bir Jeoloji Enstitüsü vastasla maden arasımasından sözlenen faydalari. Maden Teknik Arama Enstitüsü yillardır sağlamaktadır. Ayrıca Üniversitelerde de bu gibi pek çok enstitü vardır. Yeni Enstitüler açmak yerine, bu Enstitülerin kadrolarını kuvvetlendirmek çok daha iktisadi olur. Ayrıca bazı engeller kaldırırsa, dışarıda bulunan gerçekten dehârî ilim adamlarının memleketimizdeki kurumlarda çalışmalari da mümkündür. Demek oluyor ki Mümtaz Turhan'ın kalkınma modelinin birinci sınıfı teşkil eden işler, eldeki kurumlar içinde ve onlar bitirilince yentiler açılarak esasen yapılması gerekişigerdir. Acaba bu vâda Profesörün tavsiyelerine uygun şekilde verilen sayıda ilim adamı yetiştierek (ve bunların gerçekten birinci sınıf olduğunu kabul etsek) kalkınma isimiz tamamamış olur mu?

Hangi sistem

Mümtaz Turhan yüzbinlerce birinci sınıf ilim adamı ve mültehassis yetiştirence, bunlardan «KÜHür teknik ve sanayi merkezlerinde» istifade edileceğini söylüyor. Once nîn bu merkezler «çimdirik her kirk köy için bir tane» kurulacak; nîn her elli köy için veya otuz köy için bir tane değil? Bu merkezleri kim kuracak? Devlet mi yoksa özel teşebbüs mü? Eğer bu merkezlerde kurulması taşıye edilen fabrikayı özel teşebbüs kurmazsa, bu iş devlet mi yapacak? Bu derece yaygın bir sanayi şebekesi eğer devlet tarafından kurulursa bu sosyalizm olmaz mı? Mümtaz Turhan devlet sermayesi ile kurulan fabrikalara dayanan, yanı devletçi bir büyümme modeline taraftar mıdır?

Meselenin bu can alıcı noktasını Sayın Turhan'ın eserinden öğrenmek mümkün değil. Cumhuriyet Türkîyesinde devlet bânceleri kalkınmanın sadece teknisyen ve bilim adamı yetiştirmek sınıfı ile uğraşmaktadır. Ancak özel teşebbüs, bu iktisâs ve teknik adamlarının iktisâs faaliyetinde kullanımını sağlayacak yeterlilikleri ticaretî daha çekici bulduğu

Ankara ve İstanbul Radyolarının dinleme alanları

Hükümet programı ve Radyolarımız

Radyolarımızdan dinledigimiz ve gazetelerde okuduğumuz Hükümet programındaki «Muhtar bir idare haline getirilecek olan radyoların işlenmesinde, siyasi tarafsızlık esas tutulacaktır. Yapılmasının ikmal edilmesi için gayret sarf edeceğiz» ana prensipleri radyo ile ilgisi olanları büyük bir ümit ve ferahlık verdi. Dinleyicileri de sevindirdi. Çünkü radyolar tarafsızlığı öğretici, eğitici ve eğlendirici sıfatlarına kavuşmanın yoluna girecektir. Bunun için de zaman, personel, malli imkânlar gelişmede bu müseseveye iştik tutacaktır.

Kurucu Meclisin Karma Komisyonuna kadar ulaşmış bulunan tasarımının kazanılması radyonun istenen hale gelmesini sağlayacaktır.

Bölge radyolarımız konusunda gelince; Türkiye'nin coğrafi durumu ve arazi kondisyonlarına göre bugün çanşan 120 kw. lük Ankara, 150 kw. lük İstanbul Radyolarının normal dinleme bölgeleri ortalama söyledir:

Ankara Radyosu

Düğünde: Giresun, Malatya, Gaziantep, Batıda: Kocaeli, Bilecik, Uşak, Denizli, Muğla, Kuzeyde ve Güneyde ise Karadeniz ve Akdeniz sahillerini içine alan kısım normal dinleme alanıdır. Bu çizgilerin dışındaki yerler ise Doğu'da ve batıda normal dinlenenin dışında kalan bölgelerdir. Belki gece ve gündüz Troposferik şartların değişimi ile dinleme

yapılabilen yerler varsa bu durum normal değildir. Bu teknik şartları bilmeyen

Nusret ALTUĞ

Ankara Radyosu Müdürü

bir çok dinleyiciler Radyo idarelerini haberdar etmektedirler.

İstanbul Radyosu

İyonosferik ve Troposferik durumlara göre gece ve gündüz değişen dinleme bölgeleri söyledir:

Gece ve gündüz, Anadolu, Kızılıcahamam, Ayaş, Sivrihisar, Afyon, Aydın, Söke'nin batısında kalan bölge normal dinleme bölgesidir.

Geceleri ise; gene aynı şartlara göre İnebolu, Çankırı, Akşehir, Antalya'nın doğusundaki vilayetlerimizden de dinlenebilir.

Fakat bu dinlemeler normal kıymetler digindadır.

Bu duruma göre Ankara ve İstanbul Radyolarının sesleri Türkiye'yi kapsayıcak degerde değildir.

İzmir ve İnkılâptan sonra kurulan küçük takıtları Erzurum, Van, Diyarbakır ve İskenderun ise belirli saatlerde yaptıkları özel yaymalarla Radyo ağına yardım etmeye çalışmaktadır. Güç ve çalışıkları frekanslara göre bölge ölçülerinin dışındadır. Yine İnkılâptan sonra 20 kw. lük Ankara Kısa Dalga postasının memleket içi yayına tâhsisi birçok yerler için faydalı olmuştur.

1959 yılında planlanan, vilayet radyoları, malli işletme ve program bakımından büyük güçlükler teviti ettiği için kaldırılmış, bunların yerine bölge radyolarından ikisi kurulması planlanmıştır. Bu planın birinci kısmı Erzurum ve İzmir'de kurulacak standartlara uygun 100'er kw. lük uzun ve orta dalga istasyonlarıdır. Buların işletmesi ile Doğu, Batı ve rta Anadolu'da hemen hemen Radyoyu dinlemediği bölge kalmışacaktır.

Erzurum Radyosunun bina inşaatının 1961 Mayıs ayında ihalesi yapılmış ve inşâsına devam edilmektedir.

İzmir Radyosu bina inşaatına ise 1962 Mayıs ayında başlanacaktır.

Erzurum ve İzmir Radyolarının (İstasyonları) önlâmdeki Ocak ayında ihale edilecektir. İhale tarihinden itibaren iki sene zarfında işletmeye girecek bu istasyonların nazari olarak test edilen dinleme bölgelerinin tespiti, kontrolleri ve denemeleri yapıldıktan sonra şayet ölü bölgeler veya yerler varsa o zaman bu bölge ve yerlerin etilleri yapılmak suretiyle ihtiyaçlar karşılanacaktır.

Bu duruma göre İnkılâptan bu yana alınmış tertip ve tedbirler Radyo davamızın planlanması atılan ilk adımlardır.

Atılan bu adımların milletimiz için hayırlı olmasını temenni etmek hepimizde düşen bir vazifedir.

Hükümet programında bütün detayları ile yer alacak Radyo - Televizyon planlamalarını göreceğimiz günlerin de yakını olduğuna inanıyorum.

Mümtaz Turhan tek değişkenli (ilm adamı yetiştirmek) bir kalkınma modeli kurmakla, Cumhuriyet devrimlerinde yapılmış iddiâ ettiği batann içine düşüyor. Batılılaşma (dolayısıyla kalkınma) meselesini sadece çok sayıda ilim adamı yetiştirmekten ibaret bir eğitim meselesi sanıyor. S. 104.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Profesör Mümtaz Turhan'ın «Garfilâşmannı nerede sineyiz?» adlı eserinde yeni bir tek taşıye vardır. O da «Bâhiyat Liselerinin» kurulması, köy okullarının da liselerden yetişecik hocalara verilmesi ve (belki o zamana kadar da) köy çocukların, açık Anayasa hükümlüne rağmen, okutulması.

Garfilâşma davasının, bu midâhele ile gerçekleşeceğini inanın, Batı uygarlığına ulaşma savaşımızda, gerçekten bir yeni yol tutmuş sayılırlar...

1001 GECE MASALLARI

- Disney'den sonra -

United Productions of America'nın perdelelerimize ulaşan ilk uzun filmi «1981 and One Night — 1981 gece masalları» Türk sinema seyircisinin ne kadar acıklı durumda olduğunu bir kez daha ortaya keyfeyer: «UPA»nın iki yıldan beri, dünya perdelelerinde canlı - resmin en önemli temsilcisi olarak yer bulunmaktadır. Ama Türk seyircisi, anıak on iki yıl sonra her nasisa «UPA»nın bir eseriyle karsılıklılmaktır. Türk sinema seyircisi nasıl Amerikan sineması dışında — o da çok kez en kötü örnekleriyle —, başka sinema tanıyamamaktaydı, canlı - resimde de Walt Disney'nin Mickey'lerinden, Donald Duck'larından, Fred Quimby'nin Tom and Jerry'lerinden başka canlı - resim tanımamaktadır. Oysa bugün artık Disney ve onu izleyenler, canlı - resim olsa olsa corta çağını temsil etmektedirler. Buna karşılık, ikinci Dünya Savaşından sonra, Amerika'nın tekelden çıkan canlı - resim, dünyannın çeşitli ülkelerinde çok değişik, çok canlı bir gelişmeye ulaşmıştır. Robert Benayoun'un birkaç yıl önce yayımlanan o çok özel kitabı, «Le dessin animé après Walt Disney» (Disney'den sonra canlı - resim) bu gelişmenin canlı bir tablosunu veriyor. Disney, garajından Burbank'taki dev stüdyosuna, oradan da Los Angeles yakınındaki Anaheim'de 160 arlık toprak üzerine yayılan 350 milyon dolarlık «Disneyland»a kadar bir caid intiharsa doğru ilerlerken, 1941 de Disney stüdyolarındaki grevden sonra ortaya çıkan «UPA»nın A.B.D.'nde: canlı - resmi yenilikten yeniliğe kosturan Norman Mac Laren çevresinde toplananlar Kanada'da; kukla ve canlı - resim filmlerinde yeni bir cüjor açan Jiri Trnka ve Karel Zeman Çekoslovakya'da; canlı - resmin Eisenstein'ı diye tanınan Alexandre Alexeieff Fransa'da; «UPA»nın yolunu izleyen John Halas ile John Batichelet Ingiltere'de canlandırmayı, sinemanın en zengin, en ileri kollarından bi-

ri haline getiriyorlardı. Bu yeni - canlı resim, artık Disney'nin çaresi aydınla kafasından gikan, hayvanları insan davranışında gösteren, üzelerinden basitlik akan canlı - resimlerinden, ya da gittikçe eğil bir gerçekçilikle canlı - resmi etli kemikli insanlara yaklaşan (nötekim Disney sonunda dojrudan doğuya oyuncuların rol aldığı filmler çevirmeye başladı) eserlerinden çok değişti: Yeni canlı - resim çağdaş sanatın, soyut sanatın hemin bütünsel akımlarını sindiren, Klee'den Picasso'ya, Kandinsky'den Picasso'ya, Fishinger'den Saul Steinberg'e kadar çeşitli ressamlardan etkilenen, üyku-üyku filmlerle karşılaşılabilir. Kadın - cesur denemelerle girişen bir sinema kuluçuydu.

Bu kolun en önemli temsilcilerinden olan «UPA», yukarıda da belirtildiği gibi, Disney stüdyolarında patlak veren bir grevden doğdu. (Grevcilerin, boş bırakıkları stüdyoların duvarlarına Dumbo ile Pinocchio'nun «cubist» versiyonlarını çizmeleri, ilerdeki gelişmenin bir belirtisi sayılabilir) Disney'den ayrılan 14 canlı - resimci Stephen Bousquet'ün başkanlığında yeni bir canlı - resim topluluğu meydana getirdiler. Topluluğun önce, reklam filmleri, TV filmleri, sevim propagandası filmleri, ırkçılık aleyhinde filmler, savaş içindeki Amerikan ordusunun eftiminde kullanılan filmler çevrildiler. 1948 de Columbia ortaklılarının yardımımıyle, Burbank'ta eski patronlarının büyük stüdyosu yanında yeni bir stüdyo kurdular. Meydana getirdikleri canlı - resimler, Disney'nin teknisinden tamamıyla ayırdı. Disney'nin, ölü gerçekçilliği, kişilerini belirtmekte kullandığı ayırtılı çizgileri, insan davranışındaki hayvanların yerine «UPA», düz çizgi telmine dayanan, sade, açık resimler: Georges Herriman, Virgil Parch, Saul Steinberg gibi en iyi Amerikan karikatürülerini örnek alan çizgiler kullanıyorlardı. Anlattıkları da, hayvanlar ara-

YILDIZCILIK

Nijat ÖZÖN

Sinemacılığımızın buna derdi yitirmemiş gibi simdi de yenisi adamaklı kök salmak lüzedir. Yeni dert, Hollywood deyimiyle «star-system» ya da türkçe adıyla «yıldızcılık». Yıldızcılık gerçekte sinemamızlığın yeni birşey sayılmasız: 1950'de bu yana oyuncuların, yapımcıların, bazı dorgillerin özentisi olarak süreçlemiştir. Ama başlangıçta, yıldızlığı asıl ayakta tutan ictisadi bir dayanak olmadıktan oldukça masum bir özentili olmaktadır ileri gecmiyordu. Şimdi de deejili: sinema endüstrisinin yapısını, filmin yapısını temelli değişikliklere uğratın, birlikte kötü sonuçları yol açan çeşitli gerçek bir yıldızcılık, 1950'lere ortaya gikan ilk yıldızlar, yerli film'in bir avuç müsterisinin göstergesi ilgile, birkaç sinema dergisinin reklamıyla avnan, buna dayanarak ellerine geçen paranın azlığından yakını duran kimselein «sefâtiñ» yıldızlığıydı. Bugün bu seyirci külesi genişlemiş, sinema dergileri pojamsız, yıldız reklamcılığı artmıştır. Ama bütün bunlar, sebepten çok, sonuçtır. Gerçek sebeb, film yapımındaki artıştır. 1950'lere film yapımı 25 sularında dolaştığı vakit yıldızcılık İftaydı, 1950'larda film yapımı 100'ün üstüne çıktıı vakit yıldızcılık, ölü alıma bir gerçek oldu. Büyülelikle bir avuc yıldız, artan «etap»le karşılaşınca yıldızcılık doodu.

Mesela yalnızca, 1950'lerin 500 lira alan oyuncusunun eline bugün 50.000 lira geçmesinden ibaret basit bir rakam değişikliği değildir. Hergenç hemen en aşırısına olan düşkünlüğümüz burada kendini göstermiş ve yıldızlığın bütün kötü sonuçlarını birlikte getirmiştir. Ünce sunu belirtmek gerek: Oyunculara para, hemen bütünsel ülkelerde, yüzde olarak, öbür bütünsel kalomlarından yüküldür. Bu kalomin en yükülu olduğu Ülke A.B.D. dir. Hollywood'ta ortalama bir filmin bütçesinde oyun, bütçenin % 25 ini meydana getirir. Bütçenin iki yüzük geleneği olan yıldızlığımız, hemen bu % 25 e erişmiştir. Oysa bu yüzde, ortalama bir film için Fransa'da % 16, İtalya'da % 17, İngiltere'de % 18 dir. İkinci olay, yabancı ülkelerde bir yıldızın yılda 2-3 filmde fazla film çevirmemelerine karşılık, bizim yıldızların yılda 7-8, bazan bir düzüneye yaklaşan film çevirmeleridir. Büyülelikle seyirci, aynı yıldızın yaratığı aynı tip insanların, birbirine benzer serüvenleriyle karşı karşıya kalmakta, oyunda bir kalkışma meydana gelmeyecektir. Yıldızlığa dayanan filmlerin çoğunun senaryosu, piyasaya romanlarından alındığı için, bu çeşitli romanların perdeye aktarılması da hızlanmıştır. İki yıldan beri beyazperdemiz, daha önceki dönemde karşılaştıramayacak bir

piyasaya romanları uyarlaması (adaptation) salgına uğramıştır. Bu çeşitli romanların değeri göz önüne alınca, bu salgının sinemamız için ne kadar zararlı olduğunu kendiliğinden ortaya çıkarır. Bir avuç yıldızın, film yapımının büyülükle yarıya yakını elde etmesi, yarıya yakınında aynı futuru sürdürmesi, perdemize konuk bir «monolone», lük kazandırmıştır (şimdilik yıldızlığın yıkılması umudunu da herseyden çok bu «monolone»luğun yakını bir gelecekte seyircide yandıracağı bikkiniğe başlamak gerekiyor.)

Değerden doğuya filmlerin niteliğini etkileyen bu olaylar dışında, sinemamız için zararlı başka etkenler de yer almaktadır: Yapımcı, değişiklikle kolay kolay razi olmadığı için, nasiha bir filmle başarıya ulaşan yıldızı talmakta, bu yıldızın 7-8 filmde oynaması, bundan bir ya da birkaçının mallı başarısı sağlamasına yol açmakta, böyleselikle perdenin gedikli olabilmektedir. Bu da başka oyunculara yolu tikamaktadır. «Yıldızlar ile Übir oyuncular arasında kazanç bakımından büyük ayrılık vardır, bu da bir çeşit aristokrat oyuncu sınıfı yaratmaktadır. Öte yandan, oyuna ayrılan paranın bütçede meydana getirdiği sıkılık, filmin niteliğini yükseltmen bir yatırım değildir. Zira, her nasiha yıldızlığa erişmiş oyuncunun, sinemaya oyun bakımından getirdiği hiçbir şey yoktur. Buna karşılık yıldızın bütçeye getirdiği bu sıkılık, hemen her vakıt, kaçınılmaz olarak, yüksek telif ücreti öndenmiş bir piyasaya romanının sıkılığıyla birlikte geldiğinden, film yapım giderlerinin olağanüstü bir ölçüde artmasına yol açmaktadır. Piyasa giderlerinin artışı, yapımcıları da kaynaklarından, özellikle dağıtımçılarından kredi sağlamağa zorluyor. Kredi sağlanmak için de yapımının dağıtımçıya, çevireceğim film için birkaç yıldız adı vermesi gerekmektedir. Büyülelikle bir kisır dönü (fasıl dairesi) kendiliğinden ortaya çıkırmaktadır, ayrıca yapımcıların kötü zevkine, dağıtımçıların ondan daha kötü ofan zevki katılmaktadır.

Öte yandan, yıldızlara giden para hiçbir vakit yararlı bir yatırım da değildir. Bu para, çok kez lükse, gösterise gitmektedir. Burada, nedense, Hollywood'un yıldızları aksine, paranın verimli bir işe, bu arada sinemaya yatırılması gibi bir davranışa rastlanmamıştır. Arada bir, oyuncular arasında sinemacılığı, bu arada en çok yapımcılık ve reisörüğe heveslenenler de çıkmıyor değil. Ne var ki, bizim sinemamız için bu olay hiç de hayırlı sonuçlar verecek bir davranış değildir: zira oyuncularımız, sinemacılık mesleğinde efsanalar arasında sinemaya on az yatkın olantardır.

Sinemamız içinde bulunduğu karaşaktion doğan yıldızlığın, bu karaşağılığı daha da artıracağından korkulur.

sında değil insanlar arasında geçiyordu. 1950 de, ünlü «Gerald Mc Boing - Boing» filmiyle ortaya konan tip, «UPA»nın ilk büyük başarısını meydana getirdi. Konuşmasını beceremeyen, yalnızca «Boing - Boing» şeklinde tuhaf sesler çıkarabilen, bundan dolayı ailesi içinde de arkadaşları arasında da hor görülen küçük bir çocuğun, sonunda ünlü bir radyo «efektçisi» olmasını anlatan bu film, halkın büyük ilgisini topladı. Ertesi yıl, ünlü folklerin ünlü «Frankie and Johnny'sini» ele alan «Rooty Toot Toot», «Boing - Boing»ten sonra «UPA»ya ikinci bir Oscar kazandırdı. Bu ikisi arasında «UPA»nın ikinci ünlü tipi «Mr. Magoo» ortaya çıktı. Mr. Magoo, Gerald gibi kuşluru bir insandı ve hikâveleri de hep bu kuşura davrandırdı. Mr. Magoo varı kör denebilecek kadar milyon bir ihtiyar,

di. «1981 gece masallarında «Aladdin'in lâmbası» konusu çevresinde dönen serüvenleriyle bu kusurundan doğan bazı güllük durumları ortaya konan Mr. Magoo büyulelikle «UPA»nın çeşitli filmlerinde havada, uzaya, ski yaparken, kovboyalar arasında ... ele alındı.

«1981 gece masalları», «UPA»nın da, «Mr. Magoo»nun da ilk uzun filmi. Birkaç üyku-üyku film arasında zaman zaman parçalarını görerek tanıdığımız kısa «Magoo»lar kadar başarılı olduğu pek söylemeyecez. Bununla birlikte, eğlili - resmi kullanı, canlandırma teknisi, seslendirmeeki başarısı ve renkleri, kişilerini ele alıcı, güllükler (san) ile «UPA»nın çalışmalar konusunda, bu alanda tamamıyla haharek olan seyirciyi uyarabilecek «gerdedir.

1981 Gece Masallarından

Orfeu Negro ile Marcel Camus aydınlatıcı, dinamik ve anlamlı bir hayat yorumu sunuyor...

ORFEU NEGRO

Kuzguni Dalga-

Orfeu Negro'da Batılı bir sinema adamı bize olana açılığı, geciliği ve canlılığıyla hayat karşısındaki tutumunu açıklıyor. Genç rejisör Marcel Camus için «Orfe» binlerce yıllık bir esine olmaktan da ötededir. Birbirlerini gülgünçasma seven Orfeu ile Eurydice'in mutluluğu ve trajik sonu Camus'de bir hayat görüşünü anlatmak igin bir yol, bir ortam oluyor. Orfe efsanesi nedir? Hig olmazsa «Orfeu Negro» da bunun üstünde durmak gereksiz. Sevgimin, sonsuz bağışının ve kıvrandırıcı bir merakın sembolleştirildiği bir esne. Brezilyali romancı Vinícius de Moraes'in çağımıza getirdiği «Orfeysi», Marcel Camus, bir yerde trajedi olmaktan bile kaçıyor.

Simdi kırk yaşlarında olan genç sinema adamı «Orfeu Negro»yu geviğinde 1955'te yurdırdı. Marcel Camus Hindistan seyahatlerinden bir keşfi görilmemiş bir açılık ve teknik rabbitha anlatığı «Mort en Fraude». Kaçak Ölüm' den sonrası boş yıllarının acısını gizlemeye hazırlayordu. Felsefe ile sinemanın kaynaştığı bir kültürle beslenmiş geng adam kuzguni derili insanların ortasında, Orfe'si artık bir vatandaşın modern bir efsane anlatacaktır. Vatman Orfe ve köyden şehre kaçan güzel, ari, gürin köyü kızı Eurydice. Bu Süleme'li efsanelerin arkasında gökdele yapılmış Türkü tüccarı göründüğüyle Rio de Janerio'nun siliyeti yer alacak. Bir şehir silieti ve hayatı sonuna dekin yagayan insanlar. Marcel Camus filme bir tramvay dolusu insanla giriyor. Tıkmı tıkmı bir tramvay, Aslanlar, Kızılderiler, buram buram terleyenler, Güzellikleri, rabbithaları yok etmiş bir büyükşehirde son durağa, depoların ardındaki gecekonulara giden insanlar. Terleme bozma ama gücünden, umutlarından hiç yitirmemiş bir Orfe.

Marcel Camus bütün film boyunca mıralları çok sağlam kişilerin serüvenini anlatığını saklamayacak. Ya da insanları böyle bir güze görmek istedğini.

Hayatla haşır neşir olmuş insan..

Orfe, köyden kaçmış Eurydice'i tramvayda tanıyor. Efsanelin gizli budada kendini göstermektedir. Eurydice'ye ardına müsallat olan Ölüm'den kaçmaktadır. Büyüklük bir öldürülme korkusu ve ondan çok, çok daha büyük bir hayat tutkusu. İnsanlığın binlerce yüzüldür süregelen gelişmesi, korkusu. Güzel kim son durağa iner ve akrabası olan bir geng kızı, Sarafina'nın gecelikodusuna yönülür. Orfe de sevgilisi Mire'yı nikâh dairesinin yolunu tutar. Sonradan yagışacakları efsaneli de ilk nikâh memurundan duyar: Orfeu'nın

ve Eurydice'in kim olduklarını öğrenir.

Marcel Camus'un şirsel, büyülü havası Orfe'ye bir gitar sunar. Üstünde «Orfe»nin gitarı, yanan. Orfe'lerden Orfe'lere kalan. Orfe gitarını rehinciden geri alır. Marcel Camus bu arada Rio'yu kullanmaktan geri kalmamaktadır. Gündük hayattan, garsdan pazardan segme kesitler. Bu segme durumu hep sürecek. Marcel Camus hayat görüşüne, yaşam karşısındaki tutumuna uygun ne varsa alan, seçenek ve kullanılan bir sanatçı. Sürekli bir segme işlemi. «Orfeu Negro»num eksiği, ihanesi de burada. *Burakınız Brezilya* insanının iş dünyasına inmeyi ya da Brezilya insanların duyarlığını, hayat esprisini o anlayışla vermemi; Marcel Camus, gerçek Brezilya yaşamı bile her yanıyla duyurmayı denemektedir. Rejisörün Brezilya'yi tanımış için tek fırıldak, ekonomik nedenlerle film çekiminin durduğu günlerde işsiz güçsüz şehri dolasmine oluyor. Marcel Camus ancak ondan sonra iki otellerden tramvaylara inebiliyor. Ama bu bir batılı adamı iç yüzüne biraz gribi gibi bir başka yaşamı bigiminden, batı dünyasını çarpacak, sarsacak belirli durumlar seçmesinden başka sonuğ sağlamıyor. Gerçekte Brezilya çağımızın enderliklerinden birisi. Aslında bütün Güney Amerika, bütün dünya da dertli. Bunu biliyoruz. Hele Brezilya... Şu silkip atmadığı kahredici bir gemitisi; girmek istediği yepeni, modern bir hayat düzene arasında sıkı kalan ülke. Burada ortaya çıkan sorunların çoğu çağımızın geri kalması, kalkınmamış ülkelerinin de bir numaralı sorunu. Aşık, yokşulluk, kilden şehre gög ve şehre ispmek; Brezilya denemesi en büyük lâberstuvarlardan birisi. Salt sanrı olsamakla kalmayan, toplumsal endişelerle de yükü bir «çağın adamı» için Brezilya'da çevrilen filmde yapılacak çok iş var. Marcel Camus bunların hiç hırisine yaklaşılmıyor.

Yaklaşımıyor ya; yakılmış olsa; köyden şehre gelen insanın geçirdiği moral değişikliği ele alırsa; bütün bunalımların sona erinmek zorunda olduğu şey, busalsılmış insanı kurtuluşa götürürecek yolu incelenince iyiliğin «Orfeu Negro». Bu hayatı tanıyan ve hani ekmekini taştan çırakları gibi, umudunu herseyden; bir gitardan, bir eşziden, bir rakastan çıkarabilecek; hayatı bir anda renklendiren, anlatımlı, kıvraklıştıran bir tutum. Yenilenen umutları, insanı herseyi yapabileceğini, hiç ama hiç yenik düşmeyeceğini tatlı tatlı fısıldayan bir film. Orfe'ının gitarının sembolik değeri de burada galiba. Bir eskimis, cilası kaçmış gitar böylesine büyülli sesler, eşziler verebiliyorsa insan bunu istediği içindir. Evrende olan her şey insan korkaklığını bir kenara bırakıp, o işe dört

elle sarıldıgındandır. Orfe'nin söylemek istedığını gülgeme bir tutkuyla yüreğinde duyduğu anlarda dudağından dökülen anlamlı yükli şarkılar, sözçükler. Danslar, sevgiler ve hersey. Bütün bunları yaratır insandır. Ne gitarın güzelliği, ne kadının güzelliği, ne güneşim boyası. İnsan biraz da «inanmak»ır. İnanç, insana güveni bile doğdurur. Orfe'nin büyülü gitarlarından taşan eşzilerde doğan güneş bile, insanın öyle olmaması istedigindendir.

Demek ki «Orfeu Negro» ile Marcel Camus bizlere aydınlatıcı, dinamik ve anlamlı bir «hayat yorumu» sunuyor.

Soyutlaşmış bir modern çağ: Kâğıf ormanı

Rio karnavalının dans, müzik ve gülgünçasma eğlence ortamında Orfe'nin trajedisini oluşturuyor. Sevincle keder, acıyla mutluluk arasındaki büyük bağı ve

kızılı geçişler. İnsanın en mutlu anında bile mutsuz bir insan var. İnsanın bölmeleri bir yerde, birbirinden ilice ayrı ve uzak. Bir yerde matem sofrasına hazırlanan etler, bir yerde düğün şölenine söğüt de oluyor. Bir su borusu. Degirmeyen bir et gerçeli insanın görüş açısı. Yorumu, bir şeyi söyle ya da başka bir biçimde sayması. Bu apnesi Orfe'nin trajedisine çok üzülmek de gereksiz. Akıp giden kalabalıkların yanında bireyin, ormanın bir karışmanın olayı da ne ki? Yürüyen bir orduda soluğu kesilen ya da yorgunuktan düşen bir er.. Ordu yürüyecektir, belki de düşen çigneyerek. «Orfeu Negro»da hayat bir sonsuz akit oluyor ve acı demeden, keder gözetmeden coşkun bir sel gibi akıyor. Bu oluşum içinde Orfe Eurydice'yi ile kişisel serüvenini yaşıyor. Önce gok mutlu oluyorlar. Sonra «ölüm» maski takmış «kötü sonun yaratusu» araya giriyor. Karnavalda Sarafina'nın giysilerine bürünüp gülgemeşine danseden Eurydice'yi tanyor «ölüm» ve ardına düşüyor. Orfe kalabalıkta yitirdiği sevgilisini, sevgilere en güzellerinden birisini kendisine doyuya veren güzel kadın gülgemeşine aramaya koymuyor. Eurydice tramvay deposuna saklanmıştır, çığlık çağlıgadır. Ortalığı aydınlatmak için elektrik akımını ayan Orfe, tellere tutunmuş olan Eurydice'yi kolu kanadı kırık bir kuş gibi, çareşiz ve ölü yere yığıveriyor. «Ölüm» maski getirme boğuşa Orfe ve bayılma. Canavar dündükleri. Çankurtaran ve polisler. Eurydice'in cesedi morga götürülmüyor.

Kendine geldiğinde Orfe'nin inanılmazlığı. Kişi en beklemediği anda bulan acının, ölümün yarattığı o sınırsız inanılmazlık. «Olamaz», «olamaz», «olamaz».. Olan karşılıkında şakınlıkla, kimle, öfkeyle, inanılmazlıkla birleske kesileyen anlamlı söz. İnsanın ölüm'e isyanı, Orfe de isyan ediyor. Başkaldırıyor. Sokaklarda, karnaval genliklerinin bittiği, son arta kalanların polis arabalarına tıktırıldığı alanlarda Eurydice'yi arıyor. Bir polis'e «çok değerli varlığımı yitirdim» diyor. Polis bir gökdeleni gösteriyor. «Kayıp Şeyler Bürosu.» Bir asansör Orfe'yi bu modern cehenneme çıkarıyor. Odalar, odalar, odalar. İpleri tıka basa, gatlayışıya kâğıtlar, dosyalar dolu odalar. Sonra yaşlı bir bekçi. Odaların bekçisi, Yitirdikleriyle yanmış, tutuşmuşların azap odalarının bekçisi. Yerlerdeki küçüklikler, kâğıt parçalarının sılfirgeci. Sotut, alabildiğine soyut bir ortam. Bürokrat, formalist ve insancıl olmayan bir toplumsal yönetimin sembolik görüldüğü. Çağımızda insanın bulunduğu dört duvar. Kâğıt duvar. Orfe ile yaşlı bekçi arasında geçen anlamlı konuşmalar.

Bekçi Orfe'ye daha başka bir yanılma teklifi ediyor. Biliş altı herseye üstüne kılıp psikolojik zorlamalarla «yitirdiğimi kendinde yaşamak.» Gereği kabullenemeyişin bir başka yaniltıcı kurtuluş yolu. Birbirlerce yilik «faşisteye çağdaş insanın bastırılmış damga ya da.. Orfe'nin yalnız, acılı, kahrolmuş sesine, «Eurydice.. Eurydice» çağrısına yanıt veren bir ses. «Orfe, ben geldim», «arkandayım», «sakin dönüp baka ma ama, giderim sonra..»

Orfeu'nun söylemek istediği danslar, sevgiler ve hersey...

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TIYATRO

ANKARA

Çağdaş Orfe'nin sırfı döndüğünde gördüğü sarkık suratı, yaşlı bir kadın elbet. Olağanüstüliğin yeri mi var? Kendini gülmemesine kalkırmakla atan bir Orfe. Sabahın ayazı ve duygusuz taşlar.

Ve Güneş yine doğar!

B u modern cehennemde Eurydice'yi arayan Orfe'ye duyulan gerçek. Otelede anadığını Eurydice'yi gerçekten çok yakında. Bir morgta. Cesedi gidip almasından her iki de düzlenmemiş. Gitmek. Ölüyü oradan almak.

Morg. Tırek sesi, aksaklı, garip bir morg bekçisi. XX. yüzyılda bir Shakespeare kişisi gibi. Git, git, bak ierde bul hangisiye senin ölmisin. İerde uzun, insan boyunca uzun mermi massalar. Massalarda gizli insanlar. Herşeyleri tam. Ama ölmüşler tünü de... Tip kliniğinde otopyapılacak, denemeler için kullanılsınlar. Bir canları olsa. Bu zedelikten yoksalar. Orfe yıldızı ortalı Eurydice'yi hemen de tam. Ölülerin kucagini alır ve gider.

Doğluğu yakılan gün. Kimsezi sokaklar. Yerlerde uçaşan yapraklar, kışkıtar. Sabah soğuğu. Yüzünde elemden, keverden, andan çizgiler, gizgizler surlanın bir Orfe. Büyükşehir adını adını yürürt. Rio de Janeiro. Bağrında yıldız binlerin barındığı koca bir kör. İnsan dramuna ses vermeyen duygusuzluk ormanı.

Orfe'ye yakılan gün. Kimsezi sokaklar. Yerlerde uçaşan yapraklar, kışkıtar. Sabah soğuğu. Yüzünde elemden, keverden, andan çizgiler, gizgizler surlanın bir Orfe. Büyükşehir adını adını yürürt. Rio de Janeiro. Bağrında yıldız binlerin barındığı koca bir kör. İnsan dramuna ses vermeyen duygusuzluk ormanı.

Orfe'ye yakılan gün. Kimsezi sokaklar. Yerlerde uçaşan yapraklar, kışkıtar. Sabah soğuğu. Yüzünde elemden, keverden, andan çizgiler, gizgizler surlanın bir Orfe. Büyükşehir adını adını yürürt. Rio de Janeiro. Bağrında yıldız binlerin barındığı koca bir kör. İnsan dramuna ses vermeyen duygusuzluk ormanı.

Marcel Camus'ının doğan günün başı. Orfe'ye inanan, onun dilediğinde gizli doğdursabileceğine bile inanan bir küçük çocuk, Orfe'ni anıtsın için gündeşti. Gitarını alır. Bir başka arkadaşına, geleceğin bir başka Orfe'sine verir gitarı. Zorlar galmasın için. Çocuk önce tedirgin ve kaçak, sonra sona içten ve eşiğinde bir tempoya galmaya koyulur. Bir kız gecesi de beliriverir. Apsak bir Eurydice. Tempoya uyar, gineş olana gizelliğiyle bu trajedinin tizerine doğar. Kız da istekle, sevgiyle dansa koyulur. Çocuklar, başka çocuklar. Dudaklarından bıçılıkla sızıtkalar, gitmeden ilgi ezipleri çikan bir yemi Orfe. Bir başka Eurydice. Doğanın genliği bu. Bir bitişle birlikte bir başlangıç. Sürekli geliş. Dursuz duraksız bir oluş. Bu oluşan tanrı insan. Tükennayan insan.

Hayatın güzelliği üstüne...

M arcel Camus'ının dünyası böylece hayatın güzelliği ve insanın tükennemesi, sevginin bılıyıcılığı ve inançın gizli üstüne kuruluyor. Müzik, renk, şık ve raks. Bu aynı zamanda dünyamın genelidir. Camus bir belgeci tutumlu, bir yandan Rio Karnavalından, çevreden ve insanlardan anıtları gördünler yakalarının, öte yandan da son bölümde soyutlaşan bir ortamda kutsarsız bir plastik düşen içinde veriyor. Burada hiç bir şey gericiliktan çok değil, fuduna her şey böylesine çok bilincle seçilmiş olabilirmiş. Tıpkı mutlu iş bir seçim. Jean Bourgois'in «Bastancular» göründürler, bu kuzgunu dağılmış filmini bıbübütnen renklendirirler, canlandırırlar. Marcel Camus'un «Orfesi» Bruno Mello, «Eurydice» Marquesa Down, «Missa Lourdes de Oliviera», «Serafina»; Len Garcia amatör öğrencileri eğitide başarılıdır. Profesyonellikten uzaklıktan sağlamış doğa oyunculuk. Sinemada amatör oyuncu kulisinde efliminin yeni bir başarısı.

Folklor parkları, sambalar. Brezilya Karnavalı renklendiren civil civil eğlener. «Orfeu Negro» sevgi, ölüm, acı gibi değişik durumlar bir müzik sənəti içinde veriyor.

«Orfeu Negro». Bu bir sanatçının özüneinden bize sunulan bir parça. Ancak genelikle görülen atakılıkla, yürekliğe, ibrimerlikle anıtlılabilen bir film. İnsanlığın yücelten bir vepsi. Gördüğünüzde filmi seveceksiniz. Ama insanlığı ve hayatı çok, daha çok...

Ali GEVGİLİ

YÖN, 10 Ocak 1962

AGAÇLAR AYAKTA OLUR (Los árboles meuren de pie) — Yazan: Alejandro Casona, Çeviren: Müşteref Hekimoğlu, Sahneye koymuş: Ahmet Evinan. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Yeni Sahne, Cumha haric her gün, Pazar matine).

BİR DON KİŞİ (L'hurluberlu) — Yazan: Jean Anouïll, Çeviren: Lütfi Ay, Sahneye koymuş: Ziya Demirel. — Bk. YÖN, Sayı 3, (Üçüncü Tiyatro, Çarşamba, Cumha haric her gün).

BUYUK JUSTINYEN — Yazan: Refik Erduran, Sahneye koymuş: Sahap Akulin, Dekor - Kostüm: Refik ve Hâle Eren. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 12 Ocak).

CENGİZ HAN'IN BİSİKLETİ — Yazan: Refik Erduran, Sahneye koymuş: Hagu Haykur. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Küçük Tiyatro, Pazar günü her gün, Pazar ayrıca matine).

COPPELIA — Leo Delibes'in 3 perdelik bestesi. Sahneye koymuş: Aline Phillips, Müzik yönetmeni: Ulvi Cemal Erkin, Dekor - Kostüm: Ulrich Damrau. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 9 Ocak). — 15 Ocakta COPPELIA ile birlikte, Devlet Tiyatrosu bellişimini ikinci denemesi LES PATINEURS başlayacaktır. Koreografi: Frederick Ashton, Müzik: Meyerbeer. — Klasik teknikin bütün ustalık gösterilerini kullanın patinajlı bale.

CARDAS FURSTİN (Die Czardasfürstin) — Emmerich Kalman'ın opereti. Çeviren: Mahzur Künt, Sahneye koymuş: Azmi Örses, Müzik yönetmeni: Sabahattin Kadander. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Üçüncü Tiyatro, 18 Ocak).

CİNGENE BARON (Der Zigeunerbaron) — Johann Strauss'ın opereti. Çeviren: Saip San, Sabahattin Kadander, Müzik yönetmeni: S. Kadander, Sahneye koymuş: Azmi Örses, Dekor - Kostüm: Ulrich Damrau. — Bk. YÖN, Sayı 2 (Üçüncü Tiyatro, 14 Ocak, saat 15:00).

DOLAP (La pièce pour un homme seul) — Yazan: Robert Thomas, Çeviren: Adilet Ağaoğlu. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Meydan Sahne, Her gün: 18:15, Pazar matine).

GERGEDAN (Rhinoéres) — Eugène Ionesco, Çeviren: Fikret Adil, Sahneye koymuş: Cüneyt Göker, Dekor - Kostüm: Refik ve Hâle Eren. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 14 Ocak matine).

HAENSEL VE GRETEL (Haensel und Gretel) — Engelbert Humperdinck'in operaası, Müzik yönetmeni: Ottavio de Rose, Koro Başkanı: Adolfo Camozzo, Koreografi: Ann Parson, Sahneye koymuş: Feridun Altuna, Dekor - Kostüm: Seza Altındağ. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 11 Ocak).

HAMLET — Yazan: W. Shakespeare, Çeviren: Orhan Burian, Sahneye koymuş: Cüneyt Göker, Dekor - Kostüm: Refik ve Hâle Eren. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 10 ve 14 Ocak).

MANON LESCAUT — Giacomo Puccini'nin 4 perdelik opera. Türkçesi: Ulvi Cemal Erkin, Sahneye koymuş: Feridun Altuna, Dekor: Ulrich Damrau. — Puccini'nin büyük operalarının ikisi (Büyük Tiyatro, 13 Ocak).

SON BAND (Krapp's Last Tape) — Yazan: Samuel Beckett, Çeviren: Feridun Altuna, Sahneye koymuş: Asuman Korad. — Bk. YÖN, Sayı 3 — Aynı oyunun yanı sıra: PUSUDA — Cahit Altay, Sahneye koymuş: Asuman Korad, Dekor: Hüsseyin Mumcu — Bk. YÖN, Sayı 3 (Oda Tiyatrosu, Pazartesi haric her gün).

ZAFER MADALYASI (Mr. Roberts) — Yazarlar: Joshua Logan, Thomas Heggen, Çeviren: Leyla Turnier, Sahneye koymuş: Halidun Dornen. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Meydan Sahne, her gün saatde).

İSTANBUL

APTAL KIZ — Marcel Achard'ın polis komedisi güzelliğini konusundan değil, Kent oyuncularının başarısından bahseder. Yorucu küçük zekâ oyuncuları ve bazı uzun sahneler (Reji: Kâzımran Yüce, Oyun: Müşlik Kenter, Şükran Güngör, Genco Erkal, Yıldız Kenter, Alev Koral).

AŞK EFSANELİ (Kenter Tiyatrosu) — Jean Anouïll'un şir ve karamsarlık yükü, modernize edilmiş «Eurydice» efsanesi. Sahneye koyuluktan anlayınan bir tiyatro oyuncusu: Müşlik Kenter ve çok başarılı bir Euridice: Çiğdem Selçuk. Kenter'lerin yeni başaranzıdı. (Reji: Müşlik Kenter, Oyun: Genco Erkal, C. Selçuk, Kâzımran Yüce, Şükran Güngör).

IKİZ KARDEŞİM DAVID (Gong Tiyatrosu) — René Mac Dougall'ın eğitili tercümleri bir polis olayının hikayesiniyla başlayan basit komedisinde İstanbul'un en iyi oyunculuğu. Altı genç sanatçının ortaklaşa başarısı (Reji: Pekcan Koşar, Oyun: Seden Kaziltı, Lüle Belkin, Perihan Aydınız, P. Koşar, Coşkun Delikan, Yıldız Olgaç).

İKTİDAR (Üsküdar Tiyatrosu) — Maxwell Anderson Amerika'da politika kulisini anlatıyor. Politika oyuncularını görmek için seyretilmiş, ama Şehir Tiyatrosu oyuncularını değil. (Reji: Tunc Yılmaz, Oyun: Melihat Hasanoğlu, Kemal Bekir, Agha Hüsnü, Müfit Kiper.)

SİNEMA HABERLERİ

New York Film Eleştirmecileri Derneği, 1961 yılının en iyi filmi olarak «West End Story» — West End Yüklüyeliği. Robert Wise'nin yönetimi içinde meydana getirilen «West Side Story», Shakespeare'in «Romeo ile Juliet»inin, çağımızın Manhattan'ında iki rakip «kiş» gence cesisesine uygulandıktan sonra, müzikiyle versiyonudur. Dernük, Robert Rossen'in bir bilardo massası çevresinde dönen «The Hustler» — Becerikli filminden dolayı en iyi rejisör seçildi. En iyi yabancı film olarak, İtalyan rejisörü Federico Fellini'nin «La dolce vita» — Tuth hayatı sevilmisti. New Yorklu eleştirmecilerde en iyi kadın oyuncu, Vittorio de Sica'nın «La ciociara — Takınlı Kadın»ındaki oyunuyla Sophia Loren; en iyi erkek oyuncu, Stanley Kramer'in «Judgement at Nuremberg» — Nuremberg'te yargı filminden canlandırdı-

ğı Alman avukat rolüyle Maximilian, tannmış oyuncu Maria Schell'in kardeşidir. Eleştirmeciler, yine aynı filmde en iyi senaryodan dolayı da değerlendirdi.

«Time» dergisinininema yazarı Brad Darrach'a göre, 1961'in en iyi Amerikan filmleri şunlardır: Norman Panama ile Melvin Frank'ın Amerikan yaşamını canlandıracak komedisi «Facts of Life» — Hayat olıguları, Walt Disney stüdyosunun uzun canlı — resmi «101 Dalmatians» — 101 Dalmatya — köpeği, Amerikan — yeni dalga —ından John Cassavetes'in «Shadows» — Gölge —, yeni Amerikan rejisörlerinden Alexander Singer'in «Cold Wind in August» — Ağustos soğuk yel, Richard Thorpe'un yeni komedisi «The Honeymoon Machine» — Balayı makinası, William Castle'in «Korku filmi» «Homicidal», Rossen'in «The Hustler» — Cuy Green'in «The Mark» — Damga — (bu film gerçekle-

MOR DEFTER (Fatih Tiyatrosu) — Çetin Altan'ın oyunu, bu sezonun başarılı genç rejisörü Şirin Devrim sahneye koymuyor.

İÇİMDENDEKİ ASLAN (Yeni Tiyatro) — Muhsin Ertuğrul'un «kesili». Nüvit Özidoğru, James Thurber'in «Alamerikan» bir oyunu, bıbübütnen anlaşılmaz hale getiriyor. (Reji: N. Özidoğru, Oyun: Oya Eren, Perihan Tedü, Ayşegül Devrim.)

SİNEMALAR (Yeni Tiyatro) — Paris'te nazi çizmelerinin kazadılarıyla dolanlığında yillarda J. Paul Getty'nin tarihlere insanlar arasındaki simbolik bağlantıları dayanarak ortaya koymuş olduğu eğitimîlik problemi. Avni Dilligil — Müşkil Ofisoğlu filminin sağlam oyuncuları, Beklen Algan'ın başarılı sahneye koymuluğu ve kötü oyunculuğu (Reji: Beklen Algan, Oyun: Mahmut Moral, Beklen ve Ayla Algan, Samiye Hün).

LA TRAVIATA (İstanbul Opera) — Verdi'nin popüler ama ağır degezi bulunan eseri ve daha emekleme çağında bir opera. Kötü sahneye koymuluğu, işin içinden gelmemeyen bir şef, yetersiz sanatçılar. (Reji: Elmar Voigt, Şef: Demirhan Altıağ, Oyun: D. Jimeson, Agop Topuz, Mete Uğur, N. Bayvert)

GÖNÜL AVCISI (Site Tiyatrosu) — Gönlü her gizleme açık bir orta yaşı İtalyan erkeğinde üç güzel kadının seriseni, İtalyan yazarı Diego Fabri seyriye oyalsaması iyi biliyor. Ulvi Uraz'ın birbirini kovalayan fiyaskoları nihayet bir başarıyla sona eriyor! (Reji: Tarkan Leventoğlu, Oyun: Ulvi Uraz, Altan Karımdağ, Tolga Tıjın, Aliye Rona).

SİNEMA

ANKARA

ÇİPLAK MAYA (La Maya desnuda) — Hollywood'un müzikli film rejisörleri Henry Kotter, Goya'nın hayatı canlandırılmıştır. İtalyan — Amerikan yapımı, Technirama, Technicolor'lu bu film, yine aynı rejisörün «Desires»deki tarif anlayışına uygun birimde, bıbübütnen açık syüklül olup gidiyor — Oyunları: Anthony Franciosa, Ava Gardner, Amedeo Nazzari, Gino Cervi, Lea Padovani (Büyük, 8-15 Ocak).

GENÇ ASLANLAR (The Young Lions) — Bir Alman subayıyla iki Amerikan erinin savas seriseninde ortaya çıkan harç isteği. Savagın çırkınlığı. Ustalıkla mizansen, başarılı oyunculuk «Hollywood 10'ları»ndan Edward Dmytryk'ı ilk olarak sağlam toprağa oturtuyor. (Reji: Edward Dmytryk, oyuncular: Marlon Brando, Montgomery Clift, Dean Martin, May Britt (Ankara, 8-15 Ocak, 2. hafta).

HAZRETİ SULEYMAN VE SABA MELUKESİ (Solomon and Sheba) — Hollywood'un emektar rejisörü King Vidor Gina Lollobrigida, Technirama, Yul Brynner ve milyonlarca dolarla bir incil hikâyeyi anlatıyor. Barış adamı Suleyman'ın cinsiyetle çatışması, mucizeler, formalist bir erotizm denemesi. (Reji: King Vidor, Oyun: Yul Brynner, Gina Lollobrigida, George Sanders, Marisa Pavan (Ulus, 8-15 Ocak).

İSTANBUL

SIYAH ORFE (Orfeu Negro) — Geng Franzst rejisörü Marcel Camus'ının Rio Karnavalında anlatıldığı modern Orfe efsanesi. Hayatı kargında olumsuz bir tutum. Renk, müzik ve dans ile şırrı bir yaşamı sırlı. (Reji: Marcel Camus, Oyun: Marpessa Dawn, Breno Mello).

TALİHSİZ KIZ (En Cas de Malheur) — Franzsinemasının eski adamı Claude Autantlara Brigitte Bardot ile «yeni dalgaya yetişmek» isterken, Simenon'un ilgi çekici bir romanının aşırı ve hançir bir dille anlatıyor. (Reji: C. Autant-Lara, Oyun: Jean Gabin, Edwige Feuiller, Brigitte Bardot).

SONSUZ ASK (The Indiscreet) — Norman Krassman'ın salon komedisini rejisör Stanley Donen anlatıyor. Yasak aşk ve evlilik dolabı. Ingrid Bergman — Cary Grant ikilisi filmi baştan sona sıyrıklılıyorum (Reji: Stanley Donen, Oyun: I. Bergman, C. Grant).

GİĞİ — Colette'in ünlü romanının Hollywood'un başarılı müzikalı Vincente Minelli «Oscar»lu bir gürültülü adına sinemaya getiriliyor, 1930'lu Fransa'dan yunusatılmış taşlaşmalar, rahat bir sinema dili. (Reji: Vincente Minelli, Oyun: Leslie Caron, Louis Jourdain, Maurice Chevalier, Hermoine Gingold).

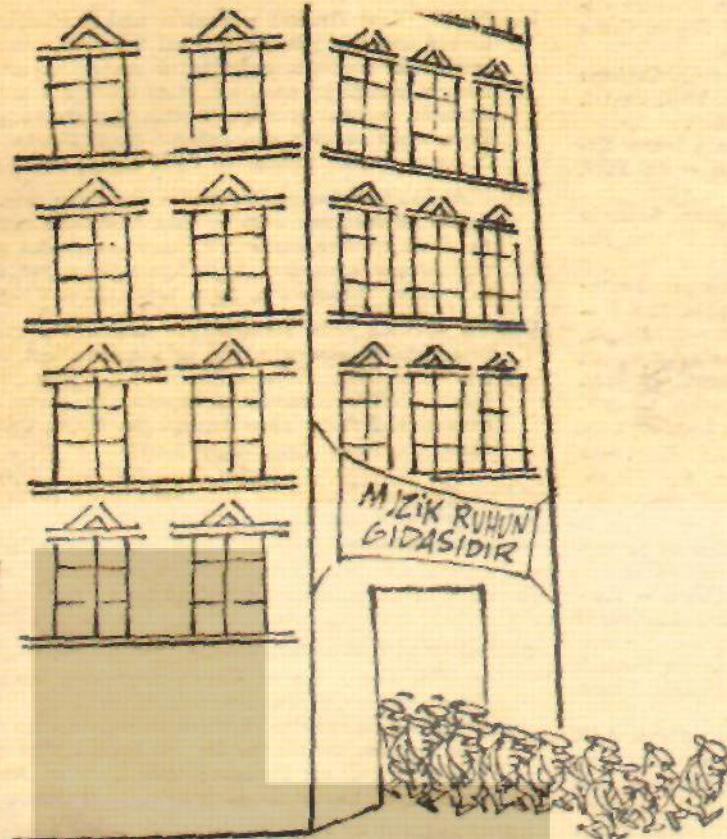
ENAYILER KRALI BAHRIYEDEN (The Bulldog Breed) — İngiliz farçacı Norman Wisdom'un dairesi, kalkmaları, yatmaları... Rejisör Robert Asher'in tek endisi Norman'ı elden geldiğince öne çıkarılmaya çalışmak. (Reji: Robert Asher, Oyun: Norman Wisdom, Ian Hunter).

İngiliz filmidir, Anthony Mann'ın «El Cid»ı, Aysu eleştirmeciye göre, 1961'de Amerika'da gösterilen en iyi yabancı filmler de sunlardır: Çek canlı — resim ve kuklacları sunan «Bir Yaz Geçesi Rüyası», genc Sovyet rejisörü Grigori Çukrov'ın «Balıkçılar» — soldaç — bir askerin parkuru, Fransız «yeni dalgası»ndan Jean-Luc Godard'ın «A bout de souffle» — Serseri Aşıkları, İngiliz rejisörü Karel Reisz'in geçen mevsim İstanbul'da oynayan «Saturday Night and Sunday Morning» — Sevgiye Günleri, İtalyan rejisörü Michelangelo Antonioni'nin «L'avventura» — Macera —, Fellini'nin «La dolce vita» — Lütfi Vincenzo'nun «Rocco ile kardeşler», İngiliz rejisörü James Hill'in «The Kitchen» — Mutfağı, Fransız rejisörü Philippe de Broca'nın «Les Jeux de l'amour» — Aşk Oyunları, Japon rejisörü Akira Kurassawa'nın «Macbeth uygulaması» — Kokuşitoride no sanakunin — Gizli Sato-su.

=Doğu da açlık var...

=tonguç=

Cumhurbaşkanlığı orkestrası Doğu konserler verdi...

— Ooh, ne doyduk ne doyduk

BÜYÜK DOĞU

DOĞUDA EŞKİYA AVL.

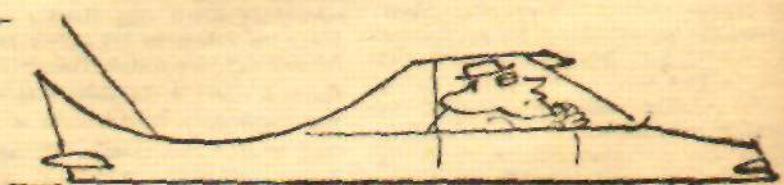
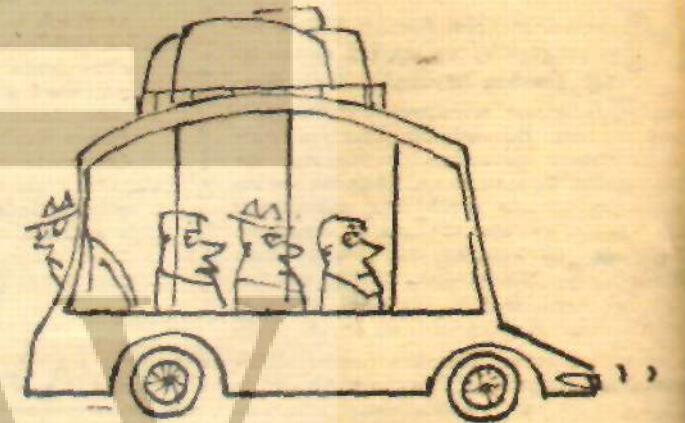
AC DOĞU

ÜSTAV

DÜN

Doğuyu düşünüyoruz...

BUGÜN